

מערכות

255

אפריל 1977

יום העצמאות תשל"ז

רא"ל דוד אלעזר 1925-1976

במלאת שנה למותו של רב-אלוף דוד אלעזר, אנו מביאים הרצאה שנשא לקראת יום השואה בכנס שנערך בקיבוץ לוחמי הגיטאות.

אחי ורעי הלוחמים!

אנו נאספים היום בקיבוץ הנושא את שמם המקודש של לוחמי הגיטאות, במלאת 30 שנה למרד גיטו ורשה ובמלאת 25 שנה לתקומת ישראל. באנו לזכור ולהזכיר את המורדים ההם, לעמוד דום לכבוד הלוחמים — בניו של העם היהודי — שקידשו את ישראל בקרב הנואש על אדמת ניכר. אנו עומדים כאן במקום הזה, ליד המוזיאון האוצר בין כתליו את זכר השואה והמרד, כדי לערוך את חשבון הנפש של דורנו, דור החורבן ודור התקומה.

אנחנו עם למוד תלאות ויסורים. לא ידענו דור, אשר בו לא נדרש דמם של יהודים, אשר בו לא הופלה עמנו כנחות שבועמים. מאז חורבן הבית, עונה העם הזה בעבדות, במסעי צלב, באינקבזיציות, בפוגרומים, בגזירות ובעלילות דם; אבל השואה היתה הנוראה שבכל האסונות, המחרידה והבלתי נתפסת שבהם. היתה זו השמדה שיטתית ומדעית של העם היהודי. לא רק הרוצחים עצמם אשמים בה, אלא כל אלה שבמשך הדורות טיפחו את שנאת היהודים: אנשי הרוח, כביכול; פילוסופים; מדינאים ומדענים. והעולם עמד מנגד ושתק. אנשים, אשר ראו עצמם כמשחררי עמים, עקדו אותנו על מזבח חירותם-הם. אנשים, אשר חשבו עצמם כנביאי חירות האדם, הועידו לנו בתי-כלא ומחנות-ריכוז.

במשך אלפי שנים לא היינו עם אשר ידע אושר ושלוה; צמחנו מן האסונות שפקדו אותנו. מעולם לא נשאנו עינינו לנצחונות לשם דיכוי וכיבוש; תכלית מלחמתנו בכל המאבקים היתה תמיד העמידה על הנפש, ועצם קיומנו היווה את הניצחון. לכו אל ספרי החללים, הם רבים יותר מן הספרים המהללים את הנצחונות. אנחנו עם, אשר האנדרטאות שהקים לא היו אף פעם אנדרטאות ניצחון. על האנדרטאות שלנו חקוקים שמות הנופלים. אצל עמים אחרים תמצאו שערי ניצחון, ואילו סמלי הגבורה שלנו הם דווקא מצדה, תל-חי וגיטו ורשה — מקומות בהם אמנם הפסדנו בקרב, אבל ניצחנו במלחמת קיומו של העם. שרשרת היסטורית רצופה של עמידה יהודית על הנפש, נמשכת מנאומי של אלעזר בן-יאיר במצדה, דרך פסוקו האחרון של טרומפלדור ועד פקודת-היום האחרונה של מרדכי אנילביץ. כשם שעמדו לוחמי מצדה כאחרונים בחומה, כך עמדו מורדי הגיטאות על חומותיהם ההרוסות של העם היהודי באירופה.

חמש שנים מבדילות בין שנת 1943 לשנת 1948, בין מרד הגיטאות לקרבות השחרור בארץ-ישראל.

חמש שנים בחיי עם עתיק, אשר עמד בכל המסות והמוראים ולא נכנע. חמש שנים בלבד מפרידות בין הנורא באסונות שידע עמנו לבין הנפלא בנצחונות. כאשר עמדה צביה לובטקין לפני אנשי הפלמ"ח בחולות קיסריה וסיפרה את סיפורו של גיטו ורשה, הרגשנו בוודאות שאנו שייכים לאותה חבורת לוחמים, בנים לאותו עם הלוחמים אותה מלחמה. באותה עת היינו מוכנים בכל נפשנו ובכל מאורנו לצאת ולצנוח אל העבר ההוא, אל מחנות המוות, אל תחנות הרכבת, אל לב הגיטאות, אל יערות הפרטיזנים, אל מסילות הברזל, אשר הובילו את עמנו אל הטבח. אבל היינו זקוקים לעזרתם של אחרים, למטוסייהם ולתכניותיהם; היינו תלויים בחסדם של אחרים. אין אנו יודעים על מה ולמה נרצחו המיליונים האלה בעת ליקוי המאורות, בהסתלק ההשגחה. אחת אנו יודעים: הם הומתו בכל המיתות המשוונות משום שהיו הגולים, משום שהיו השונים, משום שהיו החלשים ומשום שלא היתה מדינת-ישראל בימים הרעים ההם. לכן פועמת בנו היום התחושה שהכוח הוא הכרחי. לכן נשבענו להיות חזקים וחמושים, לכן החלטנו לא לסמוך על חסדי נדיבים ולא להתנות את זכות קיומנו בהסכמת אחרים.

דורנו ידע צער ודמעות. שיכלנו בקרבות השחרור והתקומה את מיטב רעינו, בנים ובנות שנפלו בכל מערכות ארץ-ישראל. דורנו ידע את אימת הרצח ואת העמידה על הדם. למדנו לקח! לכן אנו מעלים את מחיר חיינו בעולם עוין וחסר רחמים, לכן אנו גאים כל-כך בחירותנו ונכונים להגן עליה. זכינו לתקופה בה אנו רואים בעין את תקומתו של עם-ישראל, תקופה בה יש לעם-ישראל הכוח החדש והרוח הישנה, העוצמה המודרנית להילחם והקנאות העתיקה כדי להתקיים.

אנחנו עם שוחר שלום, אשר אינו רוצה במלחמה, אבל כל הקורא אותנו אל הקרב, ימצא בנו אויב קשה עורף. לפיד חירותנו הנישא בידיו היום, הוצת מן האש אשר שרפה את הגולה, מעיי המפולת של ורשה היהודית. אנו שואבים את כוחנו מכל דורות ישראל וגם מן המרד הבודד והנואש ההוא. אנו יורשים את ההיסטוריה שלנו, את כולה: את החרפה והקלון, התהילה והגאווה. אנחנו בני דור אשר בחייו חברו יחדיו השיר על העם היהודי שנהרג ומגילת העצמאות המבשרת את תחייתו. אנו — חיילי צבא ההגנה לישראל שזכינו בחירות ארצנו — מצדיעים לגיבורי הגיטאות, אשר חלמו ולחמו על הארץ ואליה לא באו.

2 אסטרטגיה לתקופת מעבר / שר הביטחון שמעון פרס

בעיות הביטחון והשלום של ישראל הן בעיות של תקופת מעבר היסטורית. תוך ניתוח הגורמים המשפיעים על תקופה זו ודיון בשאלה מדוע המזרח התיכון הפך להיות האיזור המחומש ביותר בעולם, מגיע שר הביטחון למסקנה כי על ישראל לנקוט שני מהלכים סותרים לכאורה: להוכיח לערבים את חוסר הכדאיות של המלחמה ולשמור את דלתות האופציה להסדר פתוחות לרווחה.

6 המעבר מה"הגנה" לצה"ל / אלוף (מיל') יוסף אביר

תיאור התארגנותה של ה"הגנה" והפיכתה מארגון בטחוני-מחתרתי-התנדבותי לצבא לאומי, תוך הארת-ההיבטים הארגוניים כגון: ארגון המטה הכללי, הקמת האגפים והקמת השירותים השונים, והדגשה כי עבודת המטה ההיולית בוצעה בעיצומם של הקרבות ובמהלכם.

15 אספקטים אידיאולוגיים במלחמות ישראל / אלוף הרב מ. פירון

עיון בשתי תופעות פנומנוליות בהיסטוריה הצבאית בתקופת המקרא: הרפיון הרוחני שאחז בבני-ישראל בעת צאתם ממצרים והיעדר רכז-ברזל בצבא ישראל בתקופת כיבוש הארץ.

19 "הסטי"ל היבשתי" והטנק: למי העתידי? / ד"ר עזריאל לורבר

המחבר יוצא להגן על טענתו כי שילוב של רק"מ משוכלל החמוש בטילים נ"ט מהדור הבא יהווה תחליף יעיל וזול לטנק הקונבנציונלי.

22 על פיתוח אמצעי-לחימה לשנות ה-80 / ד"ר זאב בונן

האם חרף הפיגור הטכנולוגי הכפוי עלינו עקב היותנו קטנים, נוכל לצעוד בחזית הפיתוח של אמצעי לחימה? לדעת המחבר תהיה התשובה חיובית אם נשכיל לנצל עובדה זו לשם זירוז תהליכי קבלת החלטות, הפיתוח וההצטיידות.

26 זו דעתי

מדור חדש של מאמרים קצרים בהם מביעים מחבריהם דיעות בנושאים שונים. במדור הפעם: תשובת מפקד "מערכות" לשאלות שונות, שעלו עם הופעת ספרו של יעקב אורלנד, "יום תל פאחר"; גישה חדשה במחקר המנהיגות; ההוררים על מערך המילואים של החי"ר והצעה כיצד להילחם בתאונות הרכבים בצה"ל.

30 היבטים אויריים בלוחמת מדבר / אלוף בנימין פלד

התפיסות היסודיות בהפעלת כוח אוירי במדבר התפתחו במלחמת-העולם השנייה. תוך הבאת דוגמאות ממלחמה זו טוען המחבר כי אפשר להפעיל את הכוח האוירי רק אם יהיו לו מודיעין, תקשורת, שליטה, בקרה וכוח-אדם ברמה מעולה.

34 תורת האדם / רא"ל (מיל') חיים לסקוב

נציב קבילות חיילים יוצא חוצץ נגד תופעות של "טרטור" חיילים, ענישה קבוצתית ודומיהן וקובע כי רק פניה אל מחשבתו של החייל ומוחו תוציא את המוטיבציה של החייל מהכוח אל הפועל.

38 "מגן 76" — תמרון צבאות ברית ורשה / סרן צבי ג.

בחודש ספטמבר 1976 נערך בפולין תמרון של צבאות ברית ורשה, שנועד לשפר את רמת שיתוף הפעולה בין צבאות הברית ולתרגל את המפקדה והמטות בהפעלת כוחות משולבים. בשולי המאמר מסכם אל"מ (מיל') י.ג. את תמרוני 76 של הגוש הסובייטי.

42 מונאש — מצביא יהודי חדשן שנשכח / אל"מ (מיל') פרופ' י. ואלך

מונאש, המצביא היהודי-אוסטרלי, היה זה שהסיק את הלכה הנכון מהכשלונות הבריטיים בתחום הפעלת הטנקים במלחמת-הראשונה, והכניס את הטנק למסגרת מדעית כמעט של שיתוף-פעולה עם כל החילות כולל הסתייעות בח"א.

49 "לה ג'ורג'טה" — פרשיית קרב מתולדות החי"ל / סא"ל (מיל') י. פלץ

ב-20 במרס 1945 יצא כוח מהגדוד השלישי של החטיבה היהודית הלוחמת — (חי"ל) לכבוש את החווה הכפרית לה ג'ורג'טה בה היתה עמדה גרמנית מבוצרת. מפקד הפעולה דאז מביא את סיפור הקרב.

54 לקט ידיעות

56 מכתבים למערכת

העורך: סא"ל יעקב זיסקינד

עורכי משנה: סגן דוד באום

סגן רחל רוזנסקי

עיצוב גרפי: פ. קור

איורים: אבנר כץ

מערכות בית ההוצאה של צבא הגנה לישראל

עורך ראשי: אל"מ יצחק גולן

צוות המערכת: סא"ל רותמה חרמון

רס"ג עמוס צור

סגן עמליה עפרת

"מערכות חימוש": מ"מ ק. עריכה נ. נפתלי

"קשר ואלקטרוניקה": קצינת עריכה ל. גרי

נית בכל התחומים הללו היא תרומה הכרחית ואפשרות לפתרון בעיות הביטחון של ישראל.

עד שנת 2000, ואולי הרבה קודם-לכן, ייתכן שינוי לטובה בכל הגורמים האמורים, עד כדי פתרון בעיות הביטחון של ישראל והגעתה לתקופה הבת-ר-מלחמתית * שממנה נהנים חלקים נרחבים של אזורי תבל. אך יש להדגיש כי מתיאור זה לא נובעת המסקנה של המתנה באפס מעשה, או של אסטרטגיה של דחיית הכרעה. האסטר-טגיה הבטחונית של תקופת המעבר צריכה לאפשר לישראל לעמוד בהצלחה מול הסתירות הפנימיות ומצבי חוסר האיזון הכרוכים בתקופה זו ולסייע לקיצורה ככל האפשר באותם התחומים שיש לאל ידה לסייע בכך :

• ליזום ולאפשר קיום דינמיקה של שלום בעולם הערבי על-ידי דו-שיח דיפלומטי והסכמים חלקיים שונים.

• להניח תשתית קונסטרוקטיבית למציאות של שלום בשטחים על-ידי דו-שיח של מעשים.

• להניח תשתית בטחונית למניעת מלחמה, או לניצחון בה אם תפרוץ בכל זאת, כדי לאפשר את המשך תקופת המעבר עד לתקופה הבת-ר-מלחמתית.

תקופת מעבר מלחמתית

כשם שהעולם נחלק לארצות בלתי-מפותחות, מתפתחות ומפותחות, כן ניתן לחלק את העולם במקביל לארצות קדם-מלחמתיות, מלחמתיות ובת-ר-מלחמתיות, וכמעט בגלל אותן סיבות של היעדר איזון פנימי ותופעות-בוסר אחרות בהתפתחות הארצות הללו. הארצות המתועשות והמפותחות כגון רוסיה, אמריקה ומדינות אירופה הן ארצות בת-ר-מלחמתיות, מכל נקודת מבט שהיא. ראשית, הן איבדו כל צורך במלחמה, שכן התפתחות המשק המודרני תלויה יותר ברמה הטכנולוגית מאשר במרחב הטריטוריאלי וגם אוצרות טבע זול יותר לקנות בכסף מאשר בכוח הנשק, במחיר כלכלי מאשר במחיר מלחמה. תי, שנית, מחיר המלחמה (וכל מלחמה גדולה בעתיד תתנהל בצל האימה של הנשק הגרעיני) עושה אותה לבלתי מתקבלת על הדעת. על סדר היום של המשא-ומתן בין המעצמות הגדולות עומדות לא הבעיות של חלוקת אזורי השפעה וקביעת גבולות חדשים, כי אם הבעיות של הורדת מתח ההזדיינות וצמצום ההשקעות בכלי-נשק, באמצעי השיגור וההלם.

עדיין נותרו מחסומים של חשדנות ויריבות. שרידי עולם מושגים ישן עדיין שזורים בחשיבה האסטרטגית ומעכבים את התהליך של עיצוב פני המחר. אבל אני מאמין כי המשא ומתן הבי-מעצמתי הוא בכיוון של אנטי-מלחמה, אפילו התפרקות ממלחמה. לעומת זאת, באזורים הבלתי-מפותחים עדיין משתוללת המלחמה בצורותיה המגוונות — בין במרידות מקומיות, בין במלחמות טרור

בעיות הביטחון והשלום של ישראל הן בעיות של תקופת מעבר היסטורית, שעל אף היותה רצופה סכנות ואתגרים קשים לכל אורכה, ניתן לראות את קיצה ואת הדרך אליו — לפחות כאפשרות סבירה ביותר. אורכה של תקופת המעבר ומה שיקרה במהלכה יושפעו מחמישה גורמים עיקריים של אי-יציבות וחוסר איזון, אשר חלקם תלויים גם במדינת ישראל וחלקם אינם ניתנים לשינוי על ידה :

הגורם הראשון : מצבו הבלתי יציב של העולם הערבי הנתון עדיין בשלב היולי של התפתחותו — שלב סוער, מתפרץ ומלחמתי הן כלפי פנים והן כלפי חוץ. העולם הערבי נזקק עדיין לאיבה המלחמתית כנגד ישראל כאחד האפיקים העיקריים לפעילותו ומרצו הבלתי מרוסנים. אבל הוא משלם על כך מחיר כבד והוא נקלע יותר ויותר לתחושת הצורך ביציבות ובהתגברות על כוחות ההרס הפנימי הטמונים בו.

הגורם השני : הנפט הערבי שהעולם זקוק לו. העולם הערבי הבלתי יציב מפחיד את העולם המערבי ה"מתמרן" אותו באמצעות גורם הנפט. ייתכן מאד שתוך עשר — עשרים שנה תקטן תלות זאת ותהפוך לגורם שולי שאפשר בלעדיו. וזאת אם בגלל תוחלת החיים של בארות הנפט עצמן (25—30 שנה) ואם בגלל תוחלת תלות המערב בנפט, שתקטן עם פיתוח מקורות אלטרנטיביים וחיסכון (10—15 שנים).

הגורם השלישי : התפתחות אמצעי הלחימה מתקרבת גם במישור הישראלי-ערבי לסף האימה מפני כל מלחמה נוספת. לא מן הנמנע שאימה זו תגבר על האיבה לישראל ועל אי-היציבות הפנימית בעולם הערבי. ספק אם מחסום-אימה זה יוקם כבר בשנות השמונים, אבל ייתכן שהוא יתייצב בשנות התשעים עד לסביבות שנת 2000.

הגורם הרביעי : מאזן כוחות ויחסים בין מעצמות-העל שיאפשרו להן ויאלצו אותן להשליט "כללי משחק" של שביתת נשק ביניהן (דטאנט) ולהחילם גם על המזרח-התיכון, כדי למנוע הידרדרות לשואה גרעינית. מאזן כזה טרם הושג וסכנת השואה הכרוכה בהיעדרו גורמת למועקה הולכת וגוברת.

הגורם החמישי : חוסר היציבות של הקיום הישראלי כפי שהוא נראה בעיני הערבים. הציונות וישראל הופיעו על מפת המזרח-התיכון באיחור טראגי ולא בעוצמה מספיקה. ישראל, "עדיין תקועה באמצע הדרך הציונית" והיא עדיין שבויה בפער עמוק בין הצרכים לבין האפשר-ויות. הערבים יכולים עדיין לטפח תקוות של התנוונות הקיום הישראלי וחיסולו — מבחינת המאזן הדמוגרפי (עליה וירידה וריבוי טבעי), מבחינת מאזן התשלומים (התקדמות לעצמאות כלכלית), מבחינת הפער החברתי והעדתי ומבחינת העוצמה הצבאית (קיום מאזן כוחות כמותי ואיכותי, פנימי וחיצוני). השלמת ההגשמה הציר

לתקופת מעבר

וראשונה בנתיב צבאי מובהק על-ידי משלוחי נשק ומומחים צבאיים. הרוסים השקיעו במצרים מאז 1954 ועד 1974, מועד סילוקם משם, כעשרה מיליארד דולר בצווד צבאי, על מנת לגלות לאחר-מכן שהיתה זו טעות, לא רק אידיאולוגית אלא גם פוליטית.

חזיתות הפנים הגלויות והסמויות

השאלה הנשאלת במזרח-התיכון היא האם התפתחות זו של צבאיות מופרזת — וממילא של פניה לעבר המל-חמה בכל הזדמנות אפשרית — נושאת בחובה את השינוי הדיאלקטי של מעבר מחברה טרופת-מלחמה לחברה המוכנה להשקיע ברקונסטרוקציה העצמית שלה; האם התפתחות זו טומנת בחובה שינוי של מעבר מהנהגה המצוידת במשקפות המכוונות לשדות הקרב, להנהגה הרוכשת מיקרוסקופים כדי לראות את החייד-קים האוכלים את רקמת חברתם בביטם שלהם.

במדיניות, כמו בטבע, ישנה פעילות מתמדת של כוחות סותרים ונוגדים והם היוצרים התפתחויות ועל כן אירר-עים בלתי-צפויים. הארץ הערבית הגדולה, מצרים, שזמן רב היה נראה כאילו מובטח לה מקום הכבוד של הגמוניה בעולם הערבי וגם צעדה ממילא בראש צבאות ערב לעבר המלחמות כולן — מגלה לפתע חזיתות סמו-יות שנבנו והלכו מבלי שהיא תחוש בהן. אולי בראש התפתחויות אלה יש לציין את תהליך העיור של מצרים. בראשית המאה הזו היתה מצרים ארץ בת עשרה מיליון תושבים, ארץ של פלחים וחקלאות עתיקת ימים ומפגרת. החקלאות המצרית נשאה על שכמה שתיים—שלוש ערים בורגניות נחמדות, שבהן התגודדו אצילי הארץ בחצר מלכות מסוגנן באורח צרפתי. היתה זו אצולה בעלת גוון לבנטיני ומזג נינוח, שינקה את קיומה מהנהר ומהתעלה הזורמים לאיטם, אולם במשך פחות ממאה שנים גדלה מצרים ללא בקרה וללא מעקב לארץ שונה לחלוטין. קמו בה ערי ענק ותושבי קהיר מונים היום אותו מספר תושבים שמנתה מצרים לפני כ-70 שנה. כאשר רוב התושבים הם פלחים המגדלים את הבצל והקמח שלהם, יכולה הארץ להיות מסוגרת בפני הבעיות של היום, שהן בעיות של צמיחה כלכלית מלווה באינפלציה דוהרת ושל עימות חברתי מול הצפיפות הגדלה והולכת בערים. הפלח יכול היה לגדל את האורז והכותנה כמעט מבלי להיות מושפע ממחירי הדיוור, התחבורה והמזון. הוא ירש, אמנם בדלות, מאבות-אבותיו את בית החימר, החמור וג'היריק. אולם כאשר בנו של הפלח עובר לגור בקהיר, או אלכסנדריה, הוא צריך להגיע ממקום מגוריו למקום עבודתו באוטובוס, הוא מוצא את הכבישים עמוסים לעייפה, את מחירי הנסיעה עולים ומתייקרים והוא מתקשה למצוא לעצמו דיור ואפילו מקום עבודה. הוא עובר מחיים של מסורת למצב של קיפוח, מהרגל — למרידה, מהשלמה — לספקנות חדשה. אין בכלל להשוות את דרכי הניהול של ארץ בת עשרה מיליון תושבים לדרכי הניהול של עיר בת קרוב לעשרה מיליון

שלבשו צורה בינלאומית ובין במלחמות מקומיות שונות. אפריקה, ובמידה מסוימת גם אסיה ודרום אמריקה, הן עדיין יבשות מועדות למלחמות-פנים ולמלחמות בין מדינות המתפרצות כהרי געש במקומות שאינם מסומנים במפה ובמועדים שלא ניתן לצפותם מראש.

איזור המזרח התיכון הוא גם איזור מתפתח וגם איזור מעבר ממצב של קדם-מלחמה למצב של בתר-מלחמה. מבחינת ההרס, הקורבנות, המחיר והחרפות, עלתה מלחמת לבנון, שנמשכה כ-20 חודש, על כל המלחמות שהתנהלו בין ערב לישראל. בלבנון היו למעלה מ-60 אלף הרוגים, 200 אלף פצועים וכמיליון פליטים ועקורים. הם השאירו את העולם מופתע ופער-פה מול מלחמה אכזרית וחסרת-שחר זו. לא היתה זו המלחמה היחידה במזרח-התיכון. מצרים לחמה בתימן, העיראקים לחמו בכורדים, המרוקאים התנגשו באלגיראים, מרידות פנים ומלחמות טרור פוקדות את האיזור הזה ללא הרף. המזרח-התיכון הפך להיות לאיזור המחומש ביותר בעולם, לאיזור שמוציא כספים ואנרגיה לאומית ומקדיש משא-בים לעניין המלחמה באופן הנמצא מחוץ לכל יחס לגודלו ולאפשרויותיו. עלינו לשאול עצמנו מדוע? האם זה עניין של פרופיל לאומי? האם זה עניין של נטיה דתית ומבנה נפשי, או שלב בהתפתחות כלכלית וחברתית ומבנה מדיני?

ההיסטוריון הצרפתי פרננד בראודל, גורס בספרו על העולם היס-תיכוני במאה ה-16, כי עלינו לתת את דעתנו להתפתחויות יותר מאשר לאירועים. האירועים הם תוצאה של התפתחויות כלכליות, חברתיות ומדיניות — בין אם הן נראות לעין, בין אם הן מתרחשות מתחת לפני הקרקע. לגרסה זו יש תוקף שכנוע רב גם בימינו. המלחמות במזרח-התיכון אינן התפרצויות מבודדות ומנותקות זו מזו, גם אם כל אחת מהן היא מפתיעה כשלעצמה בנסיבותיה ובהשלכותיה. העולם הערבי עדיין בנוי על מסד צבאי. בצבאות ערב הושקע באדם ובחומר יותר מאשר באיזה שהוא רובד לאומי אחר. סעודיה, שהיא לכל הדעות ארץ פרימיטיבית, בונה צבא מודרני ביותר, אבל לא על סמך צמיחה של מערכת חינוכית ומנהלית פנימית, אלא על קביים חיצוניות של סיוע, הדרכה ותחזוקה. למצרים עדיין אין תעשייה, אבל יש לה כלי מלחמה מהחדשים בעולם. התקציב הצבאי בכל ארצות-ערב עולה לאין ערוך על ההוצאות השוטפות לחינוך, בריאות ותעשייה גם יחד. חסרה במדינות אלה גם מערכת האיונים והריסונים שבלעדיהם נוטה החברה לעיוותים. אין בהן עדיין מנגנון של הרהור שני, של שיקול דעת נוסף. הפרלמנטים מדומים, אמצעי התקשורת נתונים לפיקוח, האיגודים המקצועיים כמעט אינם קיימים וקבוצת-הלחץ העיקרית היא הקצינים והצבא. עד כמה מעוותת התמונה ניתן לעמוד מדרך החדירה של רוסיה הסובייטית לאיזור. היא לא עשתה זאת בדרך הראויה למדינה סוציאליסטית, כלומר על ידי סיוע כלכלי בתעשייה ובחקלאות אלא עשתה זאת בראש

תושבים. אנו עדים יותר ויותר לכך שהממשל המצרי שוב אינו חופשי להשקיף ממגדלי השן שלו לעבר אופקי המלחמה. הוא חייב לספק תשובות מהירות לתבערות פנימיות ההולכות ונשנות בקצב מטריד, שאינו נותן מנוח.

בד בבד עם עליית המתח החברתי כתוצאה מהשינוי הסטרוקטורלי, מתברר שגם הדינמיקה הטכנולוגית תובעת מנה גדולה מהעוגה הלאומית לצורכי חימוש. דבר אחד הוא להקים חיל פרשים אפילו על גמלים, כפי שהקימה מצרים בראשית המאה הזו, ודבר שונה לחלוטין הוא להקים חיל אויר שכל מטוס בו עולה עשרה מיליון דולר ויותר. בהכרח הולכת ונוצקת סתירה בין התביעה לספק מזון ושירותים לאוכלוסיה עירונית הנתונה לרוחות הדוקרות של האינפלציה העולמית, לבין הרצון לרכוש נשק חדיש. שליטי מצרים לומדים בדרך קשה ומסוכנת את החוכמה הפרסית העתיקה הגלומה בפתגם שדריש המלך מצטט (אמרה של המלך הפרסי הרדשיר) שאי-אפשר לקיים עוצמה בלי צבא ואי-אפשר לקיים צבא בלי כסף ואי-אפשר לצבור כסף בלי חקלאות ואי-אפשר לקיים חקלאות בלי צדק. ההבדלים בין אז להיום רבים, אך גרעין האמת העיקרי הטמון באמרה זו נשאר בתוקפו. היום אי-אפשר לספק אמצעי לחימה מהכנסות החקלאות, אלא ממקורות הטכנולוגיה המתקדמת או מאוצרות הטבע ובעיקר נפט. אך למצרים אין לא זה ולא זה וממילא אינה יכולה לקיים לאורך זמן — לא עוצמה צבאית ולא צדק. היא נאלצת לרדת ממרום הכסא של ההגמוניה הערבית, לעבר התלות המשפילה בארצות שלא נחשבו בעבר יותר מאשר מדינות משניות ולהסיר את הכובע מהראש הגאה, כדי לבקש למלא אותו בתרומה מסעודיה או מכווית. הנדיבים הגדולים ביותר בעולם אינם מספקים כסף כדי לחלץ את העני מעונו. לכל היותר הם מוכנים לעזור לו לגבור על מצוקה אחת, כדי להשאירו חסר ישע מול המצוקה הבאה. אבל לא רק השינויים בצרכים החברתיים והעליה במחירי הנשק מעמידים את מצרים מפני דילמה בלתי אפשרית כמעט. ככל שהמזרח התיכון הולך ומצטייד בנשק חדיש הוא לומד גם את כוח ההרס הטמון בו, לא רק את מחיר הטכנולוגיה שיצרה אותו. באופקי המזרח התיכון כבר נראים הטילים המסוגלים לקלוע ב„מטרת נקודה“ ולהם ראשים עם נשק בלתי-קונבנציונלי. המאמץ המלחמתי של המזרח התיכון יכול כבר לראות את קצה הגיונו בטווח של זמן שאינו מחייב נבואה אלא יכול להישען על מועד ודאי כמעט.

מה שנכון לגבי מצרים נכון גם כלפי שאר ארצות ערב. מי שיש לו נפט ואין לו מלחמה — מצבו יותר טוב משל זה שמשקיע את עצמו במלחמה ואין לו נפט. אבל גם מי שיש לו נפט אינו יכול לרבוץ על מי מנוחות. כי גם הנפט מגייס את האויבים מבית. לכאורה, יכלו השייחים מסעודיה להתענג בארמונות הפאר האולטרא-מודרניים שלהם ולשגר צייקים לכל דיכפין ולכל נצרץ באזור.

אבל בליבם הם יודעים שכל מיליון טון נפט שהם מפיקים מגייס במחשכים אויב בלתי נראה, אך אויב ודאי, אויב הנקרא בניהם — הרדיקליזם החיצוני והפנימי.

הנסיכים הסעודים יודעים יפה מאוד כי לאחר שיבנו צבא הם ימצאו עצמם בעימות עם הקצינים שהם עצמם גידלו. קדאפי בלוב היה שלישי המלך והוא גם זה אשר סילק אותו. גם מלך עיראק סולק באותה דרך, ולא לחינם ניבא פארוק את סופו בשפה ציורית שהוא שאב מנסיון חייו: בסופו של דבר המלכים היחידים שיוותרו במזרח התיכון יהיו אלה המצוירים על הקלפים שבהם אנו משחקים. ארצות הנפט המממנות היום את הארגון נים הצבאיים ואת ארגוני הטרור יודעות עמוק בליבן שהן מפרנסות את הכוח שעלול להסיר את ראשן.

השלום נישא על כתפי ההתפתחויות

מצב זה של סתירות פנימיות חריפות וחוסר יציבות בעולם הערבי בתקופת המעבר המלחמתית הוא הגורם להפתעות הקיצוניות ולפער המדהים בין התכנונים המדיניים והצבאיים וסעיפי המצעים המפלגתיים מצד אחד, לבין ההתפתחויות הצבאיות והמדיניות עצמן מצד שני. כמעט כל המהלכים המדיניים והצבאיים בעשור האחרון לא נחזו מראש. כן לא נחזו מראש דרכי סיועם ותוצאותיהם. ספק רב אם נאצר חזה את מלחמת ששת הימים. מתקבל על הדעת שהוא רצה לערוך מפגן כדי להציל את סוריה ממהלכיה הבלתי-אחראים בגבול הצפוני של ישראל, כאשר היא ניסתה להטות את הירדן ממהלכו, תוך רווח זול לעצמו. המפגן הצבאי במדבר סיני הפך לפתע בעיני העולם להצלחה מדינית גדולה והדבר התקבל בהשתאות על ידי העיתונות העולמית. נאצר לא עצר בהתרגשותו והחליט לנצל את המפגן הצבאי לאיום של ממש, עד כדי חסימת מצרי טיראן ללא כל סיבה הנראית לעין. מכאן ואילך הקדימו המאורעות את עושיהם והוא מצא עצמו מפורק מכל נכסיו תוך שבועות קצרים בלבד. ישראל ודאי לא התכוונה להשתלט על סיני ורמת-הגולן והדבר האחרון שהיה עולה על דעתה היה להשתלט על יהודה ושומרון. לא חוסיין ולא ישראל תיכננו מראש את הצטרפותו הפתאומית של המלך הירדני להרפתקה המצרית. לא חלף זמן רב וישראל הופתעה במלחמת יום-הכיפורים. ההתפרצות של מלחמה זו עמדה בניגוד לכל הערכות-המצב שנעשו בישראל, אך אם פתיחת המלחמה היוותה הפתעה לישראל, הרי סיום המלחמה היווה הפתעה לערבים. אין להעלות כלל על הדעת שאסד היה יוצא להתקפה על ישראל, כדי לגלות שהוא הפסיד את מחצית הכלים שלו, חלק ניכר מאנשיו וגם טריטוריה נוספת.

אני מאמין שגם מלחמת לבנון, שנתיים לאחר מלחמת יום הכיפורים, היוותה הפתעה לכל המתכננים ולכל הפרשנים במזרח התיכון — גם תחילתה וגם סופה של המלחמה. אני סבור שהרוסים הופתעו מסילוקם ממצרים, מכניסתם ללוב ומאיהנוחיות שלהם בסוריה.

אני סבור שהאמריקאים לא העלו על דעתם שהם יוכלו לצבור כל כך הרבה נקודות ממאורעות לא מתוכננים אלה. אבל לא רק שכל ההתפתחויות הללו הביאו לשרשרת הפתעות במזרח התיכון, גם הצלקות וגם ההסדרים שהן השאירו בעקבותיהן לא נחזו מראש בשום מצע מדיני ובשום תכנון מבצעי. כך, לדוגמא, לא יכול היה איש לצפות מראש את מדיניות „הגשרים הפתוחים” בינינו לבין ירדן. איש לא צפה מראש את הסדרי הביניים בינינו לבין מצרים וסוריה. הסדר הביניים השני עם המצרים היה מפתיע במיוחד שכן הוא גרם למודל בטחוני ומדיני חסר תקדים: בשטח שאינו עולה על עשרה ק"מ רבועים נמצאות שלוש תחנות התראה זו ליד זו — אחת ישראלית, אחת מצרית ואחת אמריקנית.

אני מאמין שגם מדיניות „הגדר הטובה” כמו השתלטות הצבא הסורי על לבנון הן בגדר הפתעה כפולה. אבל במקביל אפשר לומר אותם דברים על האמצעים הצבאיים. מלחמת ששת הימים היתה המבחן הגדול ביותר בהיסטוריה, ליתרונות שבאלקטרוניקה הצבאית. מלחמת יום הכיפורים היוותה את ההתנגשות הגדולה ביותר של שריון ואויר בתשלוּב ובעימות עם דור טילים חדש. היא המחישה שוב שכל הצדדים חייבים להביא בחשבון לא רק את ההפתעה שבפתיחת מלחמה, אלא את ההפתעות הטמונות במהלך המלחמה ובאפשרויות סיומה. אני מאמין שתוך עשר-עשרים שנה יגיעו כל התהליכים הללו, המועקות הכספיות והקטלניות הכרוכות בנשק החדש ובשימוש בו, והעזוּעים החברתיים והמדיניים שהוא גורם להם, לשיא שיאלץ את האיזור לפרוש מפרשת הדרכים המלחמתית שלו ולעלות על דרך מפורשת יותר של הסדר, דו־קיום והשלמה. אני מאמין שהשלום במזרח-התיכון לא יבוא אך ורק כתוצאה של מערכת היחסים בין ישראל לבין ערב, אלא כי הוא נישא כבר עכשיו בשקט, באיטיות ובוודאות, על כתפי ההתפתחויות שאיש לא יכול לעצור בעדן או למנוע אותן.

לסמן את הכיוון לא את המפה

אני מאמין שהבעיה המרכזית במזרח התיכון היא כיצד לעבור את הפרוזדור המפריד בין איזור הנתון עדיין בטל-טלות מלחמתיות לבין איזור שלפי כללי הדיאלקטיקה המוכחת הוא מתקדם לעבר עידן בתר-מלחמתי. הבעיה היא כיצד לעבור את הפרוזדור הזה ללא מלחמות נוספות שלא יפתרו דבר ורק יתבעו מחיר כבד בדם, בהרס, בשנאה ובכאב. מאז הקמת המדינה היו ארבע התלקחות יות מלחמתיות גדולות וביניהן רצף של התנגשויות צבאיות — כולן כתוצאה מתוקפנות ערבית אשר התאפי שרה מאז אמצע שנות החמישים הודות לסיוע צבאי ומדיני סובייטי. החשש מתוקפנות-פתע ערבית מחייב את ישראל לכווננות מירבית ורצופה בתנאי נחיתות כמותית וחוסר איזון שבין שתי המערכות, הישראלית והערבית. מצד אחד — מערכת צבאית ערבית סדירה וגדולה, המצויה בתנאי הפעלה מיידיים, מצד שני מערכת צבאית

ישראלית, שכוחה העיקרי טמון בצבא מילואים ואשר גיוסה מזעזע את המשק. אל לנו לשכוח, כי לכל אורך תקופת המעבר הממושכת בה אנו נתונים, אנו צפויים לסיכונים מלחמה, במצב של אסימטריה בממדי העוצמה ובמרכיביה: המבנה הבלתי-יציב של העולם הערבי המהווה כר נרחב לחדירת ברית המועצות ולהשפעת גורמים רדיקליים. הערכת הסיכונים לקיומה של מדינת ישראל חייבת להתבסס על שיקול היכולת המעשית של מדינות ערב ולא רק על ניסיון לנבא את כוונות משטריהן ואת מגמת התפתחותן בעתיד. מציאות זו מחייבת את ישראל לנקוט שני מהלכים שלכאורה יש ביניהם סתירה, אבל למעשה הם משלימים אחד את השני. מצד אחד, היא חייבת להוכיח לערבים את אי-הכדאיות שבמלחמה עצמה, ואת יכולתה הבלתי-מפוקפקת להרתיע ולהכריע בתחום הצבאי. היא חייבת לשמור לפחות על מהלך אחד קדימה, בתחומי החימוש, ברמה של האיכות האנושית והכווננות הלאומית. היא חייבת להצטייר בעיני הערבים כארץ שאינה ניתנת לכיבוש, או לחיסול הדרגתי בכוח צבאי. מצד שני, חייבת ישראל לשמור את דלתות האופציות להסדר פתוחות לרווחה. גם בתחום הצבאי וגם בתחום המדיני חייבת ישראל לשמור על שני יסודות — על יסוד התושיה וההפתעה באמצעים ועל יסוד הוודאות במגמת פניה האמיתית, כלומר, ברצונה הכן להגיע לשלום. על ישראל לחתור לשלום גם בדרכים לא סלולות ולחפש גם פתרונות לא מקובלים.

איני מכיר מפה, תהא יוֹנית ככל שתהא, מבית הוצאה ישראלי, שיש לה סיכוי להתקבל על לב הערבים. ואיני מכיר מפה ערבית, תהא ותרנית ככל שתהא, שיש לה סיכוי להתקבל על לב ישראלי. יתר על כן, גם התפישה של שלום כפי שמבוטאת היום על-ידינו מצד אחד ועל-ידי הערבים מצד שני מרמזת על חילוקי דעות יותר מאשר על הסכמה. דבר זה אולי יותר מכל דבר אחר חייב לדרבן אותנו לחפש פתרונות בדרכים לא סלולות, פתרונות שאינם נסמכים על תקדימים מקובלים, כי אם על שילוב של מרכיבים מדיניים, כלכליים וצבאיים שאינם נחשבים למקובלים. מתקבל יותר על דעתי, למשל, שניתן לבנות לאורך הירדן מערכת התראה משותפת ירדנית-ישראלית דוגמת זו הקיימת בסיני, יותר מאשר למתוח גבולות. אני מעריך שיותר קל להתחיל מהקמת תשתית לשיתוף פעולה כלכלי בינינו לבין הירדנים ובין תושבי יהודה ושומרון, מאשר לערוך מפת גבולות מוסכמת בין שלושת המרכיבים הטריטוריאליים האלה.

חוששני שאלה הדורשים שנציג תכנית שלום עם מפה מודפסת, הם בגדר דוחקי קץ העלולים לדחוף את כולנו לעבר מלחמה נוספת, ובעיני עדיף לסמן בשעה זו את הכיוון ולא את הדגם. עלינו להישען ולרכוב על גלי ההתפתחות שהיא בלתי נמנעת והמובילה לכיוון של שלום, אך להיזהר בפרוגרמות נוקשות העלולות לשים את התקוה הזו לאל.

כוח הנגדה לצבא היבטים ארגוניים

אלוף (מיל') יוסף אבידר

בריטניה בראשית אפריל 1947 לאו"ם בבקשה, "להקים ועדה מיוחדת ולתת לה הוראות להכנת הדיון על בעיית ארץ-ישראל". עצרת האו"ם החליטה, בניגוד לציפיות הערבים והבריטים, להקים "ועדה מיוחדת של האומות המאוחדות בעניין ארץ-ישראל" ונקבע כי עליה לחקור את כל הבעיות והעניינים השייכים לבעיית ארץ-ישראל, וכי הדו"ח שלה חייב להיות מוגש עד ה-1 בספטמבר ולהכיל "הצעות לפתרון בעיית ארץ-ישראל".

בעוד חודשיים ימלאו 30 שנה למפנה החשוב שבעקבותיו החל ארגון ה"הגנה" לצעוד בקצב הולך וגדל לקראת התארגנותו כצבא. על-מנת להבין את מניעיו של המפנה יש צורך להזכיר, ולו בקצרה, את המצב המדיני בו נמצאנו אז. היה זה בתקופה של הגברת המתיחות בין הנהגת הישוב לבין השלטון הבריטי. זה האחרון ניסה לשבור את התנגדות הישוב למדיניות האנטי ציונית הבריטית על-ידי שורה של התנכלויות חריפות ואכזריות. במקביל פנתה ממשלת

הקונגרס הציוני ה"ב שהתכנס בבול בדצמבר 1946 החליט, בין היתר: „רק בכינון מדינה יהודית תתגשם המטרה העיקרית של המנדט. הקונגרס מתנגד לכל שיטה של אפטרופסות במקום המנדט“. לאחר דיונים בוועדה הפוליטית (הסגורה) על בעיות הביטחון וההגנה הסכנה שהמדינות הערביות ישלחו בנסיבות מסוימות את צבאותיהן לתקוף את הישוב ולהשמידו, הוצע לדוד בן-גוריון, כיושב-ראש ההנהלה הציונית והסוכנות היהודית, תיק מיוחד — תיק הביטחון.

במשך חודשים אחדים בדק בן-גוריון את מצבו של ארגון ה„הגנה“, למד את בעיות הביטחון וב-18 ביוני 1947 הוציא הוראה מנומקת למפקדה הארצית של ה„הגנה“. ההוראה כללה הערכת מצב והגדרה של היעוד האסטרטגי העיקרי של ארגון ה„הגנה“. בהגדרה זו יש לראות את חשיבותה הגדולה של ההוראה. בהוראה נאמר, בין היתר: „גמר המלחמה והתמדת הספר הלבן החזירו את הארגון שוב לחזית הפוליטית, בעיקר לחזית נגד השלטת משטר אנטי ציוני בארץ — בעליה, בהתיישבות ובסדרי המדינה. החזית הפוליטית עומדת בתוקפה, ולא עוד אלא שהיא מחמירה. המגמות האנטי ציוניות ואנטי יהודיות של ממשלת הספר הלבן גוברות והולכות. אולם מופיעה מחדש, ובהיקף מוגדל, החזית הערבית... שתי חזיתות האיבה — הבריטית והערבית — יונקות זו מזו... אולם יש להבחין בין שתי החזיתות והבחנה זו היא חיונית. המערכה שבין הציונות ובין מדיניות הספר הלבן היא ביסודה מדינית ולא צבאית, וגם פעולות צבאיות הנדרשות מזמן לזמן במאבק מדיני זה אינן אלא לשם חיזוק המערכה המדינית. במערכה זו הארגון הוא רק אחד הגורמים שבתוך העם היהודי, ורק מאמץ כולל של הישוב והעם... יכריע את הכף. לא כן בחזית הערבית. הארגון נועד להיות כאן הגורם הראשי והמכריע. נוכח התקפה מזוינת מצד הערבים תיתכן רק הכרעה של כוח, הכרעה צבאית יהודית, ומבלי שהארץ גון יוכשר ויסוגל לתפקיד זה — הוא מחטיא את מטרתו היסודית, ועצם קיומו של הישוב והמפעל הציוני יעמוד בסכנת חורבן... הסכנה, הצפויה לנו בימים הבאים היא רחבה וחמורה... יש להתחשב עם מעשי איבה מצד צבאות המדינות הערביות בגלוי או בסתר“.

מבנה ה„הגנה“ במחצית 1947

ביוני 1947 הוטל על ארגון ה„הגנה“ להכשיר את עצמו להיות הגורם הראשי והמכריע בהתמודדות צבאית לא רק עם הכוחות של ערביי ארץ-ישראל, אלא גם עם הצבאות של המדינות הערביות החמושים והמצוידים כצבא סדיר. זאת, על-מנת למנוע סכנת חורבן של הישוב והמפעל הציוני. תפקידו זה של ארגון ה„הגנה“ הביא למפנה. המשימה הגדולה חייבה לשנות את פני הארגון במהירות האפשרית ולהופכו מארגון בטחוני-ישובי לצבא לאומי. על-מנת להעריך נכונה את השינוי שהיה צריך לחולל, מן הראוי לתאר בקצרה את מבנהו, דמותו וכוחו של הארגון במחצית 1947. בראש הארגון עמדה מפקדה ארצית (מ"א) המורכבת מנציגי הגושים הציובוריים העיקריים בישוב, כשהעומד בראשה התמנה על-ידי הנהלת הסוכנות היהודית. תחל מסתיו 1945 התרכז המטכ"ל והארגון כולו במידה רבה בנושאים הקשורים במאבק בבריטים וב-מדיניות הספר הלבן. הפעולות הקשורות במאבק היו מבצעי

פשיטות וחבלות, והן חייבו הפעלת יחידות קטנות שקל לרכזן לפני ביצוע הפעולה ולהעלימן לאחר מכן. החזית הערבית לא הוזנחה, אולם תכנוני המטכ"ל לחזית הערבית (תכנית ב' 1945, תכנית מאי 1946 ותוספות לתכנית מאי מאוקטובר 1946) לקחו בחשבון התמודדות עם כוחות של ערביי ארץ-ישראל מתגברים בחימוש, באנשים ובמפקדים בעלי ניסיון מהמדינות השכנות. בתוספת לתכנית היתה הנחה כי בגלל החרפת העמדה האנטי ציונית של השלטון הבריטי, עלולים כוחותיו לשתף פעולה עם הערבים באורח ישיר ובלתי ישיר. באותה עת עמדו לרשות המטכ"ל ולרשותם של הפיקודים המרחביים הכוחות הבאים:

■ חיל-המשמר (חי"מ) מנה כ-30,000 איש והיה מיועד להגנת האזורים ההתיישבותיים וסביבתם הקרובה. הישר-בים היו אחראים לנושא החימוש.

■ חיל-השדה (חי"ש) מנה כ-7,000 איש והיה מאורגן מבחינה מבצעית ב-45 פלוגות ומבחינה מנהלית בגדודים נפתיים ועירוניים. בהתאם לתכנית מאי 1946 יועדו לחיל זה התפקידים האופרטיביים במגנה ובמחלקה. אנשיו היו בגיל ובכושר גופני הולם, אך הכנתו הקרבית היתה חלקית בלבד, למרות שכל אנשיו עברו אימון בסיסי וחלקם אף אימון מתקדם. לחיל לא היה פיקוד ארצי.

■ פלוגות המחץ (פלמ"ח) מנו כ-3,000 איש. כ-2,000 מהם היו מגויסים וחנו במחנות (הכשרה מגויסת) בקיבוצים שונים, שם עבדו ובכך כיסו חלק מהוצאות קיומם. יתרת הזמן הוקדשה לאימונים. כ-1,000 איש היוו עתודה לפלוגות המחץ לאחר שסיימו שירותם המגויס, שנמשך לרוב כשנתיים ימים. הפלמ"ח היווה את החלק המגויס של ה„הגנה“ כולה והוא היה הגוף המאומן והחמוש ביותר. רוכז בו חומר אנושי מעולה בעל כושר קרבי גבוה, שואף פעולה ונכון לכל. הפיקוד כלל את טובי המפקדים בארגון ובעלי הניסיון הרב ביותר. הפלמ"ח היה מאורגן ב-11 פלוגות מגויסות וארבע פלוגות עתודה שרוכזו בארבעה גדודים. היתה זו פורמציה מטכ"לית שהיוותה את חוד החנית בכוחות ה„הגנה“, ויעודה העיקרי היה מב-צעים יומיים התקפיים ופעולות מחץ מיוחדות. הפלמ"ח נשא גם בעומס העיקרי של המבצעים הקשורים למאבק המזוין נגד הבריטים. בראשו עמד מפקד ולעזרתו מטה. גדודי הנוער (גדנ"ע) מנו כרבעת בני נוער. הם עברו אימון קדם-צבאי והיוו עתודה לכוחות החי"ש והפלמ"ח בעיקר.

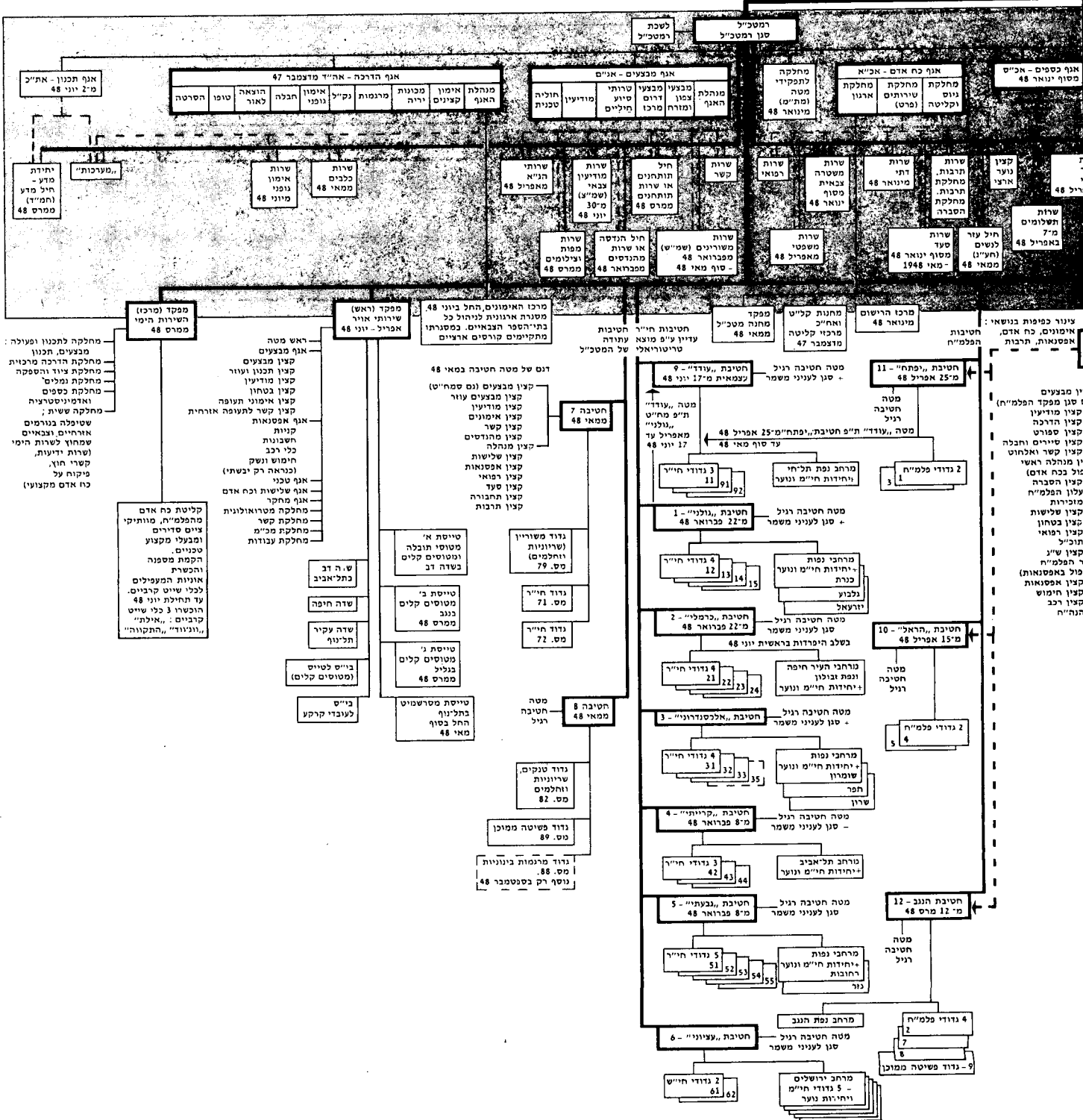
פעולות ההדרכה המרכזיות נמשכו גם במשך כל תקופת המאבק בבריטים. לוחמת לילה ושיטת ה„אחרי“ הפכו לשני המאפיינים לשיטות הלחימה של הארגון. באותה עת פעלו מספר שירותים: שירות הקשר שהפעיל, בין היתר, כ-80 תחנות אלחוט קבועות; שירות הידיעות (ש"י) ומחלקת החי-מוש שפיקחה על החזקת הנשק במצב תקין ככל האפשר. התע-שיה הצבאית החשאית (תע"ש) המשיכה לייצר כדורים, רימוני יד, תת-מקלעים, מרגמות בקוטר 2 ו-3 אינץ' ופגזים. כל אלה בוצעו במקומות מוסתרים ומוסוים. הרכש נמשך בקשיים גדולים. חימושו של ארגון ה„הגנה“ באמצע שנת 1947 היה דל ביותר ולא עמד בשום יחס למשימות החדשות שהוטלו עליו. הוא כלל 17,700 רובים, מהם כ-7,000 (בחלקם מיושנים) של

מבנה ארגון ה„הגנה” בסוף מאי 1948
וכפי ש-צה"ל המשיך לקיימו ביוני 1948

ועד הכטחון
12 חברים

	ר הבטחון מ-15 במאי.
--	---------------------

לשכת שר	כלליים
---------	--------

תכנית מקיפה להתארגנות מחדש במגמה של הפיכת הארגון לצבא וגיוס הפוטנציאל של הישוב.

* ב־30 במאי הגישו חיים לסקוב ופרץ איזנשטטר (עשת) מהקצינים המשוחררים של הצבא הבריטי תכנית להקמת כוח צבאי.

* ב־30 במאי הגיש יהושע גלוברמן, ראש לשכת ההדרכה במטכ"ל, הצעה לשינוי מבנה הכוח הלוחם.

* ב־2 ביוני הגישה ועדה מורכבת מחיים לסקוב, דן אבן ואליהו בן־חור, שלושתם ממשוחררי הצבא הבריטי, הצעה לגיוס מוגבר של המשוחררים מהצבא הבריטי ושילובם בארגון ה"הגנה", במגמה של מיזוג הניסיון הצבאי שרכשו חיילים במלחמה עם הניסיון שרכשו כוחות הביטחון של הישוב.

מאוחר יותר הוגשו הצעות נוספות. היו הבדלי גישה בין ההצעות של הקצינים המשוחררים מהצבא הבריטי לבין ההצעות שמקורן בפיקוד ה"הגנה". הקצינים ששירתו תקופה ממושכת במסגרת הצבא הבריטי, למדו בבתי־הספר הצבאיים שלו, רכשו בו ניסיון פיקודי ולמדו להעריך את מבנהו, ארגונו ודרכי לחימתו. טבעי, איפוא, כי בבואם להציע תכניות לארגון גוונו של הצבא שלנו, הושפעו מהדוגמא של הצבא בו שירתו. מפקדי ה"הגנה", לעומתם, בחפשו דרכים לביצוע היעוד האסטרטגי החדש ובבואם להציע תכניות לארגון הצבא, התבססו יותר על המציאות הישראלית, על ה"יש" מבחינת כוח־האדם, כושרו, טיבו וסגולותיו המיוחדות ועל הניסיון הקרבי שלו. במילים אחרות, מפקדי ה"הגנה" צידדו יותר בהתפתחות מהירה ככל האפשר של הכוחות הקיימים, ובעיקר כוחות השדה, בסוברים כי אלה הם בסיס איתן להקמה מהירה וטובה יותר של צבא. כמה מן היסודות שהוצעו בתכניות השונות באו לידי ביטוי בהנחיותיו של בן־גוריון למפקדה הארצית ביוני.

ניתן לראות בהנחיות אלה סינתזה בין אותן שתי הגישות. המטכ"ל החל בהערכת המצב לגבי אפשרויות ההתקפה השונות נגדנו והיקפן. הוא גם החל בתכנון האפשרויות האופרטיביות ודן בשאלת הכוחות שיש להקים ולגייס ובצרכים הראשוניים לצידום ולחימושם. בספטמבר עובדה במטכ"ל הצעת תכנית ראשונה מאז המפנה בייעוד. הצעה זו כללה, בין השאר, גיוס מלא ותחזוקה של 17 גדודי חיל־שדה (נוסף לארבעת גדודי הפלמ"ח), הכשרת 1,000 מפקדי כיתות נוספים, 250 מפקדי מחלקות ו־30 מפקדים בכירים. כן קבעה התכנית דרכים להכשרתם של קשרים, סיירים, חובשים, אפסנאים ואחרים. לאחר דיונים ושיקולים לא מעטים עובדו במטכ"ל בחודש אוקטובר שני מסמכים, אשר אושרו על־ידי המ"א בסוף החודש ופורסמו בראשית נובמבר. הראשון, מקיף מאוד, דן בהתפתחויות צבאיות משוערות וקובע קיום מנחים לתכנית אופרטיבית. המסמך רואה שתי אפשרויות של פינוי צבאי בריטי בהתאם למטרותיו האסטרטגיות של השלטון: אחת הדרגתית והשנייה טוטאלית־מהירה לשם הגשמת מדיניות הספר הלבן משנת 1939. התפיסה האסטרטגית בקיום המנחים היא דפנסיבית מובהקת, ועניינה העיקרי — הצורך למנוע פלישת כוחות ערביים סדירים והתבססותם בשטח ארץ־ישראל בכלל ובשטח היהודי בפרט. לראשונה מדובר בפלישה. עוצמת הכוחות שיוכלו להפעיל נגדנו מצרים, עירק, סוריה ועבר־הירדן — כולל חיל־הספר והלגיון הערבי — הוערכה ב־30,000 איש לפחות.

המסמך השני הוא, "פקודת המבנה הארצי". הפקודה מתבססת על הקיום המנחים הנ"ל וקובעת כי מול צבאות סדירים, מן ההכרח להיערך בכוח צבאי מאומן, חמוש ובנוי במתכונת צבאית. מול סכנות חוץ (פלישה) יוקם ה"חיל" מגדודי חיל־רגלים (15) וגדודי המחץ (4). ה"חיל" יאורגן בארבע חטיבות מנהליות מרחביות: חטיבת הצפון (לכנוני), חטיבת התיכון (אלכסנדרוני), חטיבת הדרום (גבעתי) וחטיבת ירושלים (עציוני). למעשה, ניבנו ארבע החטיבות מגדודי החי"ר בלבד וארבעת גדודי המחץ היוו חטיבה ארצית נוספת.

מול סכנות פנים (הכוחות המקומיים) יפעל, המשמר. יחידותיו בנויות בהתאם לגודל וההרכב הדרושים להגנת הישובים. 11 מפקדי הנפות הכפריות כפופים למפקד ארצי של המשמר הכפוף לרמטכ"ל; שלושת מפקדי המחוזות העירוניים כפופים ישירות לרמטכ"ל. הכוונה היתה לשחרר את ה"חיל" ומפקדיו מטיפול בענייני המשמר והאויב המקומי. בעקבות פקודת המבנה הארצי פורסמו ב־18 בנובמבר, הנחות יסוד (ארגון אזורי) שקבעו, בין השאר, כי כל האספקה והשירותים יהיו מבוססים, עד כמה שאפשר, על יסוד טריטוריאלי־אזורי וכי החטיבות האופרטיביות תקיימנה מנגנון אספקתי עצמאי. כן נקבע כי מתקנים כל־ארציים ישמשו את החטיבות האופרטיביות ואת המנגנון האזורי. בנובמבר פורסמו גם תקנים לגדודי ה"חיל" ולגדודי המחץ.

ניתן בהחלט לראות בתוכנם של המסמכים האלה מנובמבר 1947 את הצעדים הארגוניים המעשיים הראשונים לקראת מעבר ארגון ה"הגנה" ממסגרת בטחונית־ישובית וולונטרית למסגרת של צבא לאומי.

תוך לחימה מתמדת להדיפת ההתקפות הגוברות על הישובים ועל התחבורה.

במקביל להתארגנות הכוחות ולהדיפת ההתקפות, היו ראשי האגפים במטכ"ל נתונים בפעולה בלתי פוסקת לתכנון המחלקות, החילות והשירותים שבפיקודם. בעצם, הוחל בהקמת כל אלה ובאיוש התפקידים העיקריים עוד בטרם הסתיים תהליך התכנון המפורט ואישורו המוסמך. הומן דחק, הצרכים לא חיכו והיה הכרח לפעול ללא דיחוי. במחצית השנייה של חודש ינואר 1948 החלה לפעול ועדה לתפקידי מטה בראשותו של הרמטכ"ל או סגנו. הועדה היתה מתכנסת לעיתים קרובות למדי, והיא קבעה, אישרה או שינתה את הנפחים שבחלקם הניכר כבר פעלו למעשה. ראשי האגפים או נציגיהם (המוסמכים לקבל החלטות) חויבו להשתתף בישיבות הועדה. ועדה זו והמחלקה לתפקידי מטה — שבראשה עמד קצין בעל ניסיון, מונטי גרין מבריטניה — מילאו תפקיד חשוב ביותר בהתארגנות המערכת כולה. הישיבות הראשונות של הועדה לתפקידי מטה הוקדשו, בין היתר, למבנה המטה הכללי ולמבנה האגפים. בהחלטות שפורסמו הוגדרו תחומי האחריות של חמשת האגפים: אגף המבצעים, אגף ההדרכה, אגף כוח-האדם, אגף האפסנאות ואגף הכספים. ראשי האגפים נדרשו להגיש עד סוף פברואר הצעות תקנים לשירותים הכפופים להם: אג"מ עבור קשר, מהנדסים ומפות; אכ"א עבור רפואה, תשלומים, משטרה צבאית, סעד ושירות דתי ואג"א עבור הספקה וציוד, חימוש, תחבורה, אכסון ושירות וטרינארי. בראשית פברואר החלו להופיע מטעם הרמטכ"ל ומטעם ראשי האגפים פקודות מטכ"ל. הפקודות כללו נושאים כגון הקמת יחידות, תקנים, הגדרת תפקידים וסמכויות, נהלים מפורטים, טפסים וכיו"ב. אג"א בלבד הוציא עד מחצית מאי 140 פקודות אפסנאות ובהן נקבעו יסודות הנוהל האפסנאי.

חלק מההחלטות שנתקבלו בתקופה ראשונה זו שונו אחר-כך בהתאם לניסיון שנרכש, ובעיקר בהתחשב עם מידת עמי-דתן במבחן המציאות של מלחמת העצמאות. נושא היחסים בין השירותים והאגפים העסיק לא מעט את הועדה לתפקידי מטה כבר בדיוניה הראשונים. הסיבה היא כי מושגי הכפיפות הישירה והפיקוד המלא והברור היו נהירים יותר למפקדינו מאשר מושגי תיאום ומושגי עבודת מטה מתאם ומטה מקצועי. כתוצאה מכך היו קשיים מסוימים. לדוגמא: ראש מחלקה באגף סבר כי כל פעולה של חיל או שירות שהאגף ממונה עליו, חייבת לעבור את אישורו המוקדם. אנו מוצאים, לכן, בתחל-טות הועדה לתפקידי מטה משיבותיה הראשונות פסקה המב-הירה את היחסים שצריכים להיות קיימים בין קציני מטה וראשי השירותים, והקובעת כי ראשי השירותים חופשיים בבי-צוע תכניות עבודתם במסגרת התפקידים שהוטלו עליהם על-ידי המטה הכללי וכי האגפים ממונים על השירותים לשם פיקוח כללי ותיאום. קביעה זו לא הספיקה, כנראה, והיה צורך לחזור ולדון בנושא בחודש מרס.

ניתן לומר כי בעבודת מטה מתאם היה למפקדינו עוד פחות ניסיון מוקדם מאשר בפיקוד על יחידות גדולות בשדה. דרושים היו, לכן, השקעת מחשבה, מאמצים רבים והפעלת שיטות עבודה ומבנים זמניים ונסיוניים, עד שנרכש הניסיון והמכונה החלה לתפקד בצורה סבירה. הרמטכ"ל וראשי האגפים הגיעו להחלטה חד משמעית כי כדי לנהל את הכוחות המזוינים יש

מלחמה ועבודת מטה

שלושה שבועות אחר פרסום פקודת המבנה הארצי אישרה העצרת הכללית של האומות המאוחדות את תכנית החלוקה של ארץ-ישראל לשתי מדינות. הערכים הארץ-ישראליים ומדינות ערב, שמשקלם כצד בסכסוך גדל והלך, התנגדו נחר-צות לתכנית החלוקה ולהקמת מדינה יהודית. למחרת ההחלטה של העצרת החלו הערכים בהתקפות על הישוב היהודי ועל דרכי התחבורה, במטרה להשתלט על כל שטחי ארץ-ישראל ולסכל את הקמת המדינה היהודית. ההתקפות התפתחו בקצב מהיר למלחמה בעלת ממדים רציניים למדי הודות לעזרת מדינות ערב שהלכה וגברה. השלב הראשון של המלחמה נשא אופי של מלחמה ועירה והוא החל לפני שכוחות ארגון ה"הגנה" התארגנו מחדש ולפני שלוחמי ב"חיל" וב"משמר" גויסו גיוס מלא.

המטכ"ל תבע גיוס מידי של 20,000 איש. בסוף דצמבר גויסו מפקדות החטיבות ומפקדות הגדודים של "החיל", והמספר הכללי של המגויסים גיוס מלא ב"משמר" וב"חיל" (כולל הפלמ"ח) הגיע ל-7,500 איש בלבד. מכונת גיוס כוח-האדם החלה לפעול אט אט. בהתאם להחלטת המוסדות הלאומיים מסוף נובמבר הוצאו צוי התייצבות לגילאים 18—25 והלשכות של "מרכז המפקד לשירות העם" החלו לפעול. אולם רק ברא-שית פברואר 1948 הוצאו צוי גיוס לגילאים הנ"ל ובעקבותיהם באו צוי גיוס לבעלי הכשרה צבאית ולגילאים עד 35 — רווקים ונשואים ללא ילדים. למעשה, הכתיבו צרכי המלחמה גיוס לוחמים ליחידות השונות לפני הוצאת צוי גיוס. כל אלה הופעלו עוד בטרם היות שלטון ריבוני עברי בארץ. קליטת המתגייסים והמגויסים החדשים וההתארגנות של הכוחות נעשו

מקום וצורך במטה כללי אחד שיפקד על שלוש הזרועות: יבשה, אוויר וים. אין פירוש הדבר כי במשך הזמן לא קמו עוררין על החלטה זו, אולם אין ספק כי היתה זו אחת ההחלטות הנכונות שנבעה מהערכה נכונה של התנאים ולא היה בה חיקוי מבנה של צבאות אחרים.

הקמת השירותים (החילות)

שירות האוויר (כך כונה בהתחלה חיל-האוויר) הוקם כבר בסוף אוקטובר 1947. אחרי מאורעות 1929 החליט ארגון ה"הגנה" על "כיבוש האוויר", ומאז החל הנושא להתפתח בהדרגה ממועדון דאיה למועדון טיסה ואח"כ לחברת תעופה אזרחית בשם "אווירון". בראשית 1948 היו בידי שירות האוויר 26 מטוסים. שירות האוויר מילא תפקיד חשוב ביותר בשלביה הראשוניים של המלחמה, בטרם הגיעו מטוסי הקרב ("מסרשידט") — לקראת סוף חודש מאי 1948. השירות הימי הוקם רק במרס 1948 לפי הוראת הפיקוד העליון, ואליו הועברו היחידות הימיות של הפלמ"ח, חברי אגודות ימיות ויורדיים בכללם. שירות התותחנים הוקם אף הוא במרס, ואליו הועברו תותחנים ששירתו בצבא הבריטי ובצבאות אחרים. התותחנים עצמם הגיעו מאוחר יותר: תותחנים נ"מ 20 מ"מ כחמישה שבועות אחר הקמת השירות ותותחי שדה ראשוניים 65 מ"מ כחודשיים אחר הקמתו. התותחנים היו מוכנים להפעלתם ללא דיתוי. שירות של שריונים (ש"ש) הוקם לפי החלטת הפיקוד העליון בסוף פברואר ועליו הוטל לפעול בכל הנוגע להקמת יחידות שריון לוחמות בחטיבות. תפקידיו הועברו בחודש מאי לוועדה בראשות אג"מ. הקמת יחידה משוריינת ראשונה התממשה רק בראשית חודש מאי. מן הראוי להזכיר כי למרות הלחץ העצום הקשור בהקמת כל המערכת של חילות ושירותים לא נדחתה הקמת יחידת מדע. בין תפקידי יחידת המדע (חמ"ד) השתתפות בהוצאה לפועל של מחקר מדעי בשטח הצבאי, טיפול במבחני שדה של תוצאות המחקר הצבאי, עזרה בהקמת תעשיות צבאיות ומגע עם התעשייה הקיימת. בגלל קוצר המצע לא פורטו כאן יתר השירותים שאורגנו מחדש כמו שירות הקשר והשירותים נעזרו בהקמת המחלקות באגפים ובהקמת החילות והשירותים נעזרו ראשי האגפים — ובמיוחד ראשי אג"א, אכ"א והמחלקה לתפקידי מטה — בקצינים בעלי ניסיון ששירתו בצבאות בעלות-

הברית במלחמת-העולם השניה ובעיקר בצבאות האימפריה הבריטית. המחסור החמור בחימוש והעדר כמעט מוחלט של ציוד היו בין הבעיות הקריטיות בדרך להקמת הכוחות הלוחמיים. אג"א והפיקוד העליון טיפלו בבעיה במקביל בשתי חזיתות עיקריות: רכש בחו"ל ומאמצים לניצול הפוטנציאל בארץ. שליחים שוגרו, בעיקר לארצות אירופה, לתור אחר מקורות שונים להשגת נשק ואחר דרכים להברחתו. כמו-כן יצאו שליחים על-מנת לרכוש עודפי ציוד ורכב צבאי שהותירו צבאות בעלות-הברית באירופה. הייצור העצמי במכונת התע"ש הורחב עד קצה האפשרות. מראשית אוקטובר 1947 ועד להפוגה השניה ביולי 1948, סיפק תע"ש למעלה משלושה מיליון כדורים, כ-150,000 רימוני יד, 16,000 תת-מקלעים, 210 מרגמות בקוטר 3 אינץ', פגזים ומוצרים אחרים. נוסף לייצור העצמי, פעל גם ("תע"ש-חוץ") בהזמנת חימוש אצל יצרנים פורטיים, על-מנת לגצל את הפוטנציאל של התעשייה היהודית בארץ. תע"ש-חוץ סיפק בעיקר את ה"פיאט" — נשק נ"ט קצר טווח שפגזו בעל מטען חלול. בהעדר נשק נ"ט אחר, היתה תרומתו משמעותית ובמקרים אחדים אף מכרעת. תע"ש-חוץ סיפק גם מוקשים, בקבוקי מולוטוב ולהבזורים, ובמיוחד התפרסמה ה"דוידקה", פרי המצאתו של דוד ליבוביץ, מראשי שוני אנשי תע"ש.

בדצמבר 1947 הוקמה ועדת קניות מרכזית. הועדה עסקה ברכישת ציוד ומסירת הזמנות לייצור, והיא עבדה בשיתוף פעולה הדוק עם אגף האפסנאות שקבע את הצרכים ואת העדיפויות. ועדת הקניות הקפידה על שיטת המכרזים — לבל יקופח חלילה ספק אחד על משנהו. הרכישות, הייצור וה"סחיבות" ממחסנים בריטיים לא סיפקו את הצרכים, והמחסור המשיך להיות קשה כמעט בכל, ובעיקר פגע בכושר הלחימה, עד אשר בחודש אפריל החל להגיע נשק קל מחו"ל. חטיבת גולני, לדוגמא, מנתה באמצע מרס 1948 כ-1,100 איש והיתה מורכבת מארבעה גדודים לא מלאים שנמצאו בתהליך של קליטת מגויסים נוספים. לחטיבה היו 162 רובים, 188 תת-מקלעים, 28 מקלעים קלים, 12 מקלעים בינוניים, 30 מרגמות 2 אינץ' ו-11 מרגמות 3 אינץ'. על קשיי השגת החימוש, הציוד והרכב נוספו קשיי מימון. קופת הגזברות היתה ריקה, ורק לאחר מבצע התרמה מיוחד בארה"ב, הוקל המצב.

ארבע המסגרות החטיבתיות ו-19 הגדודים שנקבעו בפקודת המטה הארצי מנובמבר 1947 לא יכלו בשום פנים לענות על הצרכים של המלחמה המתפתחת והמתרחבת לכל חלקי הארץ. היה צורך דחוף להגדיל את הכוח הלוחם ולהוסיף מסגרות עוצבתיות. ההרחבה הגדולה של אימון מפקדים, התחלת הגיוס החדש וגיוס אנשים ומפקדים מתוך ה"משמר", כל אלה יצרו את הבסיס להגדלת הכוח, אם כי עדיין לא לפי הצרכים האופרטיביים.

הערכת המצב שעשה ראש אג"מ ב-2 בפברואר 1948, לאחר שני חודשי הלחימה הראשונים, ציינה כי היוזמה היא בידי הערבים וכי לא הצלחנו למנוע את התבססות הכוח הצבאי הערבי בשטח הערבי של ארץ-ישראל. הסיבה לכך היא הפיזור והריתוק של כוחותינו והעדר כל עתודה מרוכזת בידי הפיקוד ובידי החטיבות. לשם ביצוע פעולות מרוכזות יותר בעומק שטחי האויב, הוצע להוציא את רוב גדודי המחץ לרורה של הפיקוד העליון. כדי להגדיל את מספר המסגרות הגדודיות

המשבר של סוף מרס, התקדמות הפינוי של הכוחות הבריטיים והחלטה על מפנה בדרך ניהול המלחמה ב-31 במרס, כל אלה חייבו להקדים את ביצועה של „תכנית ד” בשישה שבועות לפחות, למרות שהכוחות הדרושים לביצועה טרם היו מוכנים. ההנהגה הפגינה ללא ספק כושר הסתגלות מהיר לנסיבות שהשתנו. הפעולות הראשונות המעשיות הקשורות במפנה היו המבצעים „נחשון” ו„הראל” לשם פתיחת ציר ירושלים והעברת אספקה לעיר וקרבות משמר העמק ורמת-יוחנן שסיכלו ניסיון לנתק את חיפה, הביסו את צבא ההצלה והוציאו את הדרוזים מקבוצת הכוחות שלחמו נגדנו. מבחינת דרכי ניהול המלחמה, הביטויים העיקריים למפנה החד שהחל במבצעים הם אלה:

- נטילת יוזמה בדמות מעבר מהגנה להתקפה; כיבוש משל-טים וכפרים והחזקתם.
 - ריכוז המאמץ למרות מיעוט הכוח, ואולי במידה רבה בגללו. היתה כאן העזה לחשוף גזרות ולסכן נקודות על-מנת לרכז אגרוף במקום הנראה כחינוי ולעשות זאת ללא כל דחיה ואף מבלי לחכות לנשק הציני שעמד להגיע.
 - המבצעים הם מטכ”ליים, מבוצעים אמנם על-ידי כוחות מקובצים, אולם הכוחות והמפקדים עומדים לפקודתו הי-שירה של המטכ”ל.
 - הפעלת חטיבה, למרות העדר ניסיון מוקדם.
 - מערכה רצופה וממושכת.
- בתנופת המפנה בוצעה החל ממחצית אפריל שורת מבצעים

והעוצבותיות נעשו הפעולות הבאות: בסוף חודש פברואר חולקה חטיבת הצפון (לבנוני) לשתי חטיבות: גולני וכרמלי, כשבשתייהן שמונה גדודים במקום חמישה. חטיבת קריית חולקה גם היא לשתי חטיבות: קריית וגבעתי, כשבשתייהן שבעה גדודים במקום חמישה. הגדודים הקיימים היוו במרבית המקרים את הבסיס להקמת גדודים וחטיבות נוספים. העתודה של הפלמ”ח גויסה כבר בדצמבר, ובכך נוספו שני גדודים לארבעה הקיימים, ובחודש אפריל הוקם גדוד מחץ שביעי. ארגון גדודי הפלמ”ח במסגרות חטיבתיות התאחר קצת. חטיבות הראל ויפתח — עם שני גדודים בכל אחת מהן — הוקמו באפריל. בפברואר הוחל בהקמת חטיבת הנגב, ובמרס היו בחטיבה שני גדודים.

משבר מרס והמעבר למתקפה

הגדלה זו של כוחות השדה לא שינתה את המצב מעיקרו. היוזמה המשיכה להיות בידי האויב. יתר על כן, בחודש מרס ובעיקר לקראת סופו, חלה החמרה רצינית ביותר וניתן ללא הגזמה להגדירה כמשבר הקשה ביותר במערכה שהתנהלה עד אז. חומרת המצב התבטאה בדברים הבאים:

- כשלונות בקרב על התחבורה, שבעקבותיהם נהרגו חיילים רבים ואבדו מרבית הכלים שאיבטחו את השיירות; הדר-כים לירושלים, לנגב, לגליל המערבי, הכביש הראשי לחיפה ודרכים מסוימות בתוך אזורי ההתיישבות — נשאו חסומות.
- ההישגים הטקטיים של הערבים בקרב על התחבורה עלו-לים היו ליהפך להישגים אסטרטגיים עוד לפני פלישת הכוחות הסדירים.
- פיצול כוחותינו וריתוק חלק ניכר מהם להגנה סטטית, הביאה לידי יוזמה גוברת של כוחות צבא ההצלה ושל הכוחות המקומיים מול חולשה שלנו.

- בזירה המדינית נסוגה ארה”ב מתכנית החלוקה.

המפנה בא בעקבות החלטה שהתקבלה בליל ה-31 במרס בפגישת המטה הכללי עם בן-גוריון: נטילת היוזמה האופרטיבית לידינו ושאיפה להגיע להכרעה צבאית נגד האויב. הדבר ייעשה על-ידי הקמה דחופה של כוח קרבי ארצי מרוכז ומשוחרר מתפקידי הגנה ואבטחה, כוח מאורגן בגדודים ובחטיבות ובעל כושר ניידות במטכ”ל עובדה תכנית אסטרטגית שכונתה „תכנית ד”, וב-10 במרס הוצעה כתכנית-אב לתכנונים אופרטיביים מפורטים. התכנית היתה מיועדת למקרה של פלישת כוחות סדירים, נוסף לכוחות הסדירים למחצה. ביסודה היא בעלת תפיסה אסטרטגית דפנסיבית, ויעודה: השתלטות על שטחה של המדינה העברית והגנה על גבולותיה וכן על גושי ההתיישבות והאוכלוסיה העברית שמחוץ לגבולות. לשם השגת המטרות האופרטיביות של התכנית, צוינו הדרכים הבאות: כיבוש בסיסים קדמיים של האויב והחזקתם, התבססות בערים הגדולות, השתלטות על השירותים הממשלתיים ונכסיהם ותבטחת הפעלתם. התכנית היתה מיועדת להפעלה ב-15 במאי, אחר סיום הפינוי הבריטי ועל יסוד תוספת כוחות וחילוש. „תכנית ד” קבעה גם את המשימות לכל חטיבה ואת ההרכב המוגדל שלה. לפי תכנית זו צריך היה להגיע מספר הגדודים ל-30, לפי הפירוט הבא: 21 גדודים בשש החטיבות המרחביות ותשעה גדודים בשלוש חטיבות הפלמ”ח.

חשובים גזרתיים ביוזמת החטיבות וביוזמת המטכ"ל, בכיוון של הגשמת "תכנית ד". התנופה לא פסקה, אלא אף התחזקה בשבוע האחרון לפני הפלישה. פירותיה איפשרו לפגוש את פלישת צבאות ערב הסדירים מתוך שטח רצוף — אם כי צר מאוד — מהצפון ועד לדרום. כמו־כן התאפשרו שליטה על הערים ועל מרבית דרכי התחבורה, והחזקת עמדות מפתח לבלימת הפלישה ולפיתוח מבצעים התקפיים. התנופה של אפריל־מאי הוסיפה ניסיון פיקודי ובמהלכה שופרה הלוגיסטיקה.

המאבק להחשת ההגדלה של הכוחות והבטחת עתודה מטכ"לית יציבה לא הסתיים עם המפנה של אפריל. מיעוט הכוחות בלט לקראת הפלישה הצפויה והבטוחה. לכן נעשו כמה צעדים בשטח זה ללא זמן מספיק להכנות, דבר שנתן את אותותיו. בראשית מאי ניתנה הוראה להקמת חטיבה רזרבית (אח"כ 7). לחטיבה הועברו הגדוד הראשון המשוורין שזה עתה הוקם, חמש פלוגות מאומנות — על מפקדיהן — מחמש חטיבות קיימות וכ־1,500 טירונים ומפקדים ממקומות שונים. במחצית מאי הוטל על אנף ההדרכה (אה"ד) להקים חטיבה בת שלושה גדודי חי"ר שתהווה עתודה אופרטיבית של המטכ"ל. חניכי הקורסים השונים איישו חטיבה זו, שהפכה אח"כ לחטיבה המשווריינת (8). החטיבה הכילה גדוד טנקים, שריוניות, זחל"מים וגדוד פשיטה ממוכן. בצפון הוקמה חטיבת עודד (אח"כ 9) לאחר שהתפתחות המלחמה בסוף מאי חייבה להוריד את חטיבת יפתח מהגליל העליון ולהעבירה דרומה. בואת, בעצם, הסתיימה הקמת 12 החטיבות שנטלו חלק במלחמת העצמאות. החטיבות הוקמו, כמובן, אך לא הושלמו. המגמה היתה ליצור חטיבות עצמאיות מוגברות, אולם עד להבאתן ליכולת של פעולה כחטיבה ולא רק במסגרת של חטיבה, הדרך היתה רבה. מן הדין להזכיר את תרומת הגח"ל (גיוס חו"ל) והמח"ל (מתנדבי חו"ל) להרחבת הכוחות. המח"ל תרם רבות הודות לידע והניסיון של רבים ממתנדביו, במיוחד לחיל־האוויר ולחילות המקצועיים.

הצורך בארגון חזיתות או בפיקוד על־חטיבתי הורגש כבר בחודשים אפריל—מאי, עם התפתחות הפעולות הצבאיות בכל החזיתות, אולם מסיבות שונות התעכב ביצוע הדבר. בראשית יוני קיבל מפקד חטיבת כרמלי, משה זליצקי (כרמל), את הפיקוד על שלוש החטיבות שפעלו בצפון הארץ ומטתו הפך למטה חזית הצפון. באמצע יוני, בזמן ההפוגה בקרבות, עובדה במטכ"ל ההצעה לארגן את הצבא בחזיתות, אך הדבר לא התממש ובקרבות יולי פעל כחזית הצפון בלבד. אג"מ השתדל להקטין את הקשיים שנגרמו בהעדר חזיתות על־ידי הקמת "חוליות מבצעים" בתוך אג"מ, עבור תיאום הפעולות בכל חזית וחזית. רק בחודש אוגוסט הוקמו ארבעה מרחבי פיקוד: חזית הצפון, המזרח, המרכז והדרום*.

את פלישת צבאות ערב ב־15 במאי קידם עדיין ארגון ה"הגנה" במבנהו המתגבש והולך, מבנה המתחיל לקבל יותר ויותר דמות של צבא מאורגן. ב־14 במאי, יום הכרות עצמאותה של מדינת־ישראל, לא הוכרו על הקמת צה"ל. האיחור. בפרסום

* נושאי השתתפותם של אצ"ל ולח"י במלחמה, השתלבותם בצה"ל ופרשת "אלטלנה" מחייבים דיון מיוחד ואינם ניתנים להיכלל במצער כמאמר זה.

הפקודה להקמת צה"ל הוא אחד הביטויים המובהקים ביותר, אם לא המובהק ביותר, לקשיים ולמורכבות של מעבר מארגון בטחוני־ישובי לצבא לאומי. במשך שנים רבות עמדה בראש הארגון, כאמור, מפקדה ארצית־אזרחית, ובראשה הרמ"א. כניסת ראש מחלקת הביטחון, בן־גוריון, לעובי הקורה של האחריות על ענייני הביטחון וניהולם מחד גיסא, והתארגנות המטכ"ל על שירותיו מאידך גיסא, רוקנו במידה ניכרת את תפקידי הרמ"א מתכנם. אולם הרמ"א, ישראל גלילי, היה פעיל ביותר ובידיו נותרו תפקידים רבים ומידה ניכרת של סמכות. בן־גוריון סבר כי האחראי על הביטחון במנהלה הזמנית ("ג"ג חברה היוו למעשה את הממשלה המתארגנת לקראת עצמאות) חייב להיות ממונה ישירות על המטכ"ל ללא חציצה. בראשית מאי הודיע בן־גוריון, באישור ההנהלה הציונית, על ביטול תפקיד הרמ"א. הדבר גרם לתסיסה מפני שלא כל המפלגות המיוצגות במועצה הזמנית (ל"ז חברה היוו את הפרלמנט הזמני לקראת העצמאות) השלימו עם ההוראה. היתה גם אי שביעות רצון במטכ"ל, נוצרה מתוחות מסוימת והתקיימה שיחה לא קלה עם בן־גוריון. ההגדרה של "מרד הגנרלים" החביבה על כמה מכותבי העיתים היא מוגזמת מאוד ואינה תואמת בשום פנים את המציאות של הזמים ההם במטכ"ל. כולם קיבלו את הדין, המשיכו בתפקידיהם ועשו כמיטב יכולתם.

ב־26 במאי, בעצם ימי הקרבות הקשים, כשכל שריר מתוח וכל עצב דרוך, פורסמה בחתימת ראש־ממשלת ישראל פקודה להקמת צבא־ההגנה לישראל וב־31 במאי פירסם ראש־הממשלה ושר־הביטחון את פקודת היום להקמת הצבא. בן־גוריון, שפיקפק בחודשים הראשונים של ההתארגנות מחדש ביכולתה של ה"הגנה" להקים את הצבא, הכיר עתה בהישגיה. בפתח פקודת היום כתב: "עם הקמת מדינת־ישראל יצאה ה"הגנה" ממחותרת והפכה לצבא סדיר... בלי הניסיון, התכנון, כושר הפעולה והפיקוד, הנאמנות ורוח הגבורה של ה"הגנה", לא היה הישוב עומד במבחן הדמים האיום שבא עליו בששת חודשים אלה, ולא היינו מגיעים למדינת־ישראל. ובספר דברי הימים של עם ישראל יורח פרק ה"הגנה" בהוד וגאון שלא יכהו לנצח. ועכשיו נפתח פרק חדש, מוקם צבא סדיר של מדינת־ישראל, צבא החירות והעצמאות של ישראל בארצו". הקרבות הקשים לא איפשרו להיפנות אפילו לשעות ספורות לשם קיום טקסי השבעה. הללו החלו רק ב־26 ביוני, בימי ההפוגה הראשונה, עם השבעת המפקדים הבכירים ובעקבותיהם הגייסות. בואת הפכה, גם רשמית, ה"הגנה" לצה"ל והלוחמים — חברי ה"הגנה", חברי האצ"ל והלח"י, משוחררי הצבא הבריטי והמגויסים החדשים — הפכו לחילי צבא־ההגנה לישראל.

סיכום

בסיכום ובמבט לאחור ניתן לומר כי הארגון הבטחוני־מחתרתי־וולונטרי שצמח בתנאים שונים לגמרי, עמד במבחן הקמתו של צבא לאומי ובמבחן המעבר אליו, תוך היותו נתון בלחץ מלחמה אכזרי עם אויבים שעלו עליו בכמותם, בחימושם ובארגונם הסדיר. הלוחמים במערכות מלחמת העצמאות, חברי ה"הגנה", משוחררי הצבא הבריטי, חברי האצ"ל והלח"י, אנשי הגח"ל והמח"ל, בנכונות ההקרבה ובעוז רוחם ובגבורתם הוכיחו את יתרון האיכות על הכמות וניצחו במלחמה. ■

אספקטים אידיאולוגיים במלחמות ישראל

בעת כיבושה של הארץ

אלוף הרב מרדכי פירון

העיון במקורות המקראיים מצביע על שימת-הלב המיוחדת שהוקדשה על-ידי האומה הישראלית לטיפול העוצמה הרוחנית של הלוחם ולחיזוקה של הרמה המוסרית בין שורות הלוחמים. במקורות רבים מודגשת התפיסה כי תוצאות ההתמודדות בשדה-הקרב תלויות במידה רבה ברוחם האיתנה של הלוחמים ובהכרתם המלאה בצדקת מלחמתם. בפני הלוחם הישראלי בתקופה המקראית ניצב הציווי האלוקי ההופך את המערכה למלחמת ה' והמעלה את תחום המלחמה על כל גילוייה המציאותיים לספירות על-ארציות מיסטיות מובהקות, למישורים מטאפיזיים שיש בהם משום מתן משמעות רעיונית אידיאלית החורגת מעל ומעבר לאירועים המתרחשים בפועל בשדה-הקרב. לאורן של תפיסות אלה הבאות לידי ביטוי בזרמים הדומיננטיים של ההגות הישראלית הקדומה העוסקת בנושאי המלחמה על כל אירועיה ושלביה, נעניין עתה בכמה אירועים מלחמתיים בתקופה המקראית ונסה לבדוק את התייחסותה של ההגות היהודית האותנטית לאירועים אלה על-פי חקר המקורות בספרות ישראל הקדומה. נעסוק בשתי תופעות פנומינליות בהיסטוריה היהודית הצבאית בתקופת המקרא, שבשתייהן גם יחד מהוות בעיית העוצמה הרוחנית והתפיסה האידיאולוגית מוקד ומפתח להבנת ההתפתחויות ההיסטוריות והשתלשלות המאורעות האמפיריים. בעוד שבעניין הראשון, יציאת בני-ישראל ממצרים, מהווה שאלת הרפיון הרוחני והחולשה הנפשית מוקד להבנת האירועים, הרי העניין השני, התופעה המדהימה של העדר מוחלט של רכב ברזל בצבא ישראל בתקופת כיבושה של הארץ, מעמיד אותנו בפני אחד היסודות האידיאיים המרכזיים בתחומי האידיאולוגיה המקראית הקדומה.

העם מידי אויביו ושונאיו. ברם, ההתבוננות בהתמודדות הצבאית בין עם ישראל היוצא ממצרים לבין צבא פרעה, ובהתפתחותה של העלילה כולה כפי שמתוארת במקרא¹ מעוררת פליאה קשה למדי. הבעיה העולה מאלה היא תגובתו הקטסטרופלית של העם לנוכח

האירוע הדרמטי על שפת-הים, מול הצבא המצרי האדיר, במלחמה הראשונה בה עמדה האומה עת יצאה ממצרים, זכה לעיון מיוחד במקורות ישראל הקדומים: בספרות התלמודית והמדרשית. המקורות מרבים בתי-אור ההתרגשות הניסית ומדגישים את נס קריעת ים-סוף כאב-טיפוס בקטגוריה של ניסי הישועה וההצלה המתרחשים בשעה הגורלית, וגורמים במישרין להצלחת

1. שמות, פרק יד.

של ישראל רמה על מצרים. רש"י מסביר במקום: „בגבורה גבוהה ומפורסמת" ואבן-עזרא מציין שוב לשיטתו: „לא יצאו כדמות בורחים, והיה עמהם כל כלי-המלחמה". הרמב"ן מרחיב את היריעה ואומר: „וזה טעם, ובני ישראל יוצאים ביד רמה" — שעשו להם דגל ונס. ויוצאים בשמחה ובשירים, בתוף ובכינור, כדמות הנגאלים מעבדות לחירות, לא כעבדים העתידים לשוב לעבודתם..." המדרש אף מייחד את הדיבור על נכונותם הכללית של ישראל לצאת ממצרים ולהסתכן בתלאות המדבר ובקשיי המסע בארץ בלתי נודעת, מול אויבים מסוכנים. וכך מספר המדרש: „רבי אליעזר אומר: להודיע שבחן של ישראל, שכיוון שאמר להם משה, קומו סעו, לא אמרו, איך אנו יוצאים במדבר ואין לנו מחיה בדרך, אלא האמינו והלכנו אחרי משה, ועליהם מפורש: „זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" ⁶.

„והיו ישראל נרפים ואינם מלומדים למלחמה" מתוך הדברים שציטטנו עד כאן מתקבלת, לכאורה, תמונה כללית של שלמות רוחנית וקוממיות פיסית. אולם מקורות אחרים מעידים על מצב שונה לחלוטין במנ-טליות של העם, ובו פיתרון לבעיה שהתעוררה לעיל. תשובה כוללת ומעמיקה מבחינה פסיכולוגית לחידת המשבר הפתאומי שפקד את בני-ישראל מול חיל פרעה, מוצאים בדברי אבן-עזרא המסביר: „יש לתמוה, איך יירא מחנה גדול של שש מאות אלף איש מהרודפים אחריהם, ולמה לא יילחמו על נפשם ועל בניהם; התשובה, כי המצרים היו אדונים לישראל וזה הדור היוצא ממצרים למד מנעוריו לסבול עול מצרים ונפשו שפלה, ואיך יוכל עתה להילחם עם אדוניו, והיו ישראל נרפים ואינם מלומדים למלחמה. הלא תראה כי עמלק בא בעם מועט ולולי תפילת משה היה חולש את ישראל, והשם לבדו שהוא עושה גדולות, לו נתכנו עלילות, סבב שמתו כל העם היוצא ממצרים הזכרים, כי אין כוח בהם להילחם בכנענים, עד שקם דור אחר, דור המדבר שלא ראו גלות והיתה להם נפש גבוהה" ⁷. מדברי אבן-עזרא מסתבר כי ההתעוררות שהקיפה את העם היתה שטחית וזמנית למדי, ולא היה בה כדי מתן תוקף ויציבות להילחם נגד אדוניו משעבדיו. נפש העבד היא רופסת ובלתי יציבה, והמנטליות שלו נתונה לתנודות פתאו-מיות בלתי צפויות מראש.

חולשה מהותית זו באופיין של שכבות רחבות באומה, מבארת — לפי מקורות מדרשיים ופרשני תורה ראשונים — את פשר החלטת הקב"ה לשנות את דרכי מסעו של העם ביציאתו ממצרים, כפי הכתוב: „ולא

סכנת מצרים, שפירושה, למעשה, התמוטטות מוחלטת עוד בטרם היות המערכה הצבאית. ההרס האיום של המוראל הציבורי, תוך שינוי מהפכני ופתאומי למדי כפי שהוא מתואר בתורה, הוא בחינת תהליך פסיכו-לוגי מוזר וסתום התובע פירוש וביאור. ננסה לסקור בעיה זו תוך הסתמכות על הספרות הפרשנית העוסקת בנושא זה.

למהות רפיון הרוח

ממקורות רבים אנו למדים על רוממות הרוח ותחו-שת הגבורה הנפלאה, שהיו נחלת האומה בצאתה מעבדות לחירות. בתארו את יציאת בני-ישראל ממצרים, קובע הכתוב בין השאר: „וחמושים עלו בני-ישראל מארץ מצרים" ², ולפי פירושו של רש"י במקום: „אין חמושים אלא מזוינים". אבן-עזרא מרחיב את הדיבור בנושא זה ומוסיף כמה נקודות חשובות: „...וטעם להזכיר הכתוב, חמושים' במקום הזה, כי למעלה כתוב, בראותם מלחמה, כי ביד רמה יצאו בכלי-מלחמה ולא כמו עבדים בורחים". גם הרשב"ם מסכים לדעה זו וקובע: „וחמושים — בכלי-זין, שהיו הולכים לירש את ארץ-כנען...". בביאורו של בעל-הטורים אף מצוינים סוגי הנשק השונים בהם השתמשו חיילי ישראל: „וחמושים — מזוינים, על שם חמישה כלי-זין הנזכרים בפסוק: „מגן וצנה ורומח וחצים ומקל יד" ³. לפי דעתם של אחדים מבין החוקרים האחרונים יש בביטוי „חמושים" משום הזכרת נשק מצרי מיוחד במינו — ה„חמש", שהוא רומח ארוך בעל חוד משולש, העשוי כך כדי לגרום חבלות חמורות ופצעים עמוקים. נשק קטלני זה היה מצוי בידי הנבחרים שבחיילי פרעה בלבד. לפי פירוש זה, נתכוונה התורה להראות לנו כי עם ישראל לא יצא כצאת עבדים בורחים, אלא היה מצויד במיטב הציוד הצבאי של מצרים. כל הפירושים שהזכרנו לעיל מסתמכים על המדרש הקדום הקובע: „אין חמושים אלא מזוינים, שנאמר, ואתם תעברו חמושים' (יהושע א, 14) ומלמד שהיו מזוינים בחמישה מיני זין" ⁴.

מכאן, כי מסע בני ישראל לקראת כיבושה של ארץ כנען הוכן כראוי מבחינה צבאית, עובדה שהוסיפה בוודאי הרגשת ביטחון ויציבות, ותרמה חלקה ברוממות הרוח הכללית אותה חשו גאולי ה', שחזו פנים-אל-פנים בהתערבות האלוקית הניסית במהלכם של המאו-רעות. מתוך דברי המכילתא על הפסוק: „ובני ישראל יוצאים ביד רמה" ⁵, שומעים אנו על תחושת העליונות הכללית: „ביד רמה — בריש גלי, דבר אחר: שהיה ידן

2. שמות יג, 18.

3. יחזקאל לט, 9.

4. מכילתא דרבי ישמעאל, בשלה.

5. שמות יד, 8.

6. שמות רבה, טז, כ.

7. אבן עזרא, שמות יד, 13.

מלחמתי. התורה מדגישה במיוחד את אופיו ודמותו של הצבא המצרי, שהיה מצויד בנשק התקפתי בעל עוצמה קטלנית. על דמותו של צבא פרעה נמסר: „ויאסר את רכבו, ואת עמו לקח עמו, ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים, ושלישים על כולו”¹¹. רכב-ברזל רתום לסוסים פראיים היה הנשק העיקרי של צבא מצרים ודרכי הפעלתו פותחו ושוכללו. צוותים מיוחדים של חיילים בכירים ששירתו במסגרת מקצועית של צבא קבע, הופקדו על שמירתו של ציוד כבד זה והפעלתו בזמן הקרב. בדרך כלל מנה צוות הלוחמים של רכב זה שני חיילים, אולם לקראת המערכה נגד עם ישראל תוגברו הצוותים והועמדו על שלושה חיילים, כפי שמעיד הכתוב: „... ושלישים על כולו”. יעילותו של רכב-הברזל הוכחה בעיקר בהתקפות-פתע ובתנועות איגוף בלתי צפויות. זאת, בגלל מהירותו הרבה וכושר ניידותו, שהיקנו לו יתרון ניכר על חיל-הרגלים הכבד והאיטי. שאגתם הפראית של הסוסים הרתומים לכלי-הרכב זרעה בהלה פסיכולוגית בשורות האויב עוד לפני עצם ההתנגשות, ובהיגחם רמסו ודרסו בכל מה שפגעו, וכך הרסו כליל את מערך שורות האויב. ממשנה עתיקה אנו למדים כי הכוונה משוח המלחמה, בדברו אל הלוח-מים טרם צאתם לקרב, התייחס במיוחד לנשק זה. את דבריו „אל ירך לבבכם”¹² מפרשת המשנה: „מפני צהלת סוסים וצחצוח חרבות”¹³. עם ישראל לא היה מסוגל להתמודד עם רכב-הברזל של צבא מצרים ופרשיו. לפיכך, כשאפסה כל תקווה, הוא ניצל בהתער-בות ניסית. לאור כל אלה, תמוהה מאוד העובדה כי עד לתקופתו של שלמה המלך לא היה מצוי בידי עם ישראל רכב-ברזל, ובהמשך נדון בנושא זה.

לצורך הדיון, נחרוג מהתקופה בה עסקנו, אל תקופת כיבוש הארץ וההתבססות בתוכה. ההיסטוריה של כיבוש כנען על-ידי יהושע בן-נון ותולדות הבית הראשון הוכתבו על-ידי עובדה אמפירית ברורה בתחום ההיס-טורי-צבאי, והיא: העדרו של רכב-ברזל בצבאות ישראל באותה תקופה, ומציאותו של נשק זה בצורה מודגשת אצל האויבים הכנענים. העיון במקורות מוכיח כי כל מהלכי הכיבוש של ארץ-ישראל והשתלשלותם באותה תקופה הוכתבו, נקבעו והוכרעו מכוחה של עובדה זו. ניתן לומר שהקריטריון העיקרי ליכולתו של כל מצביא יהודי באותה תקופה, היה כושרו לבטל את העדיפות ההתחלתית של האויב ברכב-הברזל ולטפל בה בכל שלבי המלחמה.

העובדה שלאויביו של יהושע בן-נון היה רכב-ברזל לא מנעה ממנו, אמנם, לכבוש חלקים רבים של ארץ-כנען, אך היא היוותה סיבה רצינית מאוד לכך שמחוזות

נחם אלוקים דרך ארץ פלישתים כי קרוב הוא, כי אמר אלוקים פן יינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה”⁸. דברים מעמיקים לבעיה זו שומעים אנו מפי הרמב”ם, המצטט את הכתוב דלעיל כדוגמא מאלפת להבנת כללי ההתנהגות האלוקית. לדעתו, שינוי דרכי מסעם של בני ישראל, היה בו משום אמצעי חינוכי הכרחי, במטרה להרגיל את העם לתנאים החדשים ולהכשירו לקראת תפקידיו ומשימותיו בעתיד. עם העבדים שיצא ממצרים — עם מלוא רצונו ונכונותו, ולמרות גילוייה הניסחים של ההשגחה העליונה — לא היה עדיין מוכשר למסעי לחימה וכיבוש הדורשים רוח איתנה והחלטה נחושה. מכאן הצורך החיוני בתקופת המעבר.

בעיית רמתו הרוחנית של העם בשעה שעמד על שפת ים-סוף עוד בטרם אירע הנס, משמשת נושא לויכוח בין חכמי התלמוד: „דתניא היה רבי מאיר אומר: כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר, אני יורד תחילה” וזה אומר, אני יורד תחילה לים. קפץ שבטו של בנימין וירד לים תחילה, שנאמר, שם בנימין צעיר רודם” (תהילים סח, 28); אל תקרי, רודם’ אלא, רר ים; והיו שרי יהודה רוגמים אותם שנאמר, שרי יהודה רגמתם’ (שם). לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיוכן לגבורה, שנאמר, ובין כתפיו שכן’ (דברים לג, 12). אמר לו רבי יהודה: לא כך היה מעשה, אלא זה אומר, אין אני יורד תחילה לים’ וזה אומר, אין אני יורד תחילה לים, קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה”⁹. לפי רבי מאיר היתה נכונות מלאה בקרב כל השבטים לקיים את הציווי האלוקי ולקפוץ לים; ואילו לפי רבי יהודה היתה התנהגות העם שלילית והססנית לחלוטין. המדרש מביא סיפור זה ביתר הרחבה ומסביר את התנהגותו של שבט יהודה: „... קפץ שבטו של בנימין וירד לים תחילה... התחילו שרי יהודה מרגמין אותם באבנים... משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים, אחד גדול ואחד קטן. נכנס לחדרו בלילה, אמר לקטן: העמידני עם הנץ החמה’ ואמר לגדול: העמידני בשלוש שעות’. בא הקטן להעמידו עם הנץ החמה, ולא הניחו הגדול. אמר לו: לא אמר לי אלא בשלוש שעות ביום, והקטן אומר לו: לא אמר לי אלא עם הנץ החמה’. מתוך שהיו עומדין וצווחין, ננער אביהם, אמר להם: בני, שניכם לא כיוונתם אלא לכבודי, אף אני לא אקפח שכרכם”¹⁰.

העדר רכב-ברזל

את הרפיון המוחלט שאחז בעם לנוכח התקרבותו של צבא מצרים, ניתן להסביר גם על רקע צבאי-

11. שמות יד, 6-7.

12. דברים כ, 3.

13. סוטה, פרק שמיני, משנה א.

8. שמות יג, 17.

9. מסכת סוטה, דף ל”ז, ע”א.

10. מכילתא, בשלח ה.

רבים לא נכבשו על-ידו: „ויאמרו בני יוסף לא יימצא לנו ההר, ורכב ברזל בכל הכנעני היושב בארץ העמק, לאשר בבית-שאן ובנותיה ולאשר בעמק יזרעאל“¹⁴. שבת יוסף הגדיר את תמצית הבעיה שעמדה בפניהם: לאויב היושב בעמק יש רכב-ברזל, ולכן לא ניתן לכבוש את המישור, ברם, אפשר להיאחזו בשטחים ההרריים. השלבים הראשונים של כיבוש הארץ היו בשטחים ההרריים ולא בעמקים, אשר נשארו בידי הכנענים. הסיבה: הכנענים ישבו בעמקים בתוך ערים מבוצרות ולרשותם עמד צבא מאורגן שמושתת על כוח-מחץ של רכב-ברזל. בהרים, לעומת זאת, היה רכב-ברזל מאוד לא יעיל. אותה תופעה חוזרת ונשנית בתקופה מאוחרת יותר: „ויהי ה' את יהודה ויורש את ההר, כי לא הוריש את יושבי העמק, כי רכב ברזל להם“¹⁵. גם במלחמת ברק בסיסרא¹⁶ מצויין: „ויצקו בני ישראל אל ה', כי תשע מאות רכב ברזל לו“. פסוק זה מסביר ומנמק את המצב הטראגי בעובדה אחת מהותית ועיקרית, ומכאן גם עצתה של דבורה לברק: „לך ומשכת בהר תבור ולקחת עמך עשרת אלפים איש“. עצה זו נובעת ממש-קנה נכונה, כי אין כל סיכוי בלחימה במישור מול רכב-הברזל של האויב. בהמשך נאמר: „קום כי זה היום אשר נתן ה' את סיסרא בידך... וירד ברק מהר תבור ועשרת אלפים איש אחריו. ויהם ה' את סיסרא ואת כל הרכב ואת כל המחנה לפי חרב לפני ברק“. אין אנו יודעים בוודאות כיצד הובס האויב, אך קיימים רמזים ברורים להשתלשלותם של המאורעות בדבריה של דבורה: „...הכוכבים ממסילותם נלחמו עם סיסרא. נחל קישון גרפם“. כנראה שאירע שיטפון אדיר בעקבות ירידת גשמים עזה, ואדמת העמק הפכה בוצית. הביצה מנעה לחלוטין את תנועת רכב-הברזל, שנתקע באדמה הרטובה, ואז: „וירד סיסרא מעל המרכבה וינס ברגליו“. כאן אף ההסבר היחיד לעובדה שסיסרא נס ברגליו ולא השתמש במרכבתו המהירה.

„...ולא ישיב את העם מצרימה“

יתכן שהעדרו של רכב-ברזל בצבא ישראל נבע משתי סיבות עיקריות. ניתן לומר כי ההתפתחות הטכנו-לוגית של האומה בתקופה זו היתה עדיין נמוכה מכדי לטפל בצורה יעילה ברכב-הברזל מבחינה טכנית ומקצועית. השימוש ברכב-הברזל היה כרוך באחזקה תקינה על-ידי קיומן של סדנאות לאספקה סדירה של חלקי חילוף, ובהחלט ניתן לשער כי רמתו המקצועית-טכנית של העם לא עמדה לו להתמודד עם בעיות אלה. מצטרפת כאן אף העובדה המשמעותית שעם ישראל נדד בתקופות אלה ללא הרף, דבר שהיקשה על קיומן התקין של אורוות לסוסים וסדנאות לרכב. ברם, תיתכן אף סיבה אחרת, והיא כל-כולה בתחום הערכי ובמישור המוסרי. בפרשה העוסקת בהמלכת מלך על ישראל אנו

מוצאים: „רק לא ירבה לו סוסים, ולא ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס, וה' אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד“¹⁷. באותה תקופה היתה מצרים הספק הגדול והיחיד של סוסי מלחמה, שגודלו ואולפו במיוחד לצורך זה. החשש היה שקשרי מסחר עם מצרים עלולים ליצור קשרים רוחניים ותרבותיים הדוקים, שב-עקבותיהם אף תחול הידרדרות רוחנית ומוסרית כללית. לפי תפיסה זו, יש בעובדה של העדר רכב-ברזל בצבא ישראל מומנט רוחני ומוסרי משמעותי ביותר. רק בתקופת שלמה המלך אנו קוראים לראשונה על קיום רכב וסוסים: „ויאסף שלמה רכב ופרשים ויהי לו אלף וארבע מאות רכב ושנים עשר אלף פרשים, וינחם בערי הרכב ועם המלך בירושלים... ומוצא הסוסים אשר לשלמה ממצרים...“¹⁸. ואכן, בימי שלמה התפשטה ביתר שאת עבודת האלילים בעם, במיוחד בין נשות שלמה. היתה זו, בודאי, תוצאה של הידוק הקשר המסחרי והפוליטי עם פרעה מלך מצרים. עדות להידרדרות שאיפיינה את תקופת שלמה, נמצאת בדברי חכמי התלמוד, אשר רואים בתקופת שלטונו של שלמה את ניצני ההרס והחורבן: „אמר רב יהודה אמר שמואל: בשעה שנשא שלמה את בת פרעה, הכניסה לו אלף מיני זמר ואמרה לו כך עושין לעבודה זרה פלונית וכך עושין לעבודה זרה פלונית, ולא מיחה בה; בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאלי ונעץ קנה בים ועלה בו שרטון ועליו נבנה כרך גדול של רומי“¹⁹.

סיכום

עסקנו בשתי תופעות יוצאות דופן בהיסטוריה היהודית, אשר במרכזן בעיות הגות וחשיבה. לסיום, נביא את דברי הרמב"ם ובהם סיכום התפיסה של ההגות היהודית הקדומה בדבר החשיבות החיונית של החוסן הרוחני, העוצמה המוסרית והביטחון הנפשי האיתן בלבו של הלוחם היהודי: „ומאחר שייכנס בקשרי המלחמה, יישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה. וישים נפשו, ככפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב. לא באשתו ולא בבניו, אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה. וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו, עובר בלא תעשה, שנאמר: „אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם“. ולא עוד, אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו. ואם לא ניצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה כמי ששפך דמי הכל, שנאמר: „ולא ימס את לבב אחיו כלבבו“. והרי מפורש בקבלה: „ארור עושה מלאכת ה' רמיה וארור מונע חרבו מדם“. וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל ויוצא לו ולבניו עד עולם, ויוצא לחיי העולם הבא“²⁰.

17. דברים יז, 16.

18. מלכים א' י', 26-28.

19. מסכת שבת, דף נ"ו, ע"ב.

20. יד החזקה. הלכות מלכים, ז' טו.

14. יהושע יז, 16.

15. שופטים א, 19.

16. שופטים פרקים ד-ה.

הסטי"ל היבשתי והטנק: למי העתיד?

ד"ר עזריאל לורבר

✱ הטנק הקונבנציונלי עדיין דרוש לצורך הכרעה בשדה-הקרב. אין תחליף לי- תותחו בכל הנוגע לטיפול במגוון המטרות המופיעות בשטח.

✱ הכלי המוצע — „הסטי"ל היבשתי" — יהיה נטל ולא עזרה, כיוון שצוותו ה- קטן לא, יוכל להילחם בחי"ר אויב, והוא יהיה זקוק ליתר הגנת חי"ר משריון קונבנציונלי.

✱ בהתמודדות בין פגז וטיל — לפגז התו- תח יתרון בכך, שמשך זמן המעוף שלו אל המטרה הוא קצר יותר.

מהי הכרעה?

באשר לטענה הראשונה, נשאלת השאלה מהי הכרעה? הגדרה אחת יכולה להיות „השמדת כמות כזו של צבא האויב או הנסטה לטווח כזה, בו לא יוכל להפריע לכוחות לפעול בשטח נתון". מבלי להיכנס להתפלספות מסובכת או עמידה על קוצו של יוד, הרי כשמדובר בהתכתשות עצמה בשדה-הקרב, ישתתפו בה משני הצדדים שריון וחי"ר בעיקר, ובמידה מסוימת אר- טילריה. יש להודות על האמת כי הטנק — על תותחו — נחשב היום לנשק נ"ט היעיל ביותר בשדה-הקרב. לאורך כל ההיסטוריה של לוחמת טנקים נבחנו כל האפשרויות האחרות של תותחים נ"ט, משחית טנקים וצייד טנקים. אף כי כולן נמצאו יעילות במצבים אלה או אחרים, הרי כשמדובר בניפוץ שיטתי של כוח שריון, עד כה לא היה תחליף לכוח השריון, קרי טנקים.

כתוצאה משריונו, מקלעיו, מהירותו וה- אפקט הפסיכולוגי שלו, נחשב הטנק כיעיל אף נגד חי"ר. על קביעה אחרונה זו היו

על אספקת מערכות-נשק לזירה מקומית), היות שאלה תלויות בטבעם ההכפף של בני-האדם; אך במה שנוגע ללחימה ממש, הרי היא מושפעת במידה ניכרת מהישיגם טכנולוגיים, ואת אלה ניתן לצפות בדיוק מתקבל על הדעת, לפחות לעשור הקרוב. לצורך זה אין אנו זקוקים לכדורי קוסמים מבדולח וניתן ללמוד הרבה מן הספרות העניפה המתפרסמת בכל השפות והמתארת הכל בפרטי פרטים. ניתן להניח כי מה שנמצא היום על לוחות השרטוט או בניסויים, יהיה למציאות תוך כך וכך שנים. היות שלאויבנו יש היום, למעשה, גישה כמעט לכל מקור נשק בעולם (במידה ניכרת בגלל עושרם הכלכלי), יש להתחשב בכל הפיתוחים הקיימים. נכון כי גישה זו עלולה להיות מלכודת של פסימיזם מוגזם על כל התוצאות הנובעות מכך, אך נשאר זאת לשיפוטו של הקורא. שתי נקודות אלה — התחזית הטכנולוגית לגבי מה שיהיה וה- זמינות¹ של פיתוחים אלה בידי האויב — חייבות להנחות אותנו בכל הערכה של שדה-הקרב העתידי בזירת המזרח-התיכון.

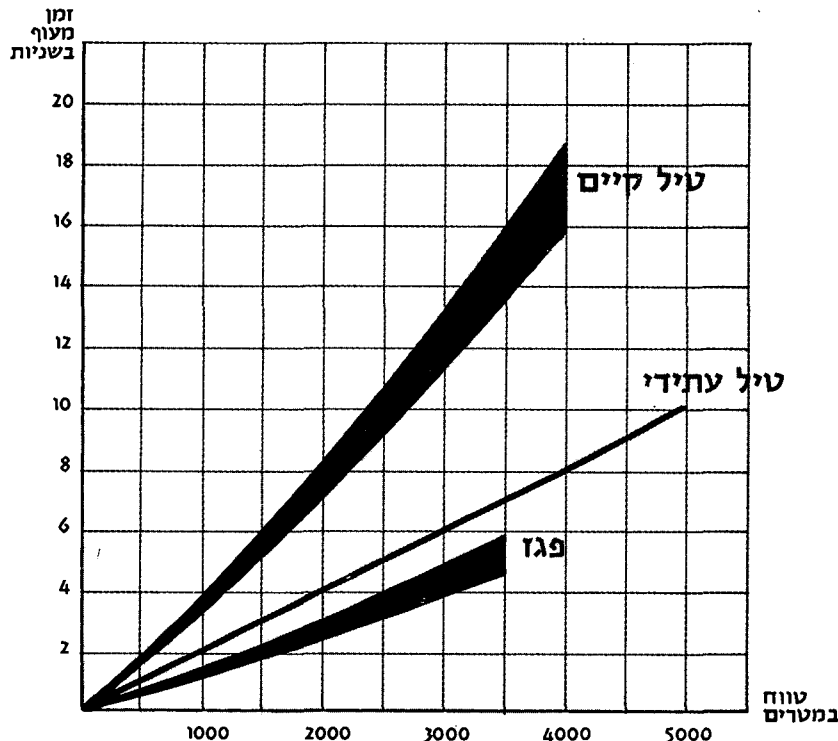
במאמר שפרסמתי בנושא מערכות-נשק לעשור הבא² טענתי, בין היתר, כי ההתפתחויות האחרונות בטכנולוגיה מודרנית ולקחים מסוימים ממלחמת יום-הכיפורים מראים כי שילוב של רכב מיוחד עם טילים נ"ט מהדור הבא יהווה כוח שריון יעיל יותר מאשר הטנק הקונבנציונלי המצויד ב- תותח כחימוש עיקרי. לרכב קרבי זה קראתי „סטי"ל יבשתי", והאנלוגיה ברורה. מאמר זה עורר שלוש השגות:

גנרל דוֹאָה האיטלקי, אבי רעיון ההפצצה האסטרטגית, אמר: „אלת הניצחון מחייכת לאלה החוזים את השינויים באופי המלחמה ולא לאלה המנסים להסתגל אליהם לאחר שאירעו". אכן, כולם מדברים תמיד על הצורך להתכונן למלחמה הבאה, אך עובדה היא כי כמעט כל המלחמות בהיסטוריה התחילו עם כלי-הנשק של המלחמות שעברו. על אף העובדה כי קיימת תודעה מפותחת של הפתעה בעזרת מהלך טקטי חדשני, היו נדירים בעבר המקרים בהם הוכנס לפני ה- מלחמה נשק חדש ממש. במקרים כאלה אירעה בדרך כלל מהפכה זוטא, שלרוב נסתיימה בתבוסתו של הצד המופתע. אחת הדוגמאות הבדודות היא הכנסתו לשימוש של רובה המחט שהעניק לפרוסים יתרון ניכר במלחמת 1866.

מערכות-נשק מודרניות קשורות קשר הדוק עם טכנולוגיה מודרנית, וקצב התפתחותה של זו מואץ והולך. כתוצאה מכך הולך וגדל גם קצב השינוי באופיין של מערכות-נשק בין מלחמה למלחמה, ומערכות-נשק חדשות צצות חדשים לבקרים. בתקופה הנוכחית, על אף הזמן הקצר בין מלחמות, עשוי להיווצר מצב בו תתחיל מלחמה תוך שימוש בכלי-נשק שספק אם מישוה חשב עליו במלחמה הקודמת. כתוצאה מכך, הפ- תעה טכנולוגית בנקודה קריטית — מעין צוארי-בקבוק קרבי — עלולה לגרום למפלה צבאית. השילוב של שימוש במגוון רחב של טילים נ"ט, בתוספת נשק נ"ט פחות יעיל, אך בכמויות גדולות, הוא דוגמא חלקית למה שעלול לקרות אם טומנים ראש בחול. הבעיה היא, כמובן, נחש נכונה את תנאי המלחמה הבאה. קשה להתנבא. לגבי קונס- תלציות פוליטיות (וההשלכות הנובעות מכך

1. AVAILABILITY.

2. ראה, „מערכות" 249, עמ' 15.

תרשים מס' 1 — זמן מעוף לעומת טווח

תמיד עוררין והיא הועמדה בספק גדול למדי לאחר מלחמת יום-הכיפורים. בינתיים, בגלל ההתפתחות הטכנולוגית מהירה, יצא גם הטיל נ"ט מחיתוליו והוא מהווה נשק רב עוצמה שטווחו ודיוקו עולים לאין ערוך על אלה של התותח. לכן, אם נשאל: „האם בשדה-הקרב הנוכחי יכול שריון קונבנציונלי להשיג הכרעה משמעותית כנגד כוח אויב משוריין?“, התשובה היא עדיין חיובית, אבל רק בתנאים מסוימים: בלחימה בטווחים קצרים יחסית (עד כ" שלושה ק"מ) ללא הטרדה חריפה מהאויב וללא נחיתות מספרית בולטת מדי. אבל לאור תנאים אלה ולאור צורתו המתגבשת של שדה-הקרב, עולה שאלה אחרת: „בתנאים של נחיתות מספרית, טווחי לחימה גדלים והולכים ופעילות אווירית עוינת, האם שריון קונבנציונלי מספיק עדיין להשגת הכרעה משמעותית בשדה-הקרב?“. ההתפתחויות האחרונות בטכנולוגיה צבאית מצביעות על תשובה שלילית. כולם, כולל מפקדי השריון בעולם כולו, מודים כי בשדה הקרב העתידי יחול גידול רב בקצב השחיקה של ציוד ואנשים, בטווחי הלחימה ובקשיי תקשורת ובקרה. בתנאים כאלה יקשה על השריון, כפי שאנו מכירים אותו, להתקיים ולהלחם. הפיתרון חייב להיות בדמות כלים זולים יותר, בעלי צוות קטן יותר, כוח אש יעיל יותר, טווח ארוך יותר והגנת נ"מ אורגנית, במילים אחרות: הסטי"ל היבשתי.

תחליף לטנק

עכשיו מותר לנו לחזור ולשאל את השאלה המקורית: „האם בתנאים כאלה השריון הקונבנציונלי דרוש והכרחי להשגת הכרעה בשדה-הקרב?“. יקום נא משהו ויסביר מה יכול טנק עם צריח ותותח לעשות טוב יותר מרכב קל נושא טילים בעלי ראש נ"ט, נ"מ, ונ"א, ואז ניתן יהיה לדון בשאלה בכובד ראש. נזכיר כי בהגדרה של „רכב קל“ אין כל ויתור על גורמים כגון: הגנת שריון לי צוות, המירות תנועה, עבירות בשטח וכמות תחמושת לקרב.

נעבור עכשיו לשאלה השניה: האם באמת הסטי"ל היבשתי יהיה נטל מבחינת הצורך שח"ר יגן עליו? הטענה מתמקדת בעיקרה נגד צוותו הקטן של הסטי"ל היבשתי שלא יוכל להשתלט על כל המטרות בשטח. ההנחה היא שהטנק עושה זאת בהצלחה, וההוכחה הנצחת היא אותו מקלע נוסף שהורכב על הטנקים של צה"ל (אם כי לאחר המלחמה, כך שיעילותו עדיין אינה ידועה). לית מאן דפליג, כי השריון הישראלי הוא טוב, ובכל זאת בלחימה נגד ח"ר מצויד בטילים, לא האירה לו ההצלחה פנים, עד כדי כך שלאחר מלחמת יום-הכיפורים עשה צה"ל תפנית מלאה בגישתו ונתן לנושא החי"ר ולשילוב פעולה חי"ר-שריון קדימות ניכרת. זהו בעיקרון פתרון גרסיבי, הנוטה להציב כוח במקום מוח והצדקתו היחידה היא בהנחה כי בהתמודדות של חייל מול חייל, הישראלי טוב

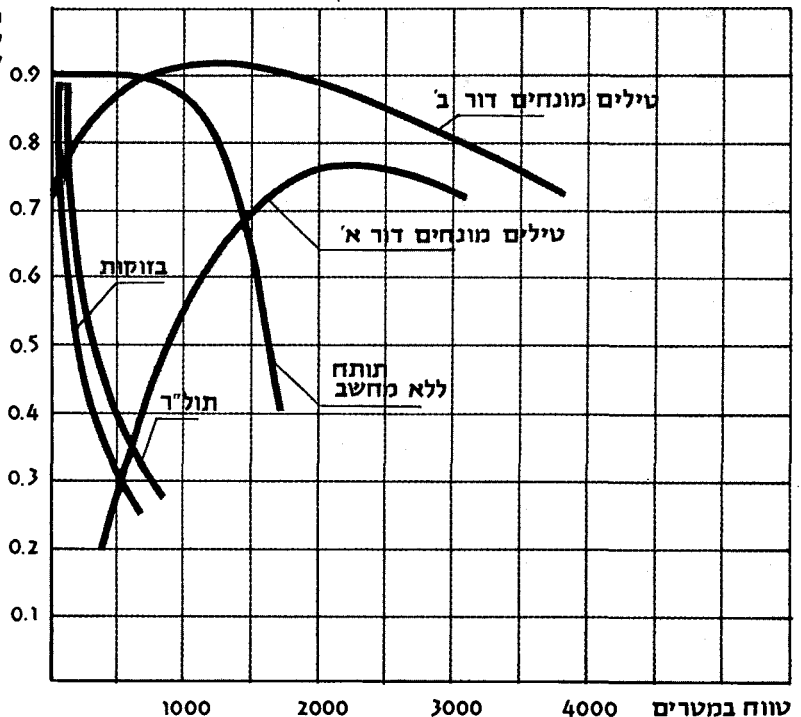
לים לשימוש נגד חי"ר ושריון וכן פצצות ההלם שזכו לפרסום כה ניכר. אם פעם דיברו על מערכות-נשק שהיו יעילות כנגד כיתה או מחלקה, הרי כיום מדובר בראשי קרב „המכסים“ כך וכך דוגמים, כשבמושג „מכסים“ מתכוונים לפגיעה ב-50% או יותר של מטרות (חיל-רגלים או טנקים) הנמצאות בשטח. נוסף לזאת, חל גידול עצום במספר המשגרים הארטילריים (תותחים ורקטות), עובדה המגדילה את הסיכון שביכולת חזית יימצאו תמיד מספיק קנים לטפל בכל דרישה, יזומה או מזדמנת. העובדה שניתן לפעול בדרך דומה נגד חי"ר האויב אינה עוזרת הרבה לנפגעים שלנו, ובכל מקרה הפועל היוצא הוא כי השריון יצטרך להסתדר לבדו עם שריון האויב.

נגמ"ש או רכב לפיזור הפגזות?

ניתן לטעון כי החי"ר המלווה ינוע בנגמ"שים: אף כי נעשים ניסיונות חוזרים לאיצי נגמ"שים בפתחי ירי ובנשק אורגני, הרי העובדה נשארת כי קונפיגורציות אלה יעילות יותר נגד מפגנים ולא בשדה-הקרב. הנגמ"ש הוא בעיקרו משאית — או מוטב לקרוא לו אוטובוס — וכיתה חי"ר היושבת בתוכו אינה משפיעה על שדה-הקרב, אלא מהווה בעצמה מטרה לפגיעה ישירה³. יעילותו של החי"ר כיום מתחילה רק ברעו שאנשיו יוצאים מן הנגמ"ש, אך גם סיכויי של החייל הנע עם הרובה, הקסדה וחולצת

3. על מחשבות הרוסים בדבר פגיעות נגמ"שים ראה „מערכות“ 254, עמ' 24.

סיכויי
פגיעה
קליע
יחיד

תרשים מס' 2 — השוואת סיכויי פגיעה

לטווח מסוים, ואחר-כך ננתח את המשמעות יות הנובעות מכך. בגרף כלול גם טיל עתידי, היות שטיל כזה הוא התשובה האמיתית לשיריון המקובל (תרשים מס' 1). במצב הנוכחי אין ויכוח כי טיל נ"ט מסוג "טאו" או "הוט" עושה דברים בניחוחת אפילו בלהט הקרב. אבל יש לזכור כי סיכויי הפגיעה הממוצעים של טילי דור שני הם מ-70%—90% בטיל ראשון לעומת סיכויים נמוכים יותר בפגז. חשוב גם לזכור שסיכויי הפגיעה של הפגז יורדים ככל שהטווח עולה ואילו סיכויי של הטיל קבועים. בטווח מעל 2,000 מ' סיכויי הפגיעה בפגז ראשון הם 0, ואילו בטיל הם עדיין נשמרים כמעט בערכם ההתחלתי (תרשים מס' 2). נכון, אמנם, שבגלל זמן המעוף הארוך ישנה אפשרות תיאורטית כי המטרה תבחין בהתקרבות הטיל ותנסה להתחמק, אך יחד עם זאת, בטיל המונחה ניתן לעקוב אחרי מטרה נעה, מה שאין כן בפגז, בו אין כל אפשרות לתיקון. מצד שני ניתן לראות בשרטוט גם השוואה לביצועים של טיל עתידי על-קולי (בעל מהירות נמוכה יחסית: מאד 1.5). במקרה זה משתווים כמעט זמני הטיסה של פגז ושל טיל, בלי לדבר על יכולתו של הטיל לפגוע במטרות בטווחים שהיום נחש-בים לבלתי מעשיים. יתרון נוסף לטיל: בעוד שבירי תותח יש לשים את צלב הכוונת בדיוק על המטרה ורק אז לירות, הרי שאת הטיל ניתן לירות "על בערך" ולבצע כיוון סופי תוך מעוף הטיל. דבר כזה יכול לחסוך עד כשתי שניות, ולמעשה יש צורך לדבר לא על זמן מעוף למטרה, אלא על הזמן מגילוי ועד פגיעה, שכן אז ההשוואה יותר ריאלי.

סיכום

יש לזכור כי הטנק נמצא כיום כמעט בשיא התפתחותו. ה"לאופרד 2" והטנק האמריקני החדש XM-1 הם, אמנם, שכלול נוסף של מוצר מצוין, אך כאן כבר נכנס גורם המחיר בצורה דומיננטית ויש המדברים ברצינות על כך כי טנק נוסף לא יתוכנן, פשוט בגלל בעיות תקציביות בהצטיידות. הטיל נ"ט נמצא, למעשה, בתחילת דרכו. טילי דור א' מהמערב לא שימשו מעולם בקרב. טילי דור ב' נכנסים עתה לשימוש וקיימים כבר טילי דור ג'. דור ד' יהיה, מן הסתם, טיל על-קולי לטווח של 5—6 ק"מ ומתבטא. נסיון נות לזווג רכב עם טילים נ"ט, נעשו כבר על-ידי הרוסים, הצרפתים, האמריקנים (כלי-רכב קיימים), הגרמנים והאנגלים (פי-תוח מיוחד). זאת, בלי לדבר על ההליקופטר החמוש בטילים נ"ט. הפתרונות האלה כולם עדיין מגששים באפילה היות שהניסיון הקר-בי של כלים אלה אפסי, ובכל אופן הופעלו רק על-ידי צבאות ערב. אך כולם מוטרידים ממחיר הטנק המודרני, וזה מה שידחוף כנראה לפיתוח מואץ של רק"מ מודרני מיוחד, הנושא טילים מתאימים. בגלל יערי לוחם הגבוהה יותר וצורתו הקטן יותר יהיה רכב כזה זול בהצטיידות ובהפעלה בהשוואה לטנק הקונבנציונלי.

לי כי הדרך הטובה יותר היא השניה, אבל בטנק הקונבנציונלי הדבר אינו ניתן לביצוע בגלל תכנונו וחלוקת הצוות בתוכו, שלמעשה אינה ניתנת לשינוי. כלי שיתוכנן מראש ל-מטרה זו, תוך שימוש בכל אמצעי הטנק-לוגיה המודרנית, יוכל לעשות זאת. אמצעי חישה מודרניים, שלט-רחוק פנימי, פיתוחי מערכות-נשק ויכולת תנועה ותמרון, כל אלה יכולים להחזיר לשדה-הקרב כלי בעל התכונות המקוריות של אש, שריון ותנועה. חשוב גם להזכיר כי כלי כזה ניתן לבנות בהתבסס על טכנולוגיות קיימות: אף אחד ממרכיבי מערכת זו — רכב, טילים, אמצעי תצפית, מערכות שלט-רחוק, אמצעי לחימה נגד חי"ר וכדומה — אינו מחכה שימצאו אותו והחכמה אינה בפיתוח מערכות חדשות, אלא בשילובן של מערכות המונחות עתה ב-קרב. שילוב נכון של סט"לים יבשתיים ללוחמה נ"ט ונ"א ומספר נגמ"שים לנשיאת חי"ר שיטפלו באותן בעיות שרק החייל הרג-לי עם הכידון והרימון יכול לפתור, הוא התשובה הנכונה להכרעה בשדה-הקרב ולא דיבורים סתמיים על "עליונות" של תותח ה-105 מ"מ לטיפול במגוון מטרות.

טיל מול פגז

הטענה האחרונה שהזכרתי נוגעת ליתרון של הפגז המקובל על הטיל נ"ט, והטענות הנובעות מכך הוא כי בדיוק-רב בין כלי מצויד בתותח ובין כלי מצויד בטיל, התותח ינצח. על-מנת להבהיר את הדברים, נצייר גרף המראה את המהירות היחסית של הקליעים הנדונים, או ביתר דיוק את זמן הטיסה

החקי יהיו קלושים למדי, אם לאויב יש ארטילריה מודרנית והוא יודע מה לעשות אתה. כתוצאה מכך מרבית מעייניו יהיו נתונים להישרדות ולא להטרדת אחרים. זו אינה קביעת דיעה לגבי אומץ לבו או התי-מדתו של הרובאי בשדה, אלא פשוט קביעת עובדה פיזית, ושום התפלספות לא תשנה עובדה זו. הגדלת יחס הכוחות בהתקפה, למשל, מ-1:3 לכל יחס שהוא, לא תפתור ולא כלום ורק תגדיל את מספר האבידות. אין ספק כי עכשיו יקומו ויטענו כי נביאי חורבן היו הרבה, והחי"ר עדיין אתנו. זה כשלעצמו נכון, אך השאלה אינה אם החי"ר נשאר או לא; השאלה היא כמה חי"ר נשאר אחרי הקרב. גם במלחמת-העולם ה-ראשונה השתמשו בחי"ר מול מקלעים, וה-תוצאות ידועות. השימוש בהמוני חי"ר ב-התקפה חזיתית או במעורב בשריון, היה תמיד המפלט של מדינות בהן אבידות אדם נחשבו פחות: רוסיה, יפן, סין, ויאט-נאם וארצות ערב. אם ניתן לנצל אותו כוח-אדם בצורה יעילה יותר והדבר ניתן לביצוע מבחינה טכנולוגית ובמחיר סביר, תהיה זו טפשות גמורה לא לעשות זאת.

המסקנה הנובעת מלקחי העבר ומהתחזית הטכנולוגית לעתיד היא פשוטה: השריון הקונבנציונלי עצמו נכשל בעבר בלחימתו בחי"ר אוב, אך לא יוכל להיעזר לשם כך בחי"ר ידידותי בעתיד. האפשרויות העומדות בפנינו הן למצוא דרך לסוכך על החי"ר על-ידי השמדת ארטילריית האויב ומטוסיו או לתת אמצעים ספציפיים לשריון, על-מנת שיוכל להתגבר גם על חי"ר האויב. נראה

פיתוח אמל"ח לשנות ה'80

ד"ר זאב בונן

לוגיה חדשה ללא סיכון גדול מדי, כאשר הוכחה בשלותה באבי-טיפוס של התקן (זה פיגור של חצי דור בטכנולוגיה). בשלב זה נוכל לאמץ טכנולוגיה הפותחת הזדמנויות לשימושים צבאיים המעניינים אותנו, ולהקדים בפיתוח מערכות ומערכים. זאת, דווקא בשל היותנו קטנים, בתנאי שנשכיל לנצל „יתרון“ זה המאפשר קיצור תהליך קבלת החלטות וזירוז תהליך הפיתוח וההצטיידות.

הדינמיקה של התפתחות מערכים צבאיים גורמת במקרים רבים לפיגור בניצול טכנולוגיה חדשה במערכים מורכבים, כמתואר בתרשים מס' 1. במאמרי הקודם² ציינתי כי התפתחות מערכים מורכבים מאופיינת כדלקמן:

- * לא ניתן, בדרך כלל, לתכנן ולבצע בבת-אחת מערך חדש גדול שיחליף מערך ישן.
- * התפתחות מערכים היא איטית ונעשית בצעדים קטנים. לא ברור אם כל הצעדים הקטנים מסתכמים לשיפור בכיוון הרצוי; תיתכן התבדרות.
- * פיגור טכנולוגי לעומת אפשרויות הביצוע.

חלק מאמצעי-הלחימה המוצעים היום לפיתוח, שלא כמו בעבר, הינם בגבול חזית הידע ועדיין אינם מופיעים בסד"כ המבצעי בשום מדינה. אמצעי-הלחימה אלה עתידים להיות בדרך כלל חלק ממערך מורכב שבצורתו העתידה אינו נמצא עדיין בשום מקום. לכן, כשהיה עלינו לבחור נושאים לפיתוח, במקרים רבים לא נוכל יותר להסתמך על נסיון העבר של אחרים. נשאלת השאלה, האם הפיגור הטכנולוגי הכפוי עלינו בגלל קטננו מאפשר לנו בכלל לצעוד בחזית הפיתוח של אמצעי-הלחימה. כידוע, פיתוח אמצעי-הלחימה חדשניים מתנה בהתקדמות הטכנולוגיה; ומכיוון שאין ביכולתנו להתקדם בטכנולוגיות לאורך כל החזית, כפי שעושות מעצמות-העל, משתמע לכאורה שהפיגור הטכנולוגי יכפה עלינו גם פיגור במערכות ומערכים.¹ סברה זו אינה נכונה: ניתן לבחור טכנו-

1. „מערכות“ — נושא מסוים בעל אורך חיים סופי. לאחר שמערכת כלשהי פותחה, היא עוברת בדרך כלל שיפורים, שיפוצים והסבות. אולם לאחר שהתיישנה, היא מוחלפת עלידי הדור הבא שפותח בינתיים. „מערך“ — מספר רב של מערכות מסוגים שונים, המופעלות על-ידי אנשים רבים בצורה משולבת. המערך מתפתח באופן הדרגתי על-ידי שינויים, אך הוא כמעט אינו „מת“, משום שתמיד יימצאו בו מרכיבים בעלי גילם ורמות פיתוח שונות.

2. ראה „מערכות“ 245, עמ' 5.

* פיגור בהתאמת מבנה (של עוצבה, למשל) ותורת לחימה לעומת המתחייב מהתנאים האמיתיים בזירה.

* נקודות תורפה חבויות המתגלות רק בזמן מלחמה (העדר מערכות-משנה קריטיות להצלחת המערך).

צינתי כי כל אלו עלולים לגרום להתמוטטות מערך בזמן מלחמה, ולפיכך ניצול מהיר ויעיל של הפריצה הטכנולוגית לפיתוח אמצעי-לחימה עבור מערך טקטי מורכב, מחייב שינוי מהותי בתהליך התפתחות המערך כולו. במאמר זה נתאר מסלולי התפתחות שונים של מערכים ונציע דרך לזירוז התפתחותם, כאשר ישנה הזדמנות טכנולוגית מתאימה.

מסלולי התפתחות מערכים

מסלולי התפתחות שונים היכולים להופיע בעקבות פריצה טכנולוגית מתוארים בתרשים מס' 2. מסלולים 0 ו-1 אופייניים לשינוי איטי בפיגור טכנולוגי גדול. שינוי חדשני המנצל מהר יותר הזדמנויות טכנולוגיות, יכול להתפתח בשתי דרכים:

* השתלה במערך קיים (הקיום המקווקים בתרשים מס' 1 ומסלול 2 בתרשים מס' 2). הכנסת המערכת החדשה ואמצעים נוספים אחרים בצירוף ב־זמני של שינויים מהותיים במבנה המערך ובתורת הלחימה שלו יגרמו ליכולת מבצעית חדשה.

* יצירת מערך חדש על-ידי שילוב מרכיבים שונים כולל המערכת(ות) החדשה(ות). כאן יש להבחין בין שילוב מערכות (מסלול 3) לבין שילוב חלקי מערכים (חלקים עיקריים, לא שירותיים, מסלול 4).

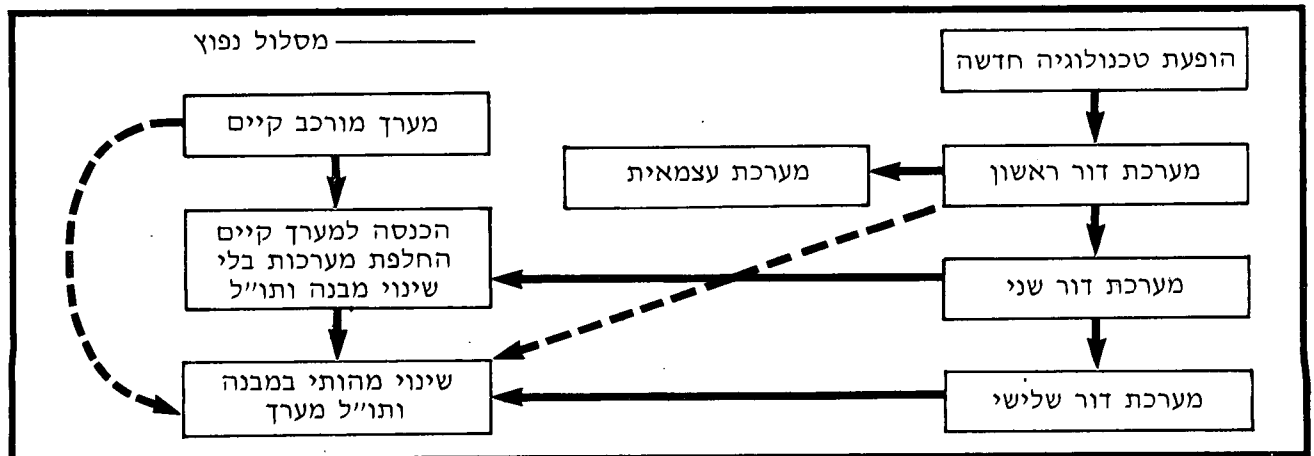
הרתיעה מאי-ודאויות ופערי ידע, הן לגבי טכנולוגיות חדשות והן לגבי תורות לחימה חדשות, מקשה על התפתחות חדשנית של מערך קיים (בחירת מסלולים 0 ו-1 במקום מסלול 2). כאשר מדובר ביצירת מערך חדשני המחייב שילוב מערכות או חלקי מערכים (מסלולים 3 ו-4) התהליך הרבה יותר קשה וארוך. שילוב מערכות מחייב לעיתים קרובות פעילות הנדסית ותעשייתית ממושכת (לדוגמא: מערך הסטי"לים), עד לשלב בו ניתן לבחון את התורה החדשה הלכה למעשה במערך שלם, בחינה העלולה לחייב מספר מחזורי פיתוח למערך השלם שיביאו לעדכונים במבנה ובצורה של שילוב המערכות. פיתוח מערך חדשני על-ידי שילוב חלקים ממערכים שונים הוא תהליך נסיוני המחייב מספר מחזורי פיתוח, כלומר הפעלה

תרשים מס' 1

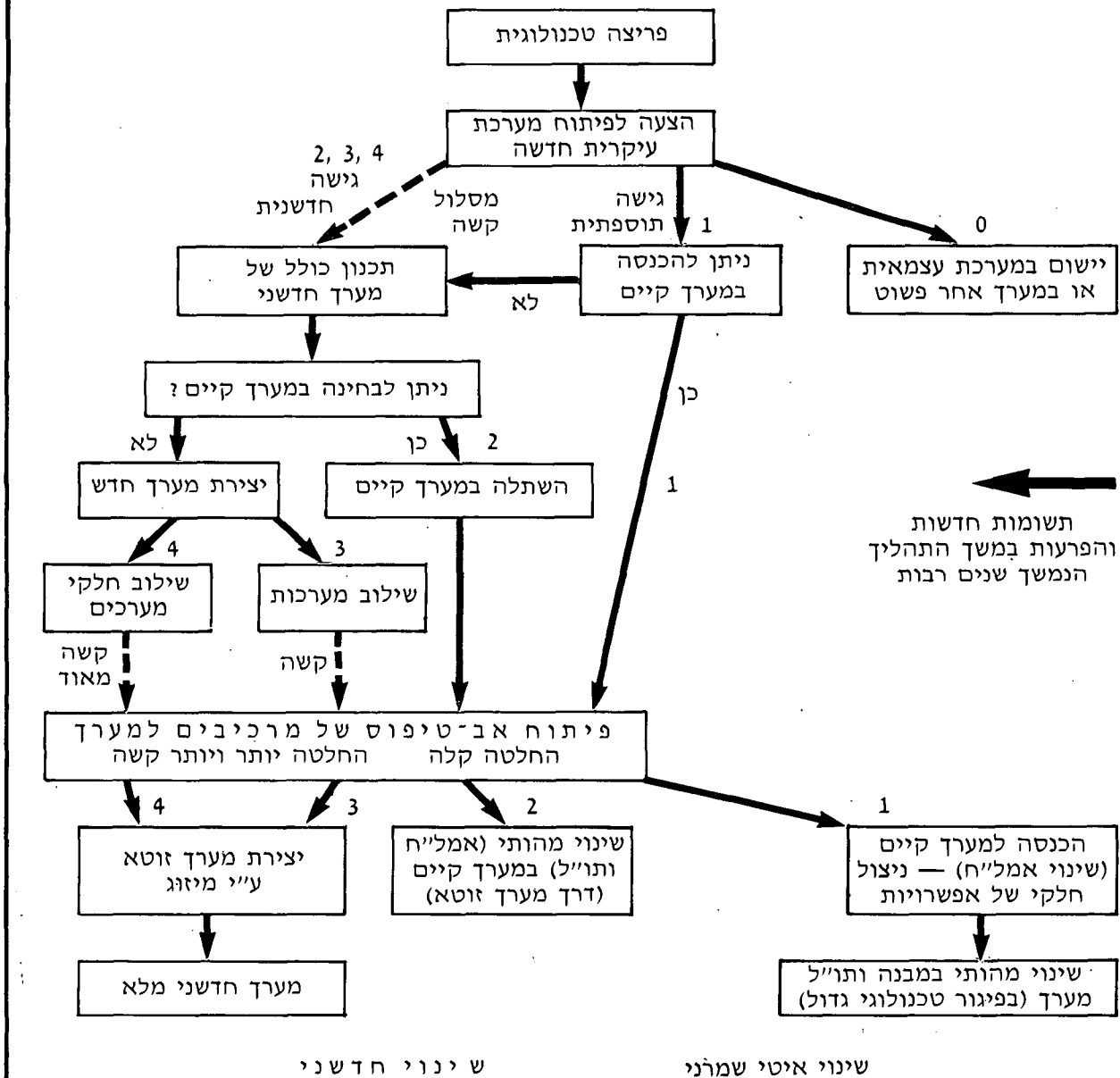
ובחינה ממושכות על-ידי יחידה צבאית בתנאי-שדה. הדבר מחייב שילוב קבוע של חלקי מערכים שונים למערך זוטא, כלומר מיוזג חלקים מיחידות צבאיות שונות. לפיכך ייתקל התהליך הזה בקשיים ממסדיים (ארגוניים, בירוקרטיים, פוליטיים) גדולים, הן בקבלת החלטות והן בביצוע (דרושים „משוגעים לדבר“). בנוסף לקשיים אלה, על כל הצעה חדשנית להתחרות עם הסטטוס קוו, כלומר להתחרות על משאבים עם הצעות שונות בדבר תוספות למערכי ההווה, אשר עדיפות בראיה לטווח קצר.

האם מלחמה מדרבנת לנצל טכנולוגיות חדישות? הדבר נכון חלקית לגבי מלחמות ארוכות הנמשכות שנים, וגם אז מגיעים ברוב המקרים רק לשלבי ניצול ראשוניים של היכולת והגוזה בטכנולוגיה החדשה (דוגמא: טנק ומטוס במלחמת-העולם הראשונה). התנאים שאנו נתונים בהם יוצרים מצב שבו חשיפת פערים כתוצאה ממלחמה קצרה או חשש ממלחמה קרובה, מדרבנת לשינויים הגיתניים לביצוע מהיר, כלומר לשינויי תורת לחימה או לשינויים תוספתיים באמצעי-לחימה, אך אינה מדרבנת לשינוי מהותי יותר המחייב לפחות חמש עד עשר שנים. יצירת מערך חדשני ושונה באופן מהותי היא נדירה ועל-פי רוב שולט תהליך ההתפתחות הרגיל הזורם בדרך ההתנגדות הקלה ביותר, כלומר בדרך המצטיינת באופטימיזציה לטווח קצר, בפער ידע טכנולוגי ותורתי הקטן ביותר ובהתנגדות ממסדית הקטנה ביותר. כתוצאה מכך יופיע, בדרך כלל, מערך חדשני שנים רבות לאחר שהבשילה הטכנולוגיה המאפשרת אותו.

האם מוכרחים ללכת תמיד בדרך השמרנית והאיטית? הדוגמא של מערך הסטי"לים של חיל-הים מראה שאפשר להצליח בזינוק ישיר למערך חדשני. הרעיון העיקרי היה להשתמש בספינות קטנות ככלי לחימה עיקרי ויחיד המסוגל להתמודד בעצמו — ללא סיוע של אניות גדולות יותר — עם כל כלי השיט העל-מימיים בזירה. רעיון זה היה חדשני בזמנו והוא חייב הכנסת מספר גדול של מערכות בספינה עצמה. הספינה, ה„גבריאלי“ והמערכות האחרות, כל אלה פותחו ונבנו במקביל. הסיכון העיקרי היה פיגור או כישלון בפיתוח ה„גבריאלי“. ההחלטה להסתכן בפיתוח מערך הסטי"לים נבעה משתי סיבות עיקריות: המערך הישן — מערך המשחתות — גווע והיה הכרח להחליפו; לא היה פיתרון אלטרנטיבי בעולם

מסלולי התפתחות

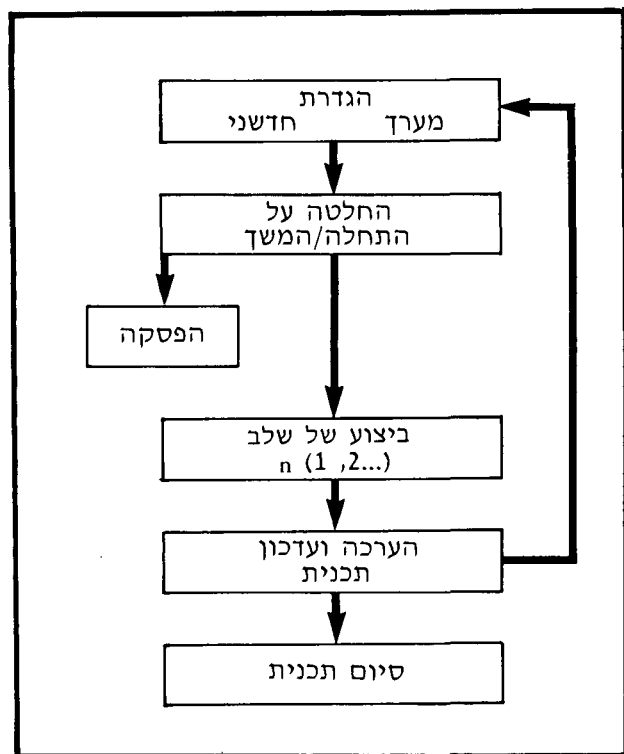
תרשים מס' 2

סיכון	דרך שמרנית	דרך חדשנית
סיכון	נחיתות לעומת האויב	בזבוז משאבים בכיוון מוטעה
סיכוי	ניצול מירבי של מערך נוכחי	עליונות על האויב

קווים לדרך התפתחות חדשנית

הפניגור המתואר לעיל נובע מהרתיעה מפני פער-ידע גדול (טכנולוגי ומערכי), מאינרציה, מקשיים ממסדיים ומהצורך להתחרות על משאבים כנגד הדרישות עבור שינויים תוספתיים המבטיחים אופטימיזציה לטווח קצר. בסוגיה זו — הצטיידות

שיענה על הצרכים שלנו. החלטה זו ממחישה פרדוקס מעניין: סיכון נמוך מכביד על החלטה חדשנית. סיכון גבוה כופה החלטה חדשנית. לכאורה, קל להחליט על הקצאת חלק קטן מהמשאבים לפיתוח נסיוני של מערך זוטא חדשני. זאת, כאשר קיים מערך נוכחי גדול העונה לבעיות ההווה, כלומר כאשר הסיכון המיידי קטן. לאמתו של דבר, מצב זה — כלומר שביעות הרצון מהסטטוס קוו — מכביד מאוד על החלטה חדשנית וגורם להחלטות שמרניות. לעומת זאת, דווקא הסיכון הגבוה במערך הסטי"לים, שנבע מחוסר ברירה בתוספת חוסר אינרציה, הקל על קבלתה של החלטה קשה. בפועל, יש גם בדרך השמרנית סיכון: הפניגור בשנים רבות אחרי מערכי האויב. המאזן נראה כדלקמן:

תרשים מס' 3

והתמרונים שנעשו וייעשו. תשובה מוחלטת לעניין זה תינתן רק במלחמה ממש. לפיכך, כאשר מנסים לבנות מתארים הכוללים כלי כזה בעוד עשר שנים, מוכרחים להניח שתי הנחות: המסוק יתפוס מקום מכריע בשדה-הקרב או שיתפוס מקום משני או שולי מאחר שהוא פגיע מאוד, ולכן רק במצבים מיוחדים יוכל לתפקד כראוי. אפשר להניח הנחות יסוד שונות לגבי כלים עיקריים אחרים, כגון טנק. אחרי שהנחנו הנחות יסוד לגבי מספר מרכיבים עיקריים, צריך לרשום באופן הכללי ביותר מספר מתארים אפשריים סבירים המתקבלים ע"י צירוף פים שונים של הנחות-יסוד אלה. לאחר שאנשי צבא ואנשי פיתוח יגדירו מתאר כזה ויעבדו אותו בפרוטרוט, אפשר יהיה לבדוק את השאלות הבאות:

- * האם אין במתאר סתירות פנימיות, כלומר האם הנחות היסוד שהונחו סבירות ותואמות בינן לבין עצמן?
- * מהם האמצעים החסרים שצריך לפתח כדי שהמערכים המרכיבים מתאר זה אכן יתממשו?
- * מה צריך לפתח כדי שמתאר זה לא יפעל כראוי, כלומר כיצד אפשר לשים אותו לאל?

בסיכומי של דבר נקבל מספר מערכים שונים, כאשר האמצעים שיוגדרו בכל מערך יהיו אופטימליים במסגרת הנחות היסוד שלו. לכן, בחירת אמצעים לפיתוח מחייבת קודם כל בחירת מערכים לפיתוח באוירה של אי-ודאויות גדולות לגבי הנחות היסוד, כלומר לגבי שדה-הקרב האמיתי בעוד עשר שנים ומעלה. לפיכך, טעות לחשוב שניתן לקבל החלטה על קדם-פיתוח של מערך חדשני שיפעל בעוד עשר שנים על סמך ניתוח מערכות מדויק ומשחקי מלחמה מפורטים לצורך השוואה בינו ובין מערכי ההווה. בסופו של דבר, אי-ודאויות גדולות בהנחות היסוד מחייבות התנהגות מקדמת והחלטת (המשך המאמר בעמ' 29)

מיידית שהינה אופטימיזציה לטווח קצר, לעומת מחקר ופיתוח המביא לאופטימיזציה לטווח ארוך — מקובל על הכל שיש להשקיע אחוז מסוים מהמשאבים למו"פ, אך תהליך המו"פ הרגיל אינו מונע פיגור רב-שנתי בהתפתחות מערכים. על-מנת להתגבר על תופעה זו במקרים שהטכנולוגיה מאפשרת שינוי מהותי, יש צורך במבט קדימה ובנכונות להקצות תקציבים לפיתוח חדשני ונסיוגי של מערכים, כולל יחידות צבאיות נסיוניות. דרך זו תיראה באופן כללי בצורה הבאה:

1. חיזוי טכנולוגיות ומערכות שניתן להגיע אליהן תוך עשר שנים.
2. גיבוש תפיסות שונות של מערכים שיתבססו עליהן — כולל כל המערכות — בהקשר של שדה-קרב חזוי לעוד עשר שנים.
3. הגדרה כוללת של צרכים אסטרטגיים.
4. סינון ובחירת מערכים כמועמדים לקדם-פיתוח.
5. תכנון לאחור (נורמטיבי) של מהלך הפיתוח, כולל אופטימיזציה קדם-פיתוח (יעד עיקרי: הקטנת אי-ודאויות).
6. החלטה וביצוע קדם-פיתוח.
7. הערכה מחדש על התפיסה הכללית והחלטה על המשך.
8. פיתוח מערכות עד לשלב של הוכחת אב-טיפוס ראשון.
9. בחינת התפיסה הכללית על-ידי תפעול אב-טיפוס במערך זוטא והחלטה על המשך.
10. המשך פיתוח מערכות והפקת לקחים ממערך זוטא.
11. גמר פיתוח מערכות.
12. החלטה על הצטיידות מלאה.

נסיוגיות הפיתוח מחייבת הערכה מחדש והחלטה על כדאיות ההמשך בכל שלב (ראה תרשים מס' 3). בתחום החיזוי הטכנולוגי עלינו לבחון טכנולוגיות שהוכחו כבר בעולם באב-טיפוס של התקן ולבדוק איזה מערכות בעלות ערך מבצעי עבורנו גוכל לבנות ולייצר בעזרתן תוך עשר שנים. מרבית מערכות אלה יצטרכו לפעול כחלק ממערכים עתידיים מורכבים, ולכן יתכן שאמצעי עתידי שנראה מבטיח מאוד היום — כאשר מחשבתנו ככולה במידה רבה למערכים ואמצעים קיימים — יתברר בדיעבד כחסר ערך, לאור הופעת מערכים ומערכי-נגד חדשים. לפיכך, לא ניתן לקבל במרבית המקרים החלטות אדי-הוק לגבי כל אמצעי בנפרד, אלא מוכרחים לבחון את כדאיות פיתוחו בהקשר של מערך שלם בשדה-הקרב של העתיד. על-מנת לטפל בבעיה זו, יש לבנות מתארי שדה-קרב עתידי שבו פועלים האמצעים החזויים השונים בצירופים שונים במסגרת מערכים שונים. כך אפשר לעמוד טוב יותר על יחסי גומלין ביניהם ועל השלכות הדדיות בין הפיתוחים של אמצעים רבים ומגוונים. חיזוי כזה בטווח עשר שנים קדימה אינו מדע בדיוני והוא מעוגן יפה בטכנולוגיות מוכחות הניתנות למימוש בטווח זה. הקושי בגישה זו נובע מחוסר האפשרות לחזות מראש איזה מתאר באמת יופיע. לפיכך צריך לתאר מספר מתארים טקטיים אפשריים לסוף שנות ה-80.

השיטה לבניית מתארים תהיה כדלקמן: יש לבחור את המרכיבים הבסיסיים (טנק, מטוס, תותח וכ"י) ולקבוע להם הנחות יסוד שונות לגבי התפתחות אפשרית ומקומה בשדה-הקרב. לדוגמא: האם יתפוס מסוק תקיפה מקום מכריע בשדה-הקרב, או שמא פגיעותו הרבה תמנע אפשרות כזו. לשאלה זו אין תשובה סופית למרות כל משחקי המלחמה, התרגילים

החל מגיליון זה אנו מביאים מדור חדש בו יתפרסמו מאמרים קצרים בהם מובעות דיעות בנושאים שונים. המדור לא יהיה קבוע ויתפרסם מעת לעת בהתאם לחומר שיצטרב במערכת.

מנהיגות ומנהיגים / סא"ל נילי א.

כאשר עוסקים במנהיגות מתמקדת בדרך כלל תשומת הלב במנהיג ובשתי בעיות המתייחסות אליו:

* כיצד נעשה אדם מנהיג.
* כיצד הוא יכול להיות מנהיג טוב יותר. התמקדות זו מובילה אותנו לגיבוש דעה, הרואה במנהיג גורם מרכזי. הוא הקובע את התנהגות הקבוצה, שבה הוא פועל והוא האחראי להצלחתה ולכשלונותיה. גישה כזו עושה וטורחת בחיפוש אחר תכונותיו של המנהיג ומתעניינת באישיותו, שבכוחה להפיל אנשים לחשגת המטרה. הדרך המקובלת להבחין, "בכומר מנהיגות" של פקיד או מפקד נעשית לרוב מתוך דביקות בגישה זו, אך מבלי לתת את הדעת למהות המושג "כומר מנהיגות", ובלא יכולת ליצור כלים ואמות מידה שבעזרתם ניתן יהיה למדוד אותו הכומר או לפרקו למרכיביו. הפסיכו-לוגיה החברתית, העוסקת בנושא זה אינה יכולה להמציא לנו רשימת תכונות מיוחדות שעל המנהיג להיות מצויד בהן, זאת למרות חקירותיה הרבות. לפיכך הועתק המחקר המדעי מאישיותו של המנהיג לניתוח תפקידו.

בדעתי להציג נקודת ראות נוספת המקובלת במחקר החדש ולפיה לא המנהיג הוא העו-

מד במרכז אלא מונהגיו. מנקודת ראות זו המונהגים הם הקובעים והמכתיבים את מעשיו של מנהיגם ופעולותיו, הם התורמים במידה רבה לעוצמתו והם המביאים להצלחתו מחד גיסא ולכשלונותיו מאידך גיסא. לשון אחר: ביחסי מנהיג — מונהג ראוי לנו לבחון את זרמי ההשפעה מן המונהגים אל המנהיג ואת חלקם בעיצוב מנהיגותו לפחות באותה מידה של רצינות שבה מקובל לבחון את מידת השפעתו של המנהיג על מונהגיו. בחינת היחסים בין המנהיג למונהגיו, כש-הדגש הוא על הכיוון מהמונהגים אל המנהיג, תגביר לדעתי את הרגישות והמודעות, שחייבים אנו להעניק לקבוצה המונהגת, שכן הבחינה המקובלת בכיוון מהמנהיג למונהגים, הרואה במנהיג עיקר, מפחיתה מערכו של הפרט המונהג וקיים החשש להזנחתו של הפרט המונהג במסגרת פורמלית שלנו, הגדלה ומתפתחת בעידן המודרני, והמחייבת ומדגישה התמחות בכל התחומים. במסגרת מעין זו קיימת סכנה שהדגשת המומחיות והמיומנות המקצועית, תזהה את המנהיג, המפקד, בעיקר עם האספקט המקצועי שבדמותו עד כדי יצירת מתאם גבוה בין המפקד הטוב ואיש המקצוע המעולה. תהליך כזה עלול להביא להישחקותו ולהיזקקותו של הפרט המונהג, שהוא בעל צרכים אלמנטריים מוחלטים משלו, שכן הניכונות להיענות להם והדאגה לסיפוקם, ושאר הסגולות שמנהיג, מפקד, אמור להתברך בהן אינן דרות בהכרח, בכפיפה אחת עם מיומנות מקצועית. אציין בהקשר זה שני נושאים, שעלינו ללמוד ולכללם בדיון בנושא המנהיגות:

* המניע למנהיגות.

* מנהיגות בלתי-פורמלית.

הנושא הראשון מעלה בפנינו שאלות כגון: מהו הכוח הדוחף אנשים לעמדת מנהיגות?

מהו הרווח הפסיכולוגי המצוי בצידה של פעילות מנהיגותית, כלומר: מה גמולו של המנהיג? שאלות אלה נובעות מתוך השקפה, כי פעילות מנהיגה בצידה תגמול ובלעדיו — הפעילות תיעלם. כבר הוכח, כי שכרו של המנהיג הוא בין השאר: יוקרה חברתית, סיפוק אישי מעצם העובדה שאנשים נשמעים לו, אהדה וכבוד שרוחשים לו אנשים. שכן זה נותן למנהיג את הכוח להתמיד בפעילותו המנהיגותית. משמעו של דבר הוא שלמנהיג תלות גדולה מאשר לשאר חברי הקבוצה. שכן, כוחו ניתן לו מכוח מונהגיו. לא בידו כוחו אלא בידם. אם כך, גורלה של הקבוצה: השגת מטרותיה, המשכיות קיומה, סיפוק צרכי חבריה וגם גורלו של המנהיג נתונים בידיהם של חברי הקבוצה עצמה.

הנושא השני הקשור לתחום מחקר המנהיגות מגלה כי קבוצה מפעילה את עצמה לא באמצעות מנהיג אחד אלא היא יכולה לרתום או להצמיח מתוכה לצורך מילוי משימותיה מספר מנהיגים. זאת ועוד, כל חבר בקבוצה יכול להיות מוערך מבחינת תרומתו לפעילות המנהיגותית בה. משמעותה של תיאוריה חברתית זו לעניין המנהיג בצבא היא שבנוסף למנהיגות הפורמלית המסורה למעשה בידי המפקד הממונה מקוימת בכל יחידה צבאית, בכוח ובפועל גם מנהיגות בלתי פורמלית שהנושאים בה הם החיילים עצמם — מקצתם או כולם. מתוכם בשעת הצורך, למשל, כשהמפקד הממונה נפגע, יצא באופן טבעי מפקד מחליף שיוכל להנהיג את חבריו ולזכות באמונם גם מבלי שיוזכר במינוי הרשמי. לדעתי, רצוי פות הפעולה והמשכיותה, גם כאשר המפקד נעדר מסיבה זו או אחרת, היא אחד ממבחיני האמיתיים של המנהיגות. זהו מבחן שהעמידה המוצלחת בו, תלויה אך ורק במנהיגים.

"יום תל-פאחר" ליעקב אורלנד / אל"מ יצחק גולן מפקד, "מערכות" ועורך ראשי

דברים אלה נכתבים כתשובה לשאלות שונות שהועלו לאחרונה, עם הופעת ספרו של יעקב אורלנד, "יום תל-פאחר" בהוצאת "מערכות".

קרב תל-פאחר שימש רקע עובדתי וחומר-גלם ממנו שאב המשורר את יצירתו הבלדית. מניעי כתיבתה של הבלדה לא היו לסקור אותנטית את הקרב, או לתאר תיאור היסטורי-מדייק של אובייקטיבי את מהלכיו הצבאיים המדויקים של כיבוש התל. מי שמבקש למצוא את אלה (ואת אלה בעיקר) — יאלץ לחפש בספרות האותנטית הצבאית-המקצועית שנכתבה במה"ד/היסטוריה או בפרסומים אחרים של "מערכות". אבל לא לכך (ולא לכך בפרט) נתכוון המשורר בכתיבתו את הבלדה ומערכת "מערכות" בהחלטתה להוציא אותה לאור. מטרתו של הספר היתה מלכתחילה, ונשארה כזו עד

שית והזיקה ההגותית שיש לאדם בעיות-קרב, בעימותו עם רעיו לנשק, עם אויביו, ועם אלוהיו — הוא המדיום היחיד שבאמצעותו יכול להיווצר מגע בין יוצרי-האחוזה-בעט לבין קוראיו, ולפי קריטריון בלעדי זה עליו לדון את יצירתו. מקום הקרב ותיאורו מהווים רק את הבמה עליה מתרחשים המאורעות, והמאורעות החשובים באמת שבבלדה, אינם רגעי ההיאבקות הטאקטיים, וההמבעייס-צבאיים, אלא המשקעים הרוחניים. כולם כאחד עימותים פנימיים הם, הקשורים בנפשו של הפרט, באופן ששום קריטריון אובייקטיבי אינו יכול ואינו ראוי לשופטם. כל אותם האנשים שמכיר המשורר בשור-תיאם בשירה הבלדית — חרף היותם חשויים לעצמם, הן מבחינת תיאור העלילה והן מבחינת התייחסותם אליה, מאבדים במקרה זה את נקודת-סגוליותם האישית, והופכים להיות רק דמויות מיצגות וסמליות לחברת-

עצם היום הזה להציג את הבעיות הקיומיות (הדתיות, הלאומיות והפילוסופיות) הדחוקות לרוב בחיי היום-יום הרגילים, והמתפרצות לעיתים בעוצמה רבה בקרבות חיים-ומוות ומשאירות את רישומן לאורך ימים. לדיון הגותי מעין זה, אין שום שייכות ושום זיקה לאותנטיות צבאית ולדיוק כרונולוגי. המשורר בחר להציג את הבעיות הנזכרות כשקרב תל-פאחר משמש לו רקע ליצירתו. אולי עשה כן משום היות קרב זה אינטנסיבי ביותר, או קרוב לו ביותר מסיבות אלו שונות, אף כי יכול היה להעלות בעיות אלו בהתייחסותו לכל קרב אחר במערכות ישראל. לא לנו לבוא ולבחור למענו את סודות בית-היוצר שלו. לפי עניות דעתי, תהא זו טעות, (או לפחות — חוסר-הבנה אלמנטרי למעשה) יצירה אמנותית) אם נבוא לבחון ספר זה לפי קני-מידה של מהימנות היסטורית ונאמנות עובדתית. המדיום האמנותי, העוצמה הריג-

השותפים הכוללת של הקרב, מעבר להתרח-
שות הפרסונאלית שלהם (אין, איפוא, כל
משמעות לטענה העשויה להתעורר, כי היה
על המחבר לבחור לו שמות אנשים אחרים
שהיו פעילים יותר, או שרישומם היה מעורה
יותר בעלילה האמיתית של הקרב כפי שהת-
רחש). אם אינני טועה, זו פעם ראשונה
בדברי ימי הספרות העברית של שנות-
המדינה, שיצירה שירית מקורית נכתבת על
נושא קרבי, "טהור" ומתארת בעיקרו של
דבר לא את הקרב, "ההיצוני" והמיידי של
ההתרחשות, אלא את הקרב הנפשי הפנימי
של הלוחם הישראלי, בהקשרו עם מושג
הזמן היהודי-ההיסטורי. אמנות-השיר, ככל
אמנות אחרת, היא שפה אישית שאינה
פועלת בתיאום עם קטגוריות מקובלות של
לשון ודרך-חשיבה. שפה זו דרכה לחשוף
דווקא את הפרטים הקטנים והנעלמים שב-
חווייה, והיא הופכת אותם לראשונים-במעלה
ומקנה להם משמעויות הרות-עולם. רשאים
אנו להסיק, או שלא להסיק עם גישה
ייחודית זו, אך אין לנו זכות כלשהי לשנותה
כרצוננו, או לתקנה. מה שנותר לנו לעשות

במקרים כאלה, היא אחת מן השתיים:
או לדחות את הדברים כפי שניתנו על-
ידי היוצר (משום שאינם מעוררים בנו
הזדהות, או אינם מקוממים אותנו, או אינם
מחדשים לנו דבר), או לנסות ולהבין
את זוית-הראייה הסובייקטיבית של היוצר,
שהלא — למעשה — זוהי צורת ההשתת-
פות היחידה שלנו, כקוראים, ברחשי-ליבו
ובהגיגיו של כל יוצר.
אחד-העם הבחין בין, "אמת ארכיולוגית"
ובין, "אמת היסטורית". ה"אמת הארכיאו-
לוגית" בעיניו הם כל אותם פרטים טכניים
בהתרחשות, שאינם מעלים ואינם מורידים
ממשמעותה הסגולית, ואילו, "האמת ההיס-
טורית" היא האמת הבונה, המחנכת, היו-
צרת, הטעונה עוצמת-ביטוי חזקה; היא היא
הטובעת חותמה בליבות העם, חרף העוב-
דה שאין היא חופפת תמיד בממש את
העובדות הכרונולוגיות. זוהי האמת הייחו-
דית הקיימת במיתולוגיות, בסיפורי-האגדה
העממיים ובאפוסים הלאומיים למיניהם.
באשר להתייחסות אל האירועים הכרונולו-
גיים עצמם — מקובלים עלינו דברי המחבר

של, "יום תל-פאחר", הכותב בהקדמה לספ-
רו: "...טבעי הדבר שנתגבנו גם כמה וכמה
פירווי הערכה אישיים שלי אל מתחת לש-
טיח הפרוש על הקורות". כך ובאותה מידה
מקובלים עלינו גם דבריו על כלל גישתו אל
האירועים שמתארת הבלדה: "...כל השאר
— פרי דמיונו והרהורי לבו של המחבר הם,
ונתנם כפי שנתנם, משום שדווקא כך נראו
לו נובעים מנחשול תיאורי החוויות".
חלוקות הדעות באשר למיטב השיר, המוסר
אינפורמציה אירועית, או ריגשית. כבר שנו
חכמים ואמרו, "מיטב השיר — כזו", וכבר
שינו אחרים ואמרו, "מיטב השיר — אמיתו".
דומה עלינו שהאמת האובייקטיבית במי-
טב השיר, היא שביל-הזהב העובר אי-שם
בין שתי ההגדרות הנזכרות, כלומר: מיטב
השיר — קצתו אמת וקצתו דמיון, והלא זו
מידתה הנכונה, ככל הנראה לנו, של האמת
האנושית.
"יום תל-פאחר" מצלצל באוזנינו כיצירה
נאמנה לאמת אנושית זו. בשל כך מצאה לה
מסילות ללבנו. בשל כך גם נתונה לה
ברכתנו.

דקה לפני שעת ה"ש" — הצעה למלחמה בתאונות הדרכים / סא"ל דן

"ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא."
סנהדרין, פרק ד משנה ה'

ככל שייראה תמוה הדבר, נראה לי כי צה"ל חייב להיערך ל"מתקפת נגד" בקנה מידה נרחב ביותר דווקא בתחום גבול-
תיה של מדינת ישראל, וכוונתי למלחמה בתאונות הדרכים
בצה"ל. בצדק ישאל השואל: האם מצבה הבטחוני הנוכחי
של מדינת ישראל, מצדיק מתן עדיפות עליונה לנושא זה?
עיון בנתונים שיובאו מטה די בו כדי לתת תשובה חיובית
מוחלטת. מאחר שהערך של שמירת חיי אדם הוא אחד המקר-
דשים ביותר בצה"ל, חובה עלינו לדבוק בערך זה ולחתור
להגשמתו. צה"ל צריך להיערך לנושא, לא רק בזמן מלחמה
אלא גם בעיתות רגיעה, תוך מיצוי כל האפשרויות. במאמר
זה בדעתי להציע פיתרון מסוים, אך קודם אציג את חומרת
הבעיה.

בשנים 1974 ו-1975 נהרגו בפעילות ביטחון שוטף 66 חיילים,
לעומת 111 (!) שנהרגו בתאונות דרכים. זאת, בכ-18,000 תאו-
נות דרכים בהן היה מעורב רכב צבאי (ראה טבלאות מס' 1
ו-2). רכישת כלי רכב חדשים במקום אלה שנפגעו בתאונות
עלתה למערכת הביטחון כ-27 מיליון ל"י וסכום זה אינו כולל
דמי אשפוז לפצועים ושיקומם, תגמולים לנכים ולמשפחות
ההרוגים ושיקום הרכב הפגוע בסדנאות.
להלן השוואה בין נפגעי צה"ל בפעילות בט"ש לעומת נפגעים
בתאונות דרכים.

טבלה מס' 1 — בשנים 1974 ו-1975.

שנה	נפגעים בפעילות בט"ש		נפגעים בתאונות דרכים (לא כולל אזרחים)	
	חללים	פצועים	הרוגים	פצועים
1974	57	245	69	746
1975	9	57	42	631

1. הנתונים נמסרו ע"י אג"מ/מה"ד/מחלקת היסטוריה/ענף ביטחון
שוטף, יוני 1976.

טבלה מס' 2 — תאונות הדרכים בהן היה מעורב רכב צבאי
בשנים 1974—1975²

שנה	מספר תאונות דרכים		הרוגים		פצועים	
	ללא נפגעים	עם נפגעים	חיילים אזרחים	חיילים אזרחים	חיילים אזרחים	חיילים אזרחים
1974	8281	682	69	55	746	296
1975	9672	512	42	29	631	196
סה"כ	17,953	1,194	111	84	1,377	492

2. הנתונים נמסרו ע"י מפקדת קמ"ר/ענף אזה"ד, 18 במאי 1976.

הסיבות לריבוי תאונות הדרכים בצה"ל הן רבות, ולהלן
העיקריות שבהן:

- * המצב הטכני של כלי הרכב וסדרי הבטיחות.
- * התאמתם הפסיכו-טכנית של הנהגים לעיסוק זה.
- * הכשרתם המקצועית של הנהגים.
- * תנאי העבודה של הנהגים.
- כאשר באים לתת את הדעת כיצד לפתור בעיה כאובה זו, יש
להבחין בין שני תחומים: האחד — מניעת תאונות ואכיפת
החוק, והשני — הטיפול שלאחר העבירה. בתחום הראשון
צריכים הממונים על כך בצה"ל, כל אחד בתחומו, להעמיק
ולהרחיב את טיפולו, והוא כולל את הפעולות הבאות:
- * מיון קפדני יותר של המועמדים לקורסי הנהיגה.
- * קיום קורסים לנהיגה מוגעת.
- * עידוד נהיגה זהירה על-ידי מתן פרסים.
- * פרסום פסקי דין, וסיפורי תאונות.

* ביקורת של תקינות הרכב בשילוב עם אנשי מקצוע מחיל החימוש והורדת רכב בלתי כשיר מהכביש.

* לימוד יסודי של כל מקרה תאונה לצורך יישום לקחים.

* הרחבת השימוש בגלי צה"ל וב"במחנה" לצורכי הסברה.

התחום השני כולל את הפעולות הבאות:

* אכיפה יעילה יותר של חוקי התנועה.

* הבאה מהירה יותר של עברייני תנועה לדין.

* החמרת העונשים המוטלים על עברייני תנועה מועדים.

בהמשך הדברים אתייחס רק לתחום השני, וכאן אני מציע להטיל על כתפי קציני צה"ל את אכיפת חוקי התנועה. הכוונה היא כי כאשר קצין הנע בדרך יבחין ברכב צבאי העובר עבירת תנועה חמורה — כגון מעבר צומת באור אדום, עקיפה מעבר לפס לבן, נסיעה במהירות מופרזת וכו' — הוא יעצור אותו ויגיש קובלנה נגד הנוהג ברכב זה. ואמחיש דבר זה: בצה"ל משרתים כיום קצינים בדרגות סא"ל ומעלה במספר

במיל' — החי"ר לא שווה מיל / אבי צדף

ניכר. די אם כל קצין יגיש קובלנה אחת לחודש, והרי לך מספר ניכר של קובלנות, העשויות להרתיע את הנהגים ולסייע בכך לאכיפת חוקי התנועה על הנהגים ברכב צבאי. מבין שהקצינים עצמם חייבים לשמש מופת באופן נהיגתם ובהקפדה מלאה על כל חוקי התנועה. פועל יוצא מהצעה זו הוא הצורך לייעל את מערכת השיפוט ולהביא את עברייני התנועה לדין תוך מספר ימים ממועד ביצוע העבירה ולא לאחר מספר חודשים כפי שהדבר מתבצע היום. כמו כן יש צורך לתגבר את בתי הדין לעבירות תנועה בקציני שיפוט סדיר/מילואים ולהאציל סמכויות נרחבות יותר למפקדים בכירים השופטים עברייני תנועה ללא נפגעים או פגיעות ברכוש.

הצעה זו אינה דורשת הקצאת כוח-אדם ואמצעים ואולי גם לא פרק זמן להכנות. יתרונה בפשטותה, במהירות הפעלתה וברתימת הקצונה הבכירה — שתפקידה להנהיג ולחנך את חיילי צה"ל — להשגת מטרה נעלה: הצלת חיי אדם.

שדאות וניווט הם עמודי היסוד של החי"ר. הם ראשיתה של יכולת ההישרדות האישית והיחידתית. לכן יש לצרף גם ידע אישי, "לקרוא" את המצב. חייל המילואים של החי"ר, למרות חוסר הכשרתו, לא זוכה לתדריך מזערי בנושא זה. להבדיל מחיילי החובה, הוא מבלה את מרבית שירותו, פרט למלחמות, ב"החזקת קוויים", ושם נדמה לו שהנושאים האחרים זניחים.

תפעול הנשק ובעלי המקצועות — בעלי המקצועות צריכים, פרט למילוי תפקידם, לתגבר את כוח האש של היחידה. כיוון שבמהלך מילוי תפקידיהם עליהם להינתק מיחידותיהם (לסלילת קוי קשר, לתיקון רכב תקוע וכד'), יש לתפעול הנשק חשיבות עליונה לבטחונם האיש. המציאות היא שמחלקות הקשר, החימוש, הרפואה ושאר בעלי המקצועות המרוכזים בפלוגת המפקדה אינם מתאמנים ברובאות, וגם ה"אימון המקצועי שלהם לוקה בחסר. רבים מהם לא שירתו בשירות החובה במקצועם, והידע שלהם הוא, "מצוות אנשים מלומדה" בקורס קצצר. מיומנותם נמוכה מאוד, וגם הידע התיאורטי שלהם קטן — כמעט כמו רמתם ברובאות. (בנקודת המיומנות שונים לרוב אנשי-החימוש מן השאר. כאן, לעיתים, הרמה גבוהה מזו של היחידות הסדירות, בעיקר בתחזוקת הרכב).

עדכון מפקדים. במאמר ב"מערכות" שואל הכותב, "למה התגמד המ"כ?", במערך המילואים של החי"ר אין למ"כים צורך להתגמד; רובם ככולם ברמת חייליהם, וה"מנהיגות הקרבית מצויה בקצונה, לרוב ב"רמת המ"פ והמ"ד. לעיתים עומדת קצונת המילואים בפני מצבים לא נעימים, כאשר חייל צעיר שאך זה השתחרר, מכיר את היצוד ב"קו", ומאומן בהפעלתו היטב מן המפקדים. ביחידות בית, די בקלות להבחין בשתי רמות מיומנות — "זקנים" ו"צעירים".

קרבי בשירותם הסדיר: לא הרובאים ולא בעלי המקצועות. הכשרתם כלוחמים לוקה בחסרונות רבים, שהעיקרי בהם נובע מה"עובדה שהיחידה אינה הומוגנית, מדי פעם מצורפים אליה חיילים והיחידה קולטת אותם מבלי להבחין ברמתם. היחידות הופכות למעין תחנות מעבר, ולמפקדים נודע על-כך רק כאשר היחידה מתגייסת.

במאמר ב"מערכות" * קבל מפקד על כושר הקליעה הלכוי של החי"ר. ביחידות המילואים של החי"ר מתחילים הליקויים לא ב"תנועה ואש", אלא בתפעול הכלים ובאחזקתם, והאנשים לרוב אינם אשמים; שכן הטיירות הקרבית (אם בכלל היתה כזו) היתה בעבר הרחוק, והמעט שנרכש בשירות המילואים הפעיל חסר שורשים ולעיתים גם אינו נכון. היכולת הגופנית של אנשי המילואים היא נמוכה מאוד. הישראלי המצוי חסר כושר גופני ראוי לשמו, ואין בתקופות השירות המעטות בשנה כדי לשפר מצב זה. החוסן הנפשי אף הוא תחום בו שוררת הזנחה מוחלטת, ולא רק באשמת מפקדי היחידות. אין לרשותם אמצעים לכך, והם אף לא הודרכו לטיפול בשחיקת החייל ה"נלחם בתנאי לחץ. בצבא הסדיר מצויות חוליות פסיכולוגים, המנסות לסייע למפקדים בנושא זה ובתחומים קרובים, בעת רגיעה ובעת קרב. במילואים (וזה דומני, אינו מיוחד לחי"ר) צריכים להגיע לקטסטרופה כדי שיגיעו ליחידה אנשי החוליה הפסיכולוגית. ניתן למנות ליקויים נוספים (ועדיין לא יהיו אלה כולם): חוסר ידע בשדאות (של הפרט) ובניווט (של המפקד); תפעול לקוי של נשק יחידתי; רמה נמוכה של רוב בעלי המקצועות הן ככאלה והן כלוחמי חי"ר; חוסר עדכון של המפקדים.

* ראה סא"ל עמוס, השגות על אימון חיל הרגלים, "מערכות" מס' 237.

את מלחמות ישראל ניתן לדרג בסדר עולה של סדרי כוחות שהיו הדומיננטיים בהן. עד להכרזת המדינה היה המאבק של בודדים ושל קבוצות קטנות. במלחמות הקוממיות לחמו מחלקות ופלוגות, במבצע "קדש" לחמו גדודים, במלחמת ששת-הימים — החטיבות, ובמלחמת יום-הכיפורים לחמו האוגדות. עם זאת לא פסה בכל התקופה הפעילות בסדרי-גודל קטנים יותר, ודי לציין את פעולות הגמול עד "קדש", ואת הפשיטות שלאחר מלחמת ששת-הימים. למרות שמגמה זו נראית לי, ואולי אף ניתן לראות את המלחמות הבאות כמתנהלות מצידו ברמה על-אוגדתית, אין להסיק מכך שלוחמת הפרט ולוחמת הכיתה זניחות. אדרבא, פעולות הגמול מצביעות על תרומה גדולה של יחידות שרמת הפרט בהן שאפה לגבוהה ביותר. חייל חובה הייתי בזמן "מלחמת ההתשה" וזו זכורה לי כתקופה של תחרות אישית (בין מפקדים) ותחרויות בין-יחידתיות על התואר החשוב — "היחידה המעולה ביותר". לתחרות זו היתה השפעה חשובה ביותר על רמת הלחימה של הצבא הסדיר. צה"ל היו גוף אינטימי — בעיקר בתחום ההשפעה בין היחידות; מוסדות הכשרת המפקדים הינם אחידים וסגב המפקדים בין היחידות היו מהיר ומאפשר הפצה קלה של "נורמות הביצוע" בכל שדות הכוח הלוחם, והטמעתן בהן. ל"נורמות" החדשות הללו לא היו, לדעתי, השפעה ונגיעה בנעשה ביחידות המילואים של החי"ר/חמ"ש, וכאשר הגיע חייל ששירת בשירות החובה ביחידה מובחרת ליחידת מילואים של החי"ר הורגשה היטב חריגותו.

מערך המילואים של החי"ר שונה מן המערך הסדיר בכמה מרכיבים: בהופעה, בצידוי אישי, בתפעול הנשק האישי והציוד, ברמת הלחימה וברמת הפיקוד. שכן מרבית חיילי המילואים של החי"ר לא רכשו כנראה ניסיון

הידע מצוי לרוב אצל האחרונים, וכאשר שכבה זו אינה חופפת את שכבת המפקדים נפגעת יוקרת הפיקוד, שכן, חיילים מצפים שמפקדיהם ישלטו בחומר המקצועי. היטב. הדבר שונה כאשר המפקדים צעירים, והיו עדיין בילדותם כאשר חייליהם שירתו את שירות החובה, אך זה אינו שייך לענייננו. לאור הדברים הללו, נראה כי הדבר הראשון שיש לעשותו במערך המילואים של החי"ר הוא ניפוי. כיום מהוות יחידות המילואים של החי"ר מצבור של אלה שצלה"ל אין חפץ בהם, אם בשל רמתם הנמוכה, ואם משום שלא ראה צורך (או יכולת) להכשירם לתפקיד קרבי אחר, הדורש רמה גבוהה של הדרכה. נוהג זה חייב להיפסק. אמנם, החילות האג"מיים, הטכניים-קרביים (חת"מ, חש"ן, חה"ן וכד') דורשים בעלי מקצוע שרמתם גבוהה, אך מכך לא נובע שלחי"ר צריכים להעביר את בעלי הרמה הנמוכה ביותר. כדי לתקן את המצב ביחידות המילואים של החי"ר, צריך להעביר אליו רק חיילים בעלי רמה גבוהה ולפלוט ממנו ליחידות אחרות את הבלתי-מתאימים. הטהרת הרמה תביא, מאליה, לשיפור בלחיתמת

החי"ר, ומכאן אף ליכולת לשאת בנטל של משימות רבות יותר ברמה גבוהה. ומכאן לשיפור המקצועי. תיקון המצב יתכן רק בשלבים. אך מוטב שיבוא, ויפה שעה אחת קודם. מספר נקודות ראויות, לדעתי, לתיקון:

* האימון הקדם-תעסוקתי — מנסיוני, הוא משמש, בעיקר, ל"תפירת טלאים" מנהלתיים. רבים מהחיילים הופכים אותו לפיקניק המוני. הדבר חמור במיוחד בפלוגות המפקדה בהן הרצון הוא להספיק הרבה ככל האפשר, והמשקע שנוצר מועט מאוד. לדעתי, האימון במתכונתו הנוכחית לא מעלה ולא מוריד מאיכות הלוחמים. האימונים סטנדרטיים ואין כל ניסיון להפיק מהם לקחים ולשפר ליקויים, וכאלה מתגלים אף במטווחים בודדים שנערכים.

* אימונים — אמנם, במצב הנוכחי של התעסוקה קשה להוסיף ימי אימונים, אך יש לעשות כל מאמץ אפשרי להוסיף כי בנפשנו הוא. במצב הנוכחי, דורשות רוב יחידות המילואים של החי"ר אימונים מקיפים יותר — החל באימון הפרט וכלה באימון העוצבות הגדולות ביותר. מעניין כי

דווקא ביחידות הסדירות, מקום שם הידע והיכולת בכל הדרגים אינם נדירים, מקפידים להרבות באימונים. ואילו במילואים, רוב יחידות החי"ר שכחו מתי אומנו כהלכה. * הכשרת המפקדים — רוב המפקדים במילואים לא אומנו באופן יסודי מאז שוחררו משירותם הסדיר, וזה ניכר היטב בשטח! במקביל, ואף קודם לדברים שנוכרו יש לבצע טיפול שורש בשדרת הפיקוד. כמענה למגבלת המספר המצומצם של ימי המילואים, יש לשלב אימונים בתעסוקה. במוצב, למשל, יכול המפקד לאמן את אנשיו להכיר את הנשק האישי והיחידתי, ולתפעל אמצעי-לחימה נפוצים. יותר מכל דרושה הקפדה. יש לשים דגש על איכות הביצוע, ולו גם על חשבון ההספק. אם באימון ידע החייל כי מפקדיו כולם משיגים עליו ובוחרים את רמת הביצוע ורמתו המקצועית, בכל תחום מתחומי חיילותו, אם בסיום תעסוקה יופקו לקחים גם בתחום שיפור הביצוע, אם ייפלטו מהיחידות אלה שאין בהם תועלת, אם באימונים תיעשה חונכות טובה יותר ושיפור הליקויים יהיה רציני — כי אז יהיו פירות בקרב.

(המשך המאמר "פיתוח אמל"ח" מועמ 25)

מפקד (בעברית פשוטה — חזון). החלטות אלו צריכות להתקבל בדרג גבוה בשלב מוקדם, אחרי שנבחנו תפיסות כלליות ולא אחרי שהושקעו משאבים רבים בעבודת נייר מפורטת מדי שאינה תורמת להקטנת אי-הודאיות. את אי-הודאיות החיצוניות ניתן להקטין לפעמים על-ידי תפיסה כללית פחות רגישה לשינויים בזירה. את אי-הודאיות הפנימיות — טכנולוגיות ומערכיות — ניתן להקטין רק על-ידי עבודה ממש: קדמי-פיתוח, בניית אבי-טיפוס, ניסויי שדה וכיו"ב. תכנון מהלך הפיתוח צריך להדגיש את סילוק מירב אי-הודאיות בהקדם ולאחר את מסלול ההתקדמות הנוח ביותר לקראת היעד הסופי, עם דגש על ניצול מירבי של מרכיבים קיימים וחזויים תוך תקופת הפיתוח. בכל מקרה בו ניתן להשתיל את המערכות והתפיסה החדשות (מסלול מס' 2, תרשים מס' 2) במערך קיים, הדבר עדיף על יצירת מערך חדש. תכנון הפיתוח הנסיוני צריך להיעשות לאחר שנבחנו נכונות התפיסה וכדאיות ההמשך עם כל שלב ושלב (תרשים מס' 3).

הדגש בתכנון יהיה בעיקר על אופטימיזציית השלב הראשון, המכונה קדם-פיתוח (לפעמים שלב זה הוא גם האחרון, כיוון שמדובר בפיתוח נסיוני חדשני). מטרתו להקטין את אי-הודאיות בשיעור כזה שיאפשר החלטה על השלב הבא, שהוא הרבה יותר יקר. בתכנון הקטנת אי-הודאיות יש לבחון את פערי הידע הטכניים במערכות ואת פער הידע בתורת הלחימה והתפעול של המערך כולו. יש למקד את העבודה על פערי הידע העיקריים, ולעיתים כאשר עיקר אי-הודאות במערך כולו, יהיה צורך למקד את הפעילות בדימוי שדה ולא להסתפק בעבודת נייר או סימולציית מחשב (פערי-ידע רציני גורם לכך שמודלים יהיו לקויים בחסר). בדימוי שדה נוכל לתרגל יחידות עם דמאים של אמצעים חדשים. זאת, שנים רבות לפני שהאמצעים עצמם יהיו בנמצא, וכך נוכל להפיק לקחים חשובים הן לגבי האמצעים המוצעים והן לגבי המערך (ניתן לבדוק,

למשל, השפעתו של טיל נ"ט חדש על לוחמת שריון לפני התחלת פיתוחו).

בשלב שני (אם הוחלט להמשיך) יש לפתח את המערכות החדשות עד לאב-טיפוס מוכח פונקציונלית בחלק הקובע של תחום הביצועים. מערכות אלה גם צריכות להיות בעלות דרגת אמירה גבוהה בתנאי סביבה בשדה. (הדרך הבטוחה ביותר, להרוג" נושא היא להביאו לשדה באמינות נמוכה). אבי-טיפוס אלה יש לשלב בהקדם ביחידה צבאית נסיונית (מערך זוטא) לצורך בחינת התפיסה הכוללת בשדה וקבלת משוב חשוב להמשך פיתוח המערכות והמערך. הכנסה מוקדמת למערך זוטא מקצרת את תהליך ההתפתחות במידה ניכרת. חשוב לבנות מערך זוטא, כך שיהיה לו כבר ערך מבצעי ממש. הפעלתו של מערך זה בעת מלחמה תספק משוב חיוני להמשך הפיתוח. לכאורה, יש כאן סתירה עם עקרון שמירת ההפתעה המחייב הסתרה עד להצטיידות מלאה, אך האם קיימת הסתרה אמיתית בהצטיידות בהיקף גדול? גם לאחר גמר הפיתוח, ההצטיידות והקמת המערך המלא, הוא אינו מוכח סופית לפני שעבר טבילת אש במלחמה. לקחי המלחמה יגרמו ללא ספק שינויים ומחזור פיתוח נוסף של המערך כולו. לצורך הפקת הלקחים יש לדאוג מראש למכשור מודיעין צמוד המשולב אינטגרלית במערכות, שיספק מידע מוסמך על פעולתן ופעולת האויב תוך כדי הלחימה.

סיכום

מערך חדשני יתבסס על תפיסה כוללת מכוונת-עתיד. תהליך הפיתוח שלו הוא נסיוני, תוך בדיקה ועדכון התפיסה ומרכיביה בכל שלב ושלב עם דגש מיוחד על בחינתה המיידית בשדה. אם נלך בדרך זו, במקרים בהם הטכנולוגיה מאפשרת שינוי מהותי, נקדיש הרבה מחשבה לבניית תמונת העתיד ונשקיע את המשאבים הדרושים לפיתוח מערכי העתיד — נוכל לצעוד בחזית פיתוח ויישום אמצעי-לחימה חדשים בשדה-הקרב.

היבטים אוויריים בלוחמת מדבר

אלוף בנימין פלד

„המדבר הוא גן עדן לטקטיקאי, גיהנום ללוגיסטיקאי”
גנרל פון רולשטיין

תכונות המדבר מאפשרות לנהל בו מלחמה כמעט כמו משחק שבו מספר הפרמטרים והגורמים המשפיעים קטן די הצורך על-מנת שאפשר יהיה לבדוק שיטות, תיאוריות ותפיסות, והבחינה יכולה להיעשות כמעט בלי הפרעה מצד גורמים חיצוניים. אין זה מקרה, לפיכך, שדווקא במדבר התפתחו במלחמת-העולם השנייה התפיסות היסודיות בהפעלת כוח אווירי במאמץ צבאי משולב, לשם השגת משימה כוללת של שלוש הזרועות: אוויר, ים ויבשה. אין זה מקרה שדווקא במדבר צמח אחד המצביאים האוויריים הגדולים ביותר: מרשל-אוויר טֶדֶר. כאשר בא סדר לפקד על חיל-האוויר המלכותי הבריטי במזרח-התיכון, מצא מצב בלתי נסבל. בספר העוסק בתולדות מלחמת-העולם השנייה נאמר שכאשר נסוג הצבא הבריטי כ-2,000 ק"מ והוכה קשה על-ידי רומל, אפשר היה לשאול: היכן היה חיל-האוויר? אבל כאשר נבלמה התקדמות האויב הגרמני-איטלקי, וכאשר מונה פילד-מרשל מונטגומרי למפקד הארמיה השמינית ומרשל-אוויר טדר היה למפקד הזרוע האווירית, כבר פותח הרעיון של הפעלת כוחות אוויר טקטיים. היסודות לטקטיקה האווירית הונחו בצפון-אפריקה. אמנם, לאמריקנים היה חיל-אוויר טקטי והגרמנים הקימו כוח דומה, אך הטקטיקה האווירית נבחנה היטב, הלכה למעשה, על-ידי הבריטים במלחמת המדבר המערבי.

מה מייחד את המדבר מבחינת חיל-האוויר?

□ המדבר ריק מאדם. כאשר מופיע בו ריכוז של חפצים שאינם שייכים לנוף, הוא בולט בשטח.

• על-פי הרצאה בסימפוזיון על לוחמת מדבר שנערך על-ידי החברה הישראלית להיסטוריה צבאית.

- המדבר ריק מתשתית. האדם שמופיע בו צריך לשאת את התשתית עמו, ובדרך כלל אינו יכול להתבסס על דברים המצויים במדינה בנויה כגון: חשמל, מים זורמים ומזון. אין במדבר מקורות לשלל, אין מחסה ואין מסתור.
- המדבר גדול בדרך כלל פי כמה משטח המגע הצבאי בין הכוחות.
- המדבר קשה לניווט.
- לעיתים משתוללות במדבר סופות חול ואבק ומשבשות את הראות, ולעיתים יש תנאי ראות

אכן, יש גם מקומות אחרים הצופנים בחובם חלק מן התכונות של המדבר, אך רק בו מוצאים אנו את כולן ביחד. לכן אפשר לבודד כוחות במדבר, למנוע מהם נסיגה מאיזור המערכה, להכות בהם באיזור המערכה, לעוקפם, להגיע אל עורפם, לבצע פעולת אמנעה, איגוף אנכי עמוק (הן במטוסים והן באמצעים אחרים) וחדירות ארוכות טווח (כמו באמצעות יחידות הפשיטה ארוכות הטווח של סטרלינג ואחרים שפעלו באגפיו ובעורפו של קורפוס אפריקה). כדי שהמפקד יצליח לבצע את המשימות המוטלות עליו, דרושה בראש

למרחק של 100 ק"מ. כאשר כוחות נעים במדבר, הם עלולים להפריח אבק בקוטר 2—3 ק"מ. המדבר חם ביום וקר בלילה, והוא עוין לאדם המתורבת ולצידו המתוחכם.

המדבר מספק הגנה מקומית לאדם הפולש לתוכו, מפני שכוחות אוויר אינם יכולים לגרום בו נזקים משניים (להבדיל מיצירת רסיסי סלעים באיזור טרשי, או עיי חרבות בשטח בנוי). מספיק להתפזר ולהתחפר כדי להקטין את יעילותה של תחמושת האוויר.

ובראשונה עליונות אוירית ולשם כך דרוש חופש טיסה. אילו לא היתה לחיל-האוויר המלכותי הבריטי במדבר המערבי עליונות אוירית מלאה בנסיגה המ- בוחלת מאיזור טוברוק לאל-עלמייך, הרי שהצבא הבריטי היה מאבד הרבה יותר מאשר 60,000 חיילים ו-450—500 טנקים. הוא לא היה מגיע בחזרה אל גבול מצרים, משום שכוחות האוויר הגרמניים וה- איטלקיים היו גדולים פי שניים וחצי מכוח האוויר הבריטי באותה תקופה. אילו לא השיג חיל-האוויר הבריטי עליונות אוירית מעל היס-התיכון, לא היה רומל מגיע לקצה גבול האספקה שלו והופך את פעולת האפסנאות ל„גיהינום ללוגיסטיקאי“.

דברים אלה היו ברורים לשני אנשים שהיו צריכים להתחיל את הדרך הארוכה בחזרה: מונטגומרי וטדר. הם הבינו מייד כי המשימה הראשונה היא להשיג ולקיים — גם בהגנה וגם במתקפה — עליונות אוירית וחופש טיסה. קל יותר לעשות זאת בתנאי מדבר ויש לנצל את העליונות האוירית הזאת כך, שיהיה אפקט מירבי לקצב הגיחות ולהשקעת המאמץ האוירי כנגד כוחות יבשה אויבים. את זה אי אפשר לעשות מבסי- סים עורפיים, רחוקים. צריך להפעיל את הכוח האוירי בטווחים קצרים, ופירוש הדבר כוח אוירי נייד שבסי- סיו מרוחקים כ-20—25 ק"מ מאחורי קו המגע. בזמנו היה ה„ספיטייר“ נזקק לכחמש דקות כדי לגמא מרחק כזה. היום משיגים מטוסי הסילון טווח הרבה יותר ארוך באותן חמש דקות.

מודיעין, תקשורת ושליטה

גורם חשוב אחר הוא המודיעין. בלי מודיעין אתה עלול לשוטט בשמי המדבר ולחפש את האויב עד שיתרוקנו המכלים במטוסים; לצאת למאות גיחות במרחב הענקי הזה, ולא למצוא דבר. ואם תאחר, והאויב ייטיב להשתמש בתכונות המדבר ויפזר את כוחו — תחטיא אותו, או שיהא עליך להכותו בתפוזות, בהשקעה ענקית. המדבר הבהיר היטב מה אפשר לעשות בכוח אוירי ומה קשה או אי אפשר לעשות בכוח זה; מתי יש להפעיל כוח אוירי, ומה יש להכין כדי שהפעלתו תהיה תכליתית. המודיעין חייב להיות מדויק ומהיר ביותר. כאשר הלחימה ניידת מאוד, במרחב מדברי גדול, דרושה תקשורת מעולה. המידע חייב להגיע אל הכוח האוירי במהירות כזו, שתאפשר לו להגיח, לעוט ולפגוע בריכוז האויב. אם לא כן, עלול האויב לעקור למקום אחר והמטוסים לא ימצאוהו. על צינורות המודיעין, התקשורת וה- שליטה להגיע ברציפות עד לדרגים הבכירים ביותר, משום שאם יטפלו בגיחות המטוסים דרגים נמוכים יותר, יהיה צורך להכפיל ולשלש את מספר המטוסים המופעלים.

המדבר הדגים את אחת התכונות הבסיסיות של הכוח האוירי: הוא יקר מאוד, ועל-מנת להפיק ממנו את המירב, יש לדעת כיצד להפעילו: אם במבנים גדולים ואם במבנים קטנים יותר. קיים בנושא זה היפוך מלא בין הזמן שבו אתה יכול להפעיל את הכוח האוירי

לבין המרחב שבו הוא פועל. אין הדברים אמורים במדבר בלבד. הם נכונים שבעתיים במקומות אחרים. המדבר רק הציג את הלקחים בבחירות המירבית. יתירה מזו: מלחמת המדבר המערבי הציגה היטב את החפיפה שבין תפיסה אסטרטגית ובין תפיסה טק- טית. הגרמנים הפסידו את המלחמה משום שלא העריכו כיאות את חשיבותה של מלטה והירפו את הלחץ מעל האי הזה אשר ביס-התיכון, על ציר האס- פקה של רומל. הצלחותיהם ההתחלתיות של הגרמ- נים במלחמת המדבר — שהיתה טקטית מיסודה — הן שסינוורו אותם והניעו אותם להתעלם מן ההיבט האסטרטגי של מלטה. הגרמנים הניעו את מוסוליני להעתיק את האוירה שלו מהתקפות על מלטה למד- בר המערבי, נגד האויב הבורח לכיוון אל-עלמייך.

איך יש לשתף כוח אוירי בלוחמת מדבר, כאשר יש מטוסים, יש עליונות אוירית, יש חופש טיסה, יש מודיעין, יש תקשורת ויש שליטה טובה? אילו היטיבו המומחים לבחון את מלחמת האזרחים בספרד, היו מבחינים בתשובות כבר בשלהי שנות ה-30. הגרמנים הפיקו את הלקחים הנכונים, אולם לא יישמו אותם היטב במלחמתם בפולין ב-1939. מפקד חיל-האוויר הטקטי הגרמני, פון ריכטהופן, שהיה מפקד טייסת „קונדור“ במלחמת ספרד, טס עם אנשיו במטוסי „יונקר“ ו„שטוקה“ במלחמת שלושים הימים נגד פולין, ואלה הדברים שנכתבו בנושא זה באחד מספרי ההיסטוריה: „הזמן חלף בעצלתיים במוצב-פיקוד סמוך לקו החזית, בשעות הבוקר של ה-1 בספטמבר. קציני המטה המתנינו לערפל שיפוג, על-מנת להזניק את המטוסים. כמרכן המתנינו לדיווחים מן החזית ולדרישה לסיוע אוירי מן החוד של הקורפוס ה-16. הם ציפו לקריאות בהולות שידונו בהתנגדות האויב, אשר יש לשבור אותה בהתקפות-אוויר מדויקות. לא קרה דבר. הצבא כמו שכח את קיומו של חיל-האוויר. ואולי טרם נתבהרה התמונה לפיקוד העליון? ריכט- הופן, בעל הניסיון ממלחמת ספרד, ידע בדיוק מה עליו לעשות. הוא ישלח את קציני הקישור שלו, במ- כוניות-קשר, או לפחות עם מכשירי-קשר מיטלטלים, ממש עד לקר-החזית. כך תועבר הדרישה לסיוע אוירי ישירות אליו, במקום לעשות את הדרך הארוכה וגוזלת הזמן מן הדיביזיה אל הקורפוס, אל הארמיה, אל חיל-האוויר, ומשם אל היחידה האוירית המת- אימה. היה יתרון גדול נוסף בשיטה זו, שנלמדה בספרד. כל אימת שייתקלו כוחות היבשה בהתנגדות, יוכלו להסתייע או בארטילריה או במטוסים, וקציני ה„לופטוואפה“ הצעירים הם אשר יידעו להחליט אם הכוח האוירי יהיה תכליתי יותר. אבל בבוקר של ה-1 בספטמבר טרם פעלה שיטה זו. המטרות נבחרו באקראי. לבסוף פקעה סבלנותו של ריכטהופן, וב- שעה 11 הזמין את מטוסו — „פיפר“ גרמני. הוא נכנס לתא-הטייס והמריא משדה-תפודים סמוך למר- צב-הפיקוד שלו, כשהוא מצויד אך ורק במפה וב- מכשירי-קשר. הוא טס לראות את החזית במו עיניו“.

הבריטים הפיקו לקחים מהירים ממלחמת המדבר המערבי. יחד עם האמריקנים ערכו הם סימפוזיון על לוחמת מדבר (בקזבלנקה) והוציאו הנחיות לשיתוף הפעולה לאלתר בין כוחות האויר, הים והיבשה. ואכן, מכאן ואילך היו התוצאות בשדה-הקרב חד-משמעיות. באחד מספרי ההיסטוריה נאמר: „משהושגה העליונות האוירית, שוב לא אבדה. בלעדיה לא היתה מתאפשרת כל פלישה שהיא. תודות לה היתה התוצאה הסופית ודאית“. אבל ההיסטוריון מוסיף ומעיר, שבעליונות האוירית בלבד לא סגי, וגם בעזרתה היתה הדרך אל הניצחון ארוכה וקשה. הדברים צריכים להיות מובנים מאליהם: כדור-הארץ עשוי אויר, ים ויבשה. הלחימה נטושה בכל אחד משלושת הממדים הללו, ולכל אחד מהם יתרונות ומגבלות משלו: ראות, מזג-אוויר, עבירות, לוגיסטיקה, יכולתם של אנשים וכלים, ודברים שאנשים וכלים אינם יכולים לעשותם. אבל מכנה משותף אחד לכל שלושת הממדים בנפרד: כל אחד מהם מופקד, מבחינה צבאית, על הלוחמה — לא על המלחמה. במלחמה יש לשלב כחות את כל הגורמים. הזרוע האוירית מופקדת על הלוחמה במרחב האוירי ומן המרחב האוירי (הפרוש על-פני היבשה והים כאחד). דרושה עליונות אוירית כדי שהזרוע האוירית תוכל להשתתף בלוחמת היבשה והים.

הבה ונציץ שוב אל ספרי ההיסטוריה. לפני המלחמה, כאשר בנו הגרמנים את חיל-האוויר שלהם, מסופר כי „המטה הכין רשימת קדימויות למבצעי ה,לופט-וואפה“, כשבמקום הראשון עמדה השמדתו של כוח האויר של האויב. הכרעה באויר חייבת להקדים הכרעה ביבשה. ה,לופטוואפה' דבק בדוקטרינה זו: עליונות אוירית מלאה בשמי פולין חייבת להיות הקדימות הראשית. במקום השני היה שיתוף הפעולה עם כוחות היבשה ועם חיל-הים. סיוע על-ידי התקפות מן האויר על ריכוזי כוחות וקווי-תחבורה מאחורי קו-החזית של האויב, קדם להשתתפות ישירה בסיוע אויר הדוק לכוחות היבשה. בשעת הפוגה במבצעים יוחסה חשיבות מרובה להנחתת מהלומות על מקורות הכוח של האויב. בסטיות הולכות וגדלות שמר ה,לופטוואפה' על סדר קדימויות זה עד לסוף המלחמה, והסטיות הן אשר היו את ההבדל בין ניצחון ובין תבוסה“. אשר לשיתוף הפעולה הבינ-זרועי והבינ-חילי — גם זה פותח ושוכלל במלחמת המדבר המערבי, בימי מונט-גומרי וטדר. לדוגמא, מונטגומרי קבע כי את המודיעין על האויב שנועד לתקיפה מן האויר, יש להעביר לאחריתו הישירה של טדר.

תפיסה מוטעית

ארשה לעצמי סטיה קצרה אל סיפור-מעשה מנסיוני האיש. ב-1951 הייתי סגן-משנה. בטייסת שלי חיפשו מועמד לקורס שיתוף פעולה קרקע-אוויר, ובחרו בי. כחודשיים וחצי עסקנו בלימוד הנושא הזה. רוב החומר היה ממלחמת-העולם השנייה, והבסיס היה

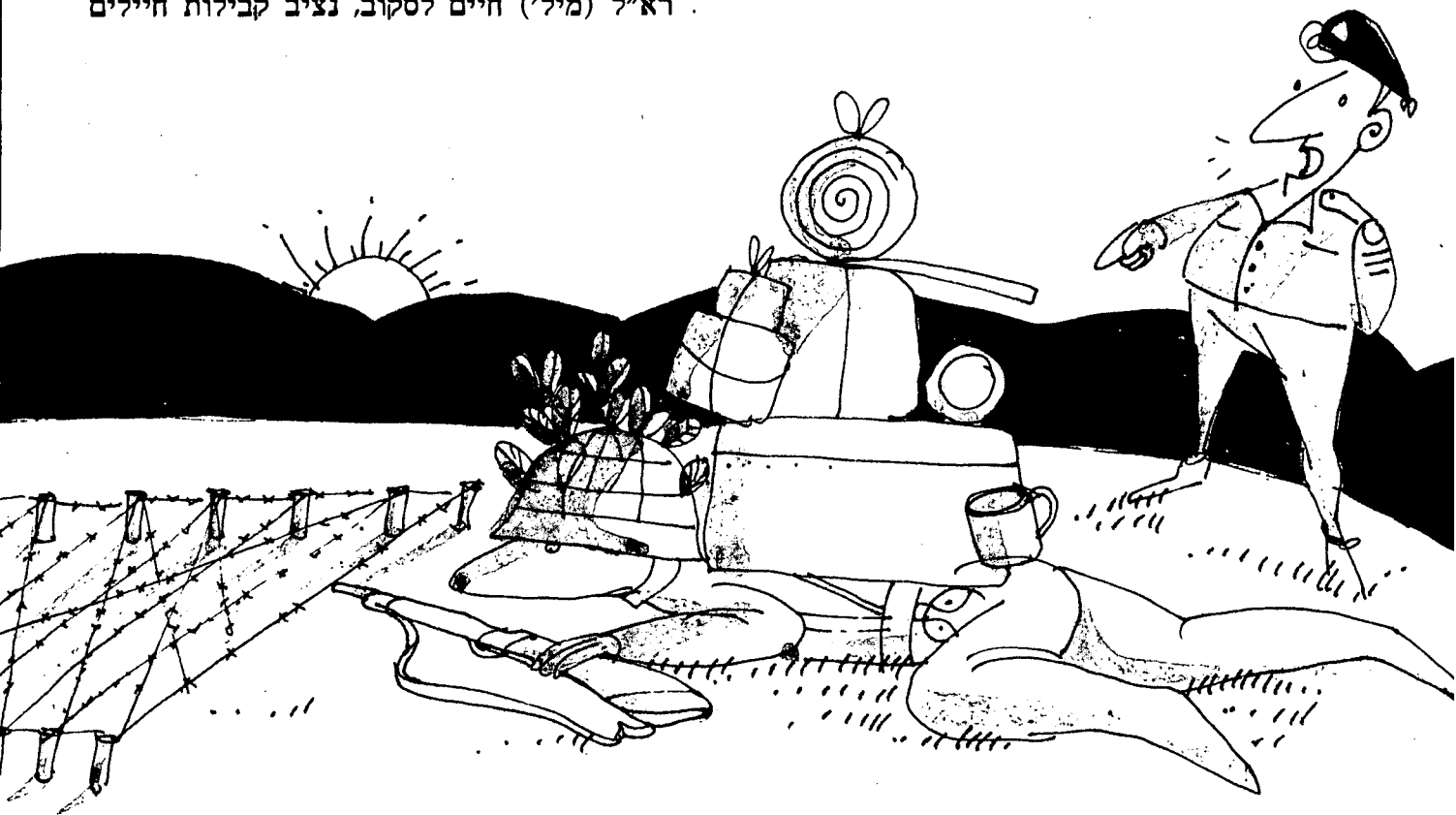
הפרק החמישי מתוך ספר תורת לחימה בריטי. הספר כולו כלל את הפרקים „עדיפות אוירית“, „עליונות אוירית“, „אמנעה“, „שחיקה“ ו„סיוע הדוק“. לדינו הגיע רק הפרק החמישי ואותו למדנו ביסודיות. לפי פרק זה בנינו, פיתחנו ואירגנו מערכת שת"פ קרקע-אוויר ונתברר שזה פשוט לא פועל. במערכת סיני היה חיל-האוויר מדווח לא אחת ליחידות היבשה, היכן האויב והיכן הן עצמן נמצאות, ולא להיפך. במלחמת ששת הימים היה זה חיל-האוויר שגילה לחיל-הים היכן נמצאת אניית הביון „ליברטי“ (בגלל טעות בזיהוי של חיל-הים נחשדה אניה זו כגורם עוין ונפגעה). הצלחתו של חיל-האוויר בהשמדה מסיבית של כוחות וציוד יבשתיים נבעה מן העובדה שהמראנו וראינו את הזירה באופן בלתי אמצעי: במבצע „קדש“ טסנו מעל הצנחנים של „רפול“ במיתלה וראינו דבר רים ש„רפול“ ואנשיו לא יכלו לראותם. מעבר ה-מיתלה נחסם למצרים במלחמת ששת הימים לא בגלל מערכת מתוחכמת של שיתוף פעולה קרקע-אוויר, אלא משום שמטוסינו היו שם, ראו והיכו במצרים.

הצלחותינו המהירות והמזהירות גרמו לכך, שלא חשנו בצורך לשנות דברים — לא בנושא מודיעין ולא בנושאים אחרים של שיתוף פעולה קרקע-אוויר. במלחמת יום-הכיפורים התברר לפתע כי אותן עיני מודיעין — שהיו יעילות כל-כך לפי התפיסה שנתגבשה בצה"ל כל השנים — לא ראו הכל, או לא ראו במהירות מספקת, או לא יכלו להעביר את המידע שליטתו אל כוחות-האוויר שלנו במהירות מספקת. בוזבז פוטנציאל אדיר של יכולת השמדה מהאוויר, משום שרבים ממטוסינו טסו כמו בעלטה.

אם נחזור אל ההיבט האוירי בלוחמת המדבר, נשוב ונציין: הכוח האוירי יקר מאוד, אינו בלתי מוגבל בכמותו והוא יעיל מאוד בהפעלה נכונה. משום כך דרושים לו מודיעין, תקשורת, שליטה, בקרה וכוח אדם ברמה מעולה. רק כך אפשר להפיק את המירב מכוח זה. אחתום דברים אלה בקטע קצר מדין וחשבון שהגיש פילדמרשל רומל: „לא נוכל עוד להטיל את העומס העיקרי של מערכת ההגנה על העוצבות הממונעות, כיוון שהן פגיעות מדי להתקפה מהאוויר. תחת זאת, עלינו לעמוד בפני האויב מתוך עמדות קבועות. נגזר עלינו להכיר בעובדה, שבעתיד יוכל האויב לבלום את מבצעינו כרצונו, על-ידי התקפות חזקות יותר לאור היום והתקפות דומות בלילה, בעזרת נורים מוצנחים. הניסיון לימד אותנו שאין לדרוש מאדם להישאר בכלי-רכבו ולהמשיך בנסיעה כשהוא מותקף על-ידי מפציצי אויב, ואין טעם לפעול על-פי לוחזמנים. היה עלינו לבנות את מוצבינו שיהיו חזקים עד כדי כך, שיוכלו להיות מוחזקים על-ידי כוחות חיל-המצב בלי סיוע של עתודות אופרטיביות, עד שתוכל התגבורת להגיע חרף העיכובים שייגרמו על-ידי חיל-האוויר המלכותי הבריטי. העדיפות האוירית הבריטית פיזרה לכל רוח את כל עקרונותינו האופרטיביים והטקטיים. עוצמתו של הכוח האוירי האנגלי-אמריקני היתה לגורם המכריע בכל המערכות“.

תורת האדם

רא"ל (מיל') חיים לסקוב, נציב קבילות חיילים

חופשות וקיצור זמן השינה לפחות משש שעות, הם אינם מתרגלים ומאמנים אלא, "מאלפים". שדה-הקרב של המחר זקוק לחיילים חושבים ומאומים, נים, לחיילים מתורגלים ומחוסנים לתנאי הקרב, מחושלים לקראת מלחמה אגב גילוי יוזמה. ההעזה והתחבולה הן ביטוי של מומחיות מבצעית, מנהלתית וטכנית. החיילים בעלי היוזמה והתחבולה הם החיילים החושבים. על כן האומר: "בל נשכח שהישגיו של צה"ל היו ויוסיפו להיות רמתו של **האדם** הלוחם, האדם הוא שנתן לנו את היתרון במלחמות ישראל ובו הערובה לעלינותנו", ואינו נותן דעתו לדרך בה מתבטא הדבר בחיי היוסיום, אינו משמיע אלא סיסמה נעימה לאוזן. "תורת האדם" נבחנת בדרך שבה היא פועלת ובה היא מיושמת בחיי היוסיום ומתבטאת ברמת המשמעת המוודאת שלפיה ינהגו הכל. למותר לומר שחיילים שהם רק, "בחורים טר"בים" אינם מנצחים במלחמה, מן ההכרח שיהיו מודרכים, מתורגלים, מאומנים, מחוסנים ומחושלים, שיהיו בעלי אומץ-לב, סיבולת, כושר עמידה ובעלי היכולת להפוך על-ידי תושיה והבנה — כל מצב בשטח ליתרון.

צדק מי שאמר כי תורה בטחונית שאינה מבוססת על תורה שעיקרה, "מהו האדם" אינה תורה בטחונית. האומר כי, "האדם מעל לנשק" ומציין בה בשעה שלחייל פלוני, "אין מוטיבציה"; המתעלל בחייל ו, "מטרטר" אותו, המבסס את שליטתו על-ידי הגבלות על שתיית מים, על מזון ועל שינה; הנוהג להביע חוות דעת נעימה בפני החייל וקטלנית מאחורי גבו; הפותח שיעור בהבעת תקווה ש, "תשאלו שאלות" ומסיים בסוף השיעור ב, "נו, אין שאלות?" והולך, וחושב שדי בכך שהחייל ילמד — כל אלה מעמידים בספק את מציאותה של תורה שעיקרה, "מהו האדם". שכן, הם לא עשו לגירוי המחשבה, לא גרמו לכך שהשיעור והלקח שרצו ללמד אכן נקלטו ונרשמו בזכרוננו של החניך או הפקוד. ישנם מפקדים האומרים: "זיעה חוסכת דם" ומתכוונים בכך שיש לתרגל נושא מסוים עד כדי כך שתגובתו הנפשית, השכלית והגופנית של החניך תהיה ללא מאמץ, אך הם אינם מבינים כי על-ידי טרטר, התעללות, התחמקות ממתן הזדמנות לחייל לשאול שאלות בתירוץ של חוסר זמן, ועל-ידי ביסוס שליטתם באמצעות הגבלות כגון מניעת

„משמעת מכנית“ או „משמעת מוחין“

את התופעות של ניבול פה ושל „מילות תואר“ ביחסים בין-אישיים, יש לבחון לאור „תורת האדם“ של צה”ל, לנוכח מה שמוגדר כהתנהגות ההולמת חייל בצה”ל. כלומר, יש לבדוק אם הפקודות, הכללים והנהלים המקובלים בחיי היוס-יום נותנים מקום לשפה מחוספסת ולסגנון מנהיגות משפיל. אם המשמעת בנויה על נאמנות, חייבים המפקדים בהתנהגותם, בקטנות יום-יום, לשקף נאמנה את מידת החשיבות והאחריות שמייחסים ל„אדם“ וכך לתת ביטוי לערכו של הלוחם ולכבודו בפיתוח היעילות של צה”ל ובהגדלת אפקטיביות הכוח שלו. אין בדברי כל כוונה לעודד הרפיית משמעת או להצדיק התנהגות חסרת אחריות, אך גם לא לנקיטת מדיניות או לפרסום פקודות ונהלים נוקשים לשם בלבד, מתכוונים דברי, שכן יש להתנגד להגבלות מעבר לדרוש לסדרי שירות תקינים בעת רגיעה ובעת מלחמה. אביא כמה דוגמאות לדרך הפסולה: עם הגיעם של הטיירוני לבסיס, פנה אליהם הרס”ר ולפני שקרא לפניהם את „חובר תיהם וזכויותיהם“ אמר: „תשמעו אפרוחים, אני הממזר הגדול ביותר בצה”ל. עד שאני אגמור אתכם תהיו אצלי אבק בידיים ותצאו ללא מיץ מתחת לרגלי“. ברור שאחרי „מבוא“ כזה לא יהיה אף לא טירון אחד שימצא לנכון להקשיב לקריאת חובותיו וזכויותיו. דוגמא נוספת: בתקופת האימונים החליט מפקד שלקראת ארוחת הצהריים יש להחליף בגדים, ובכך התכוון להכריח את המתאמנים לרחוץ ידיים. אך פקודה זו אינה נכונה, שכן אין פסול באכילת ארוחת צהריים בבגדי עבודה, כמו שאין צורך להחליף בגדים כדי לוודא שהחייל יהיה מסופר, מסורק וידיו תהיינה נקיות. אנשים אינם מרגישים השפלה בתנאי שדה או מחסור, אך הם נפגעים כאשר נותנים להם פקודות שכל מטרתן להראות „מי כאן המפקד“.

רעה חולה אחרת היא ההגבלות על הכלל בשל התנהגות חסרת אחריות של בודדים. לדוגמא: שני חיילים, שהיו בחופשה לאחר תפקיד, נמצאו בתחנת הסעה, כשהם לבושים בבגדי עבודה מרושלים והשוטר הצבאי הגיש נגדם תלונה. המפקד החליט שכל המחלקה אליה השתייכו שני החיילים, לא תצא במשך שבועיים ימים לחופשה שלאחר תפקיד. הנימוק? „כך ילמדו את אלה שאינם מקיימים הוראות הקשורות בחופשה שלאחר תפקיד“. זהו עונש קולקטיבי שנימוקו פסול. המפקד אינו יכול להטיל על פקודיו את אחריות השימוש בסמכויות שניתנו לו עם מתן דרגתו ופרסום המינוי שלו. אנו הרי מצהירים שבקרב הבא יהיה יתרונו „בחייל המאומן, החושב“ ולא „בחייל המאולף“, שאנו מעוניינים „במשמעת מוחין“ ולא ב„משמעת מכנית חסרת מוחין, עיוורת, קשוחה“. אך האם על-ידי התעללות הופך החייל לחושב? מה כאן אם לא אבדן שליטה עצמית והתמכרות ליצר של „אני אראה לך עם מי יש לך עסק“, כתגובה לכל מה שנראה בעיני בעל התפקיד כמעשה שנועד לפגוע

ביוקרתו, והתנקמות על-ידי העלבות אישיות, הטלת פעילות גופנית שאי אפשר לעמוד בה, ניבול פה והשפלות אחרות המלוות לא פעם בשפה מחוספסת. זוהי התעללות הנקראת בלשון הדיבור „טרטור“, אך פירושה האמיתי הוא פשלו המנהיגות ואף עבירה על הסעיפים 65 ו-133 בחש”צ ועל מה שנקרא התנהגות ההולמת בעל דרגה. „טרטור“ ו„התעללות“ מצביעים על דבר מדאיג ביותר: סתירה בהליכי החשיבה. מי שאינו מקדיש מחשבה נוספת כדי ליעל את פעולותיו וכדי לשפר את השליטה באנשיו, אסור שיעלה לדרגה שיש עמה אחריות לאנשים, שכן הוא כבר הוכיח כי אצלו אין המושג: „האדם הוא המשאב החשוב ביותר“ אפילו בבחינת סיסמה.

החייל החושב הוא המפתח

התורה הצבאית, תורת הלחימה, שיטות הלחימה, טכניקות הלחימה, מערכת החשיבה — כל אלה ידור עים. כיצד, אם כן, אפשר להפוך ידע זה ליצירת כוח אפקטיבי; כיצד אפשר לפתח על-ידי מיון ואימון מתמידים רוח חיילית שתעזור לחייל לשאת עייפות, מחסור וסכנה; כיצד לטפח דרגה גבוהה של אומץ-לב ונכונות להשלכת הנפש מנגד; איך להגיע לכך שמיד עם תחילת פעולה ופעולה-שכנגד יהיה לנו יתרון התחלתי בכל מצב? כל אלה אי אפשר להשיג על-ידי חייל מאולף, אלא רק על-ידי חייל חושב. המפתח הוא במערכת החשיבה, בהערכת המצב עליה אנו מבססים את ההחלטות בדבר פקודות הארגון, הציד, האימון, ההדרכה, תרגול הכוח והפעלתו. זאת, מפני שהתיאוריה הצבאית אינה מקנה לבעליה מערכת בדוקה של מסקנות שאותן אפשר ליישם למדיניות צבאית, כגון אחזקת ציוד. תורת הצבא היא שיטת חשיבה, מכניזם של חשיבה, הטכניקה של הערכת המצב מסייעת למי ששולט בה היטב להגיע בכל התנאים למסקנות נכונות, ולפיהן להחליט לתת פקודות. החייל החושב הלומד מנסיונו, המפעיל את הידע שרכש ואת מחשבתו, הוא זה שמקנה לעצמו — הודות להדרכה נכונה ושיטתית — קונצפציות, רעיונות ותורות, שעליהן מבוססות תרגולות וטכניקות ואותן הוא מפעיל בבוא תורן על-ידי אימוץ שרירי וזריזות ידיו. כדי לעצב חייל כזה דרושים פיקוד, אימון, הדרכה, תרגול וטכניקות מהסוג המפעיל את מוחו של האדם. הפעלת הגוף והשרירים, פיתוח קשיחות וסבילות — הם רק תוצאה. בסדר עדיפות כזה יהיה החייל המודרני יעיל בקרב. החייל לומד את ה„איך“ ממה שהוא רואה ושמע ביחידות שבהן הוא משרת במשך שירות החובה ושירות המילואים. הדוגמא שממנה הוא לומד היא זאת שמקנה לו מנהיגות פנים-אל-פנים באופן פורמלי ובלתי פורמלי. כך הוא מעמיק את ידיעותיו ואת דרכי החשיבה שסיגל לעצמו. סתם „בחורים טובים“ אינם מנצחים. מן ההכרח שיהיו בחיילים תכונות של אומץ-לב, סיבולת, קשיחות, כושר עמידה, העזה ותושיה. רק כך

ביות של „אחרי!“ מבלי שהזדקקו לשיטת „השוט והגזר“, להרפיית משמעת, לוותרנות או לנגשנות. הם השיגו זאת על-ידי הזדהות עם אהבת מולדת, ציונות ואהבת ישראל. על-ידי כך שהם כמפקדים סימלו את כל אלה ופקודיהם זיהו את המפקד עם אותן מטרות ואת המטרות והמפקד עם יעדי היחידה. לעומת זאת, אם יפנו המפקדים לאמצעים פסולים, הם יגרמו לאבדן אמינות המערכת ולאבדן אמון הפקוד במפקדו. במנהיגותו של המפקד תלויה הוצאת המוטיבציה של החייל מהכוח אל הפועל, והדבר יכול להתבצע רק אם המפקד יפנה אל מחשבתו של החייל ואל מוחו. רק במזח המפתח לאיכות ולא בשום חלק אחר של הגוף. בפעולתו תלוי טיב שיתוף הפעולה ביחידה והיכולת לפתח יתרון על האויב. כדי להגיע לגירוי המחשבה יש לעורר את כוח הרגש. הוותרנות כמו ה„טרטור“ וכמוהם ההתייחסות לזולת כאל דבר מובן מאליה, מתוך העדר אנושיות כאל נתון, כולם מדכאים את הרגש ומקימים מחסום אטום המקיף את המחשבה. התוצאה היא שאין מפתחים אותה רגשות-מוחין כלפי הפקוד, כדי להביאו לכך שישתמש בתאיו האפורים, עד שיהיה לנו יתרון התחלתי מייד עם פרוץ פעילות האויב, גם אם האויב יזם את ה„ש“. באותה דרך שהאנשים יאמנו כך הם ילחמו; אך ה„טרטור“ אינו מורה להם את דרך המלחמה! הוא גורם להסתגרות, להתגמדות ולהרגשה שאין עם מי לדבר, וכאשר החייל אינו מדבר, כיצד נדע אם הוא מפעיל את מחשבתו ואת כוח הרגש שלו? רק אם החייל ידבר ויגיד לך, המפקד, את דעתו עליך — אפילו כאשר הוא יודע שזה מכאיב לך — רק אז תדע מה הוא באמת חושב עליך.

האנשים שיצרו כלי-נשק הם אלה שיצרו מעשי אמנות וכאלה כן אלה קידמו את פני הבאות. האדם הוא יצור ממציא, הוא מפעיל דמיון המציע קדימה. ישנם צרכים שהוא חייב לקיים, ישנם ערכים לפיהם הוא משתדל לחיות ועובדות עליהן הוא חושב מחשבות. מאפיינת אותו היכולת לצבור ניסיון ולהשתמש בו בעתיד במצבים שונים. איש מעשי הוא זה המבין כי פתרון בעיה אפשרי רק על-ידי ניתוחה, והיכולת לתכנן פעולות שתמורתן תתקבל בעתיד ולקבל החלטות למען העתיד. דומה הדבר לספורטאי העוסק בקפיצה, מחשבתו שלוחה מנגד ומלפניו. הוא מרכז את מומחיותו וקופץ תוך דמיון אל העתיד. את התמורה יקבל אח"כ. בשונה מבעל-חיים, אין האדם אסור בסביבתו: דמיונו, הגיונו, חריפותו הרגשית וחושיו מאפשרים לו שלא להסכים לסובב אותו ולשנותו. הודות לסדרת המצאות שינה האדם מחדש את סביבתו, והיא התפתחה — תרבותית ולא ביולוגית. אחד הדחפים להתפתחות היא ההנאה שבמומחיות: האדם אוהב את מה שהוא מבצע היטב, והוא מבצע דברים היטב בעזרת המכשיר — כלי-הנשק, המאריך את ידיו, השילוב שביניהם מאפשר מגוון כמעט בלתי מוגבל של אפשרויות. לפיתוח ולהתקד-

אפשר להפוך כל מצב בשטח ליתרון ולהכריע את האויב. לכן מן ההכרח לקבוע היום סטנדרטים להתנהגות מבצעית, טכנית ומנהלתית שיהיו מחר מפתח לניצחון. סטנדרטים אלה ינחו רמות ביצוע והתנהגות של סיבולת וקשיחות, יכולת גופנית, משמעת, מומחיות בהפעלת נשק וציוד ובאחזקתו, מומחיות טקטית ושיטת חשיבה אמינה בתנאי שדה-הקרב. החתירה לעמוד בסטנדרטים אלו ואף לעלות עליהם היא הערובה למקצועיות. את הסטנדרטים מבססים על-ידי מתן דוגמא אישית והקפדה על ביצוע טוב עד שהאיכות הופכת להרגל, כשנקודת הכוח היא מומחיות המכה ומיידיות התגובה. ברור שללא תומה (שלמות), מומחיות והנהגה בביצוע אי אפשר לבצע משימות שגרה תוך מאמץ וזמן מזעריים ואי אפשר להגשים משימות יעודיות במהירות יחסית, במעט אבידות ותוך קיום יתרון על האויב.

מחשבה חוסכת זיעה ודם

מכל אלה ברור שאין באידיאולוגיה של „טרטור“ שום רעיון לא כלפי אלו שהתנדבו לשרת בחיל מסוים או בתפקיד מסוים ולא כלפי אלה ששובצו לפי פקודה. ה„טרטור“ אינו אלא מחסום שכלי שלדוגל בו אין יכולת לפרוץ אותו לבדו. כאשר אתה מצביע על הצורך למרות מחשבה, על השלילה שב„טרטור“, עונים לך „המותן“: „אני רוצה שיבצע, אני לא רוצה שיחשוב!“ ומצדיקים זאת בסיסמה „זיעה חוסכת דם“, תוך התעלמות מן העובדה כי מחשבה חוסכת דם וזיעה כאחת. האידיאולוגיה שבשמה מצדיקים מפקדים זוטרים — מפקדי פנים-אל-פנים — את ה„טרטור“ אומרת:

* אם אין מטרטרים, מייצרים „חיילי שוקולדה“; גם מתנדבים לצנחנים — שבודאי היו חיילים טובים — עברו „טרטורים“ ואף אמרו שזה היה כדאי [אבל אח"כ לא התנדבו לשרת בצבא הקבע].

* אלה ש„אין להם מוטיבציה“, ה„טרטור“ הוא הדרך היחידה לאלפם, שכן לא מצליחים לאמן אותם על-ידי פניה לשכל.

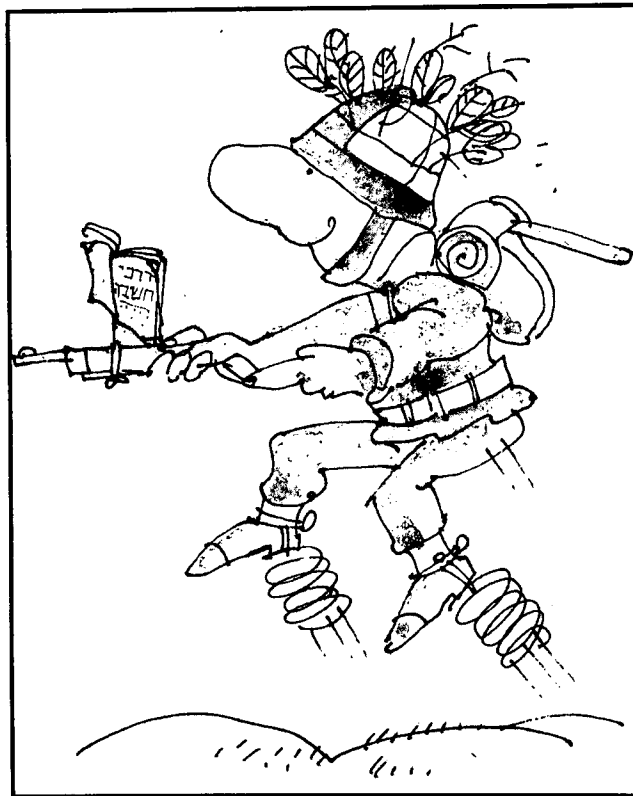
* בלי „טרטור“ אין למפקד פנים-אל-פנים אפשרות לקיים את סמכותו ואת שליטתו, שכן אין לו אמצעי אחר כדי להגיב תגובה מיידיית על אי ביצוע פקודותיו.

* טרטור אינו „מלכלך“ גליון התנהגות: בכך גרמת טובה לאנשים וגם אין מפסידים זמן בשיבה בבית-סוהר, והרי כאן חיסכון לצה"ל.

כאשר מבקשים לעמוד על בעייתו של המפקד הזוטר, מתברר שהוא נזקק לאמצעי דרסטי מרשים, הגורם לתגובה מיידיית. כאשר אתה אומר לו שכך מאלפים כלב, הוא פונה ושואל את השאלה הנכונה: „אז מה היית עושה אתה נוכח פרובוקציה זו“. אכן, זאת הבעיה הבסיסית, והפיתרון לה נמצא בשטח אחר. מפקדים טובים השיגו יעילות של „אנחנו“ ואפקטי-

ולמה? יש לסלק מן התודעה את המחסום בפני שאילת השאלות, את המחשבה שהפסקנות היא סימן לשליטה עצמית, למשמעת עצמית ובסיס ליוקרה; הלך רוח המתבטא בז'רגון שאנו משתמשים בו. והתוצאה: ישנם מפקדים זוטרים המפעילים את סמכותם, בתוקף תפקיד או דרגה, על-ידי „הענשה מהמותן“, על-ידי „טרטור“ פקודיהם או היפוכו של דבר, מבקשים לזכות בקרבה על-ידי מתירנות והתעללות מות מסטיות ועבירות. כל זאת, במקום לנהוג באיזון ולפתח בפקודים אמון עירני. כשמדובר במומחיות, אין לו למפקד הזוטר תמיד ביטחון בהפעלת סמכות ולא תמיד הוא מגלה תומה ואישיות בהנהגת פקודיו.

תופעה אחרת שיש להתריע נגדה היא התעלמות ממתן ביטוי לרגשות חיוביים, למשל: תעודות שחרור משירות צבאי ניתנות „דרך אשנב“, ללא מילה טובה ובניגוד לנהל. בכך משאיר התהליך טעם רע בפיו של מסיים השירות, שהמסגרת כשלעצמה היתה יקרה לו. מפקדים תולים בחייל האשמות שמקורן בהם עצמם: הם אומרים שלחייל אין מוטיבציה ומשמעות הדברים היא שהחייל לא בסדר, בעוד למעשה, הם עצמם לא הצליחו להוציא מהכוח אל הפועל את המוטיבציה הקיימת בכל חייל. טעות להניח שחייל יצליח או יהיה „לא יוצלח“ רק בהתאם לפוטנציאל הטמון בו. שכן למעשה הדבר נקבע על-ידי השראת המפקד ותלוי ביכולת המנהיגות שלו ובכושרו להפעיל את הפוטנציאל הטמון בחייל. אם המפקד ייצור תנאים מעודדים, יוכל כל חייל לשנות הרגלים ותופעות שבאו לו בתורשה או בהשפעת הסביבה. כשם שאין חייל מוצלח במאה אחוזים, כך גם אין חייל „לא יוצלח“ במאה אחוזים. רוב החיילים נמצאים בין שני הקצוות, והסיכוי שלהם להתקרב אל הקצה החיובי תלוי במפקדיהם וביכולת שלהם לגלות תפיסה נכונה של תורת האדם. רק כך הם יוכלו להפעיל את הפוטנציאל היום, כדי שהחיילים יהיו מוכנים לקרב מחר. הכושר להוציא את הפוטנציאל מהכוח אל הפועל, היחסים הבינאישיים והתלות ההדדית, כל אלה מושפעים מאמינות המערכת כולה ומשילוב של מומחיות, כושר, תומה, אישיות ומנהיגות. המנהיגות מתבטאת, בין השאר, ביכולתו של בעל דרגה לתת פקודה שתבוצע ולבטל את זכותו לאכוף את ביצועה. אין זה נכון שהאדם אינו מסוגל לשנות את השפעת התורשה והסביבה בה הוא חי. ביכולת ההתאמה של האדם, בכושרו ללמוד בהתמדה, ביכולתו לזרז סיפוק ותמורה לעתיד, בכל אלה טמון המפתח לשינוי כזה. בצבא תלוי הדבר ביכולתו של המפקד להוציא מהכוח אל הפועל פקודה או תכנית, שיש בה בעת ובעונה אחת איסוף וכינוס מידע לקראת פעולה ובר-בזמן לתת פקודות אתראה ופקודות שוטפות, תוך ביצוע הערכות מצב מתמידות בהתאם לתנאים המשתנים. לכן, אין מתיישבת תורת האדם בעל מתנת האלוהים — המוח האנושי — עם תופעות של רשלנות, זלזול, התעלמות ואדישות שבחיי יום-יום.

מות יש לגשת כמו גשש המגלה דרכים, כמו מטפס הרים הרוצה להגיע לפסגה והיא מכוסה עננים, אבל הוא רואה אותה בעיני רוחו ומפנה את הנהיגה משימה כזאת אינה נעשית באלה בלבד, אלא יש צורך באנשים בעלי תומה ומשהו מגאונות. זאת ועוד, את היצירתיות של האדם אפשר לפתח על-ידי עידוד מירבי לשאול שאלות, דבר שהוא אות לסקרנות מנטלית ויהיה ניתוחו הפסיכולוגי של האיש היוצר אשר יהיה. בכל בעיה ובכל פרדוקס, החלק הקשה הוא לא כתשובה אלא בהברקה לשאול שאלה. ההישג המחדש שבו הוא בהצגת השאלה.

אקלים של שאילת שאלות

בצבא אינך עוסק בשחמט. שחמט הוא חידה מחושבת ולכן קשה למצוא לו תשובה, אבל בתיאוריה אין מצב שאין לו תשובה נכונה. מלחמה היא משחק „על באמת“. במלחמה יש להוליך שולל ולשאול תמיד: „מה, לפי דעתו של הצד השני, אני מתכוון לעשות?“ משום כך יש בצבא תשובות ממדרגה ראשונה לשאלות כאלה, וכאן תופסת מקום נכבד הבנת האדם בחיי היום-יום. יצירת אקלים המעודד שאילת שאלות הגוררות מתן תשובות נכונות, המוציאות מוטיבציה מהכוח אל הפועל ושוב מעודדות שאילת שאלות — היא אחד האמצעים לפתיחת שער לאדם לגלות דרכים חדשות. ללא שאילת שאלות ומתן תשובות אי אפשר להטמיע מידע רב כל-כך בזמן קצר, וכבר מנה ר. קיפלינג שישה משרתים נאמנים ששמותיהם: מה? מי? כיצד? מתי? היכן?

"מגן"-76

תוכנית צבאית לביטחון

בין ה-11 בספטמבר ל-16 בו נערך בפולין תמ-רון של ברית-ורשה בשם הקוד "מגן 76" בתמרון השתתפו 35 אלף איש ונטלו בו חלק יחידות מצבאות ברה"מ, פולין, מזרח גרמניה וצ'כוסלובקיה. התמרון נערך בשטח של פולין במשולש שבין הערים שצ'צין (שטטין), בידגושט (ברומברג), וורוצלב (ברצלאו) — לאורך גבולה המערבי של פולין. מפקד התמרון היה שר ההגנה הפולני, הגנרל ירוצלסקי ולידו פעל מטה משולב של כוחות הברית. בתמרון נכחו שרי ההגנה של המדינות המשתתפות בו וכן משלחת ממדינות קומוניסטיות אחרות — בולגריה, הונגריה, רומניה, מונגוליה, קובה וויאט-נאם. אמנת הלסינקי מחייבת נוכחות משקיפים זרים בתמרונים העולים על 25 אלף איש, ולכן הוזמנו לתמרון משקיפים ממספר מדינות מחוץ לגוש הסובייטי: יוגוסלביה, דניה, פינלנד, שבדיה ואוסטריה.

מהות התמרון

ודיביוזית שריון מזרח-גרמנית. כן נערכו קרבות לילה — התקפה והגנה. ב־15 בחודש נערך תרגיל משולב מסכם, בו נטלו חלק רגימנט שריון מזרח-גרמני ורגימנט צנחנים סובייטי לשם כיתור והשמדת כוח אויב. ב־16 בחודש הסתיים התמרון.

קרב ההגנה

ההתקפה החלה בתקיפה אווירית מאסיבית של ה„דרומיים“. ה„צפוניים“ הוזנקו מטוסי יירוט, כאשר חלק מהכוח הופנה לפטרול ולאבטחה (אמנעה). אש נ"מ הופעלה נגד המטוסים שהצליחו לחדור, כאשר הדגש הושם על שילוב מירבי של כל הכלים שבידי היחידות המתגוננות, לרבות סוללות נ"מ, מקלעי טנקים ונק"ל. לשיתוף פעולה ולאיינטנסיביות האש היה תפקיד מכריע. בשלב הבא של ההתקפה ניתן ריכוך ארטילרי על היעדים, וה„צפוניים“ הגיבו באש נ"מ נמרצת. עם תחילת ההכנה הארטילרית התחיל הכוח התוקף בהתקדמות לעבר ה"קמ"ק. ההסתערות היתה חזיתית ונערכה בשטח מישורי-גלי. ההסתערות נבלמה באש מכל האמצעים שהשיגו תלבו בקרב בהתאם לטווחים. בתחילה קידמה את הכוח התוקף ארטילריה בטווחים מקסימליים. עם התקרבות הכוח נכנסו לקרב גם הכלים האחרים: תנ"טים, טנקים, טמנ"טים ומטל"רים. כאשר הגיעו ה„דרומיים“ ל„שטח מת“, הופעלו נגדם מסוקי תקיפה. בין האמצעים נ"ט שתורגלו יש לציין במיוחד זריעת מוקשים מכלי-רכב וממסוקים, וכן שימוש נרחב במחסומים נ"ט, בין השאר חומרי בעירה (פוגסים).

ה„דרומיים“ הפעילו מסוקים אף הם, וכתוצאה מכך נערך קרב בין שני הצדדים, כאשר ה„דרומיים“ הפעילו גם אש נ"מ מהקרקע (מכלי הרק"מ) כנגד מסוקי ה„צפוניים“. כשהצליחו ה„דרומיים“ לעלות על היעד, הפעילו ה„צפוניים“ מטעני פיצוץ מיוחדים שיצרו מספר תעלות נ"ט מאולתרות. כאשר הובקעה אחת הגזרות, הופעל כוח עתודה מקומי (כולל חי"ר ממוכן בסיוע טנקים) ומסוקי מיקוש בחיפוי מסך עשן וכן מסוקי תקיפה נוספים. לאחר שה„דרומיים“ הותשו, הוטלה נגדם התקפת-נגד בסיוע עתודות, אשר הועברו לגזרה במהירות מירבית (כלי הרק"מ הפעילו את צופריהם כאות לפינוי הדרך). קרב ההגנה, כפי שנוהל, משקף את התפיסה הגורסת התגוננות אקטיבית. האלמנטים שצוינו כחשובים ביותר בהגנה, הם הפי"קוד והשליטה המדויקים, תמרון גמיש באש (ריכוז ארטילרי) ובכוחות, ניצול יעיל של שטח ומכשול הנדסי.

קרב ההתקפה

ההתקפה נוהלה על-ידי כוח משולב פולני-צ'כי. קדם לה שלב של איסוף מודיעין על-ידי יחידות סיור שנערך, בין היתר, בעזרת מכ"מים קרקעיים וציוד לראיית לילה. בשלב הראשון רוככו העמדות על-ידי התקפה אווירית והכנה ארטי-לרית, שכללה שיגור טילים ק/ק לשיתוק עמדות הטילים נ"מ. הונחתה התקפה על שדה-התעופה הקדמי של האויב כדי להכ-שיל תקיפות אוויריות מצידו, ונהדפו אותן תקיפות שבכל זאת בוצעו.

בשלב הבא בוצעה הסתערות משולבת בסדר הבא: טנקים ונגמ"שים B.M.P.; טנקי פריצה (בולדוזרים, טנקי מורג, טנקים עם מטעני פריצה רקטיים), כוחות הנדסה, תומ"מים

התמרון נועד בעיקרו לתרגל הפעלה משולבת של גייסות חברות הברית, לשם שיפור רמת שיתוף הפעולה בין צבאות הברית. לתמרון זה, כמו לקודמיו, יש גם מטרות מדיניות, כמו מתן ביטוי לקשרים בין מדינות הברית ולהגברת התודעה של שיתוף הפעולה והאחווה ביניהן.

בהתאם למגמה שהסתמנה השנה בכל התמרונים של הצבא הרוסי (תמרון „קווקז“³ ותמרון „צפון“⁴), תורגלו בעיקר רמות הגדוד והחטיבה. התמרון כלל את כל צורות הקרב המקובלות על צבאות ברית-יורשה: התקפה, הגנה, קרב היתק-לות, וכן הצנחת כוחות, צליחת מכשול מים וסיוע אווירי בכל שלבי הלחימה. בלטו במיוחד שילובם של המסוקים ואמצעי לחימה וסיוע מודרניים. בכל התרגולות שולבו מרכיבים שונים מכל המדינות, כמו השריון הפולני, הארטילריה הצ'כית, מטו-סים סובייטיים וכו'. כמו-כן נבחנו בתמרון נושאים לגייסתיים שונים והנעת הכוחות.

מהלך התמרון

כלי התקשורת המזרח-אירופיים נתנו לתמרון כיסוי מגמתי ומקוטע, כך שקשה לבנות תמונה מושלמת ממהלך התמרון ומתוצאותיו והישגיו. ב־31 באוגוסט החלו להגיע לפולין יחידות מהצבאות המשתתפים בתמרון. התמרון חולק לשני שלבים עיקריים: בשלב הראשון אימוני הכנה ומפגשים בין הכוחות, ובשלב השני תרגולות טקטיות.

אימוני ההכנה לתמרון החלו ב־2 בספטמבר, וכללו בין היתר תרגולות צליחה, היערכות לקראת הסתערות, אימוני ארטילריה, אימוני הגנה ועוד. במקביל, נערכו פגישות מפקדים בכל הרמות לקביעת נהלי עבודה משותפים. במטה התמרון נערכה עבודת הכנה מאומצת. התמרון עצמו החל ב־11 בספטמבר והוא נערך על שטחי אימון של הצבא הפולני, כדי לא לפגוע בשטחי העיבוד החקלאיים וכן כדי לאפשר בשלבים מסוימים של התמרון ביצוע תרגילים באש חיה. להלן הסדר הכרונולוגי של התמרון: בין ה־11 בספטמבר ל־13 בו נערכו תרגולים משולבים בין כוחות הברית, אשר חולקו לשתי קבוצות: ה„דרומיים“ המתקפים וה„צפוניים“ המתגוננים. ב־11 בחודש נערך תרגול של רגימנט פולני בהדיפת כוחות במגננה (באש חיה), תוך הפעלת מטוסים ומסוקים. קרב ההגנה כלל „ספיגת“ התקפת שריון, שחיקת התוקף ובעקבותיה התקפת-נגד לניצול ההצלחה. ב־12 בחודש נערך תרגיל הגנה במסגרת דיביוזיות (מהצבא הצ'כי) עם מעבר להתקפת-נגד. ב־13 בחודש נערך תרגיל התקפה משולב של דיביוזית שריון פולנית יחד עם יחידות צ'כיות בסיוע סובייטי. ב־14 בחודש נערך תרגיל צליחה משולב על נהר האודר, בו נטלו חלק דיביוזיות שריון סובייטיות

1. בשנה זו מתו שני מפקדים בכירים של ברית-יורשה: ראש מטה כוחות הברית, שטמנקו, והמפקד העליון יעקובובסקי. את שטמנקו החליף גנרל גרובקוב ואת יעקובובסקי — גנרל ויקטור קוליקוב. יצוין, ששמו של יעקובובסקי כמעט ולא הוזכר במהלך התמרון, כנראה עקב מחלתו.

2. השם אינו אחיד וכל אחד מהצבאות שהשתתפו בתמרון, כינה אותו בשפתו.

3. ראה „מערכות“ 251—252, עמ' 40.

4. ראה „מערכות“ 253 עמ' 15.

ותחתים נ"מ Z.S.U. במקביל, נערכה התקפת מסוקים שהונחו על-ידי קס"א מהקרע. להדיפת התקפות-נגד הופעלו לסירוגין מטוסי תקיפה ומסוקי סער Mi-8. כאשר הותשו כוחות הדרג הראשון, הופעלו כוחות הדרג השני בחיפוי אש מאסיבי של כל האמצעים העומדים לרשות התוקפים. במסגרת תרגיל ההתקפה נערך קרב היתקלות ברמת גדוד בין ה"צפוניים" וה"דרומיים". בקרב זה הופעלו מארבים נ"ט על-ידי יחידות B.R.D.M. ההתקפה הסדורה התבצעה בלילה, תוך הארת גזרת הפעולה. המטוסים ומסוקי הסער שסייעו לכוחות התוקפים הופעלו גם בלילה. כאלמנטים החשובים ביותר של ההתקפה הוגדרו: כוח המחץ, רציפות המאמץ והגברתו, רציפות בסיוע אש, ומעל לכל שת"פ הדוק ויעיל בין היחידות ובתוכן.

תרגילי הצליחה

רציפות ההתקפה מחייבת צליחת מכשולי מים מתוך תנועה, והדבר אכן מצא את ביטויו בתמרון. הצליחה בוצעה על-ידי כוח משולב סובייטי ומזרח-גרמני, והיא החלה על-ידי תקיפה אווירית והנחתה ארטילרית על גזרת ראש-הגשר המתוכנן, תוך הדיפת מטוסי אויב שניסו להתקיף את הכוח התוקף בצירי ההתקדמות אל מכשול המים. יחידות סיור של הפלסים פרצו את שדות המוקשים ומכשולי התיל על שפת מכשול המים. בעזרת מכשיר תהודה מיוחד אותר מבנה הנהר (עומק המים, רוחב הנהר, פני קרקעית הנהר וכו'). תוך כדי כך נערכו קרבות אוויר מזדמנים. צוין כי כל הפעולות האוויריות התבצעו במזג-אוויר גשום. בשלב הבא הוטס כוח-הסער (פלוגה) במסור קים לכיבוש ראש-הגשר, גדוד הסער, כשהוא רכוב על B.M.P. צלח את מכשול המים — מתוך תנועה. כוח השריון צלח את הנהר באמצעות שינור, כדי לתגבר את כוח החי"ר ולבלום את התקפות השריון של האויב. במקביל, הוקם גשר פונטונים לשם העברת הכוח העיקרי והדרגים המסייעים והלוגיסטיים. צוין במיוחד שבין כלי-הרכב הראשונים שעברו מעל הגשר היו טנקים נ"מ, שקודם לכן חיפו על מקומות הצליחה מהגדה הנגדית.

הצנחת כוחות

במסגרת תרגיל ההתקפה הוצנח רגימנט צנחני גברדיה סובייטי, כדי לנסות ולכתר כיתור מוחלט עוצבת אויב שנלפתה בין שתי זרועות שריון. המשימה היתה להשתלט על איזור הצניחה (בסיוע חיל-האוויר), לבודד את איזור הפעולה ולהשמיד את האויב המכותר. המשימה בוצעה לפי השלבים הבאים:

- ריכוך היעדים באיזור הצניחה, על-ידי שלושה גלי מטוסים.
- חיפוי אווירי לכוח המוצנח.
- הצנחת פלוגת-סער ראשונה משני מטוסי AN-12 (הצנחנים הפעילו נשק אישי והטילו רימונים תוך כדי צניחה).
- השמדת האויב, היערכות להגנה ואבטחת הגזרה מפני התקפת שריון.
- הצנחת ציוד לחימה (טנקים קלים BMD, תותחי סער ונגמ"שים) מ-18 מטוסי AN-22.

- הצנחת הכוח העיקרי (1000 צנחנים) מ-15 מטוסי AN-12.
- כיבוש היעדים בגזרה.
- סגירת טבעת הכיתור ומתן סיוע בהשמדת האויב.

המבנה הארגוני של התמרון

בעוד שמהתיאורים הנמצאים בידינו באשר לתמרונים, "קווקז" ו"צפון" לא ברור די הצורך אם תורגל בהם מהלך רצוף מתחילת התמרון ועד סופו לפי "סיפור מעשה" אחיד או שמא היו בין השלבים השונים, "קפיצות מטודיות" שכוסו על-ידי "סיפור המעשה", הרי בתמרון זה אין כל ספק כי המדובר בסדרת תרגילים נפרדים שחוברו יחדיו על-ידי "סיפור מעשה" כלשהו. אחד הגורמים שהשפיעו על כך הוא העובדה שהתמרון התנהל בשטח מאוכלס בצפיפות (שלזיה), דבר המקשה על קיום תמרון מקיף ובלתי מוגבל בסדר גודל של כשלוש דיביות ויותר שריון. המוצא היה, כפי שכבר הוזכר לעיל, לקיים את השלבים המחייבים תמרון קרב (ואש) בתוך שטחי אימונים קבועים וקיימים, ואילו המעבר משטח אימונים אחד למשנהו נעשה בתנועה מנהלית (משקיפים מערביים מציינים כי תמרון "אודר-ניסה" של שנת 1969 התנהל באותו המרחב ועל-פי אותה שיטה). בנוסף לשיקול זה, יש להניח ששיטה זו איפשרה גם שליטה טובה של מנהלת התמרון על מיצוי מטרת התמרון — תרגול דרגי ביניים — דבר שקשה להבטיח בתמרון בקנה-מידה נרחב יותר ורצוף. בשיטה זו גם קל יותר לכוון את המשקיפים הזרים ולמנוע הפתעות בלתי צפויות.

סיכום

התמרון נועד לשפר את רמת שיתוף הפעולה בין כוחות הברית וכן לתרגל את המפקדות והמטות בהפעלת כוחות משולבים. יחידות מהמדינות השונות שולבו בכל הרמות על בסיס חילי. הושם דגש בעיקר על עבודת מטה, בפרט בנושאי שיתוף הפעולה, וכן על אלמנטים של מסע ולוגיסטיקה. במהלך התמרון הודגמו שיטות לחימה ואמצעים, כגון זריעת שדות מוקשים במהלך הקרב על-ידי מסוקים, פריצת שדות מוקשים באמצעות שיגור פחי הצתה, פיצוצי קרקע לחפירה מיידית של תעלות נ"ט, מחסומי אש נגד טנקים, ומעל לכל שימוש נרחב במסוקים בכל צורות הקרב. לטענת המפקדות המזרח-אירופיות, הוכיח התמרון רמה גבוהה של היחידות והמפקדות, גיבוש ויכולת שיתוף פעולה יעיל בביצוע פעולות לחימה מורכבות, מיומנות טקטית וארגונית — במיוחד אלמנטים כמו יוזמה וקבלת החלטות מהירה ונכונה — וכן משמעת וארגון למופת. הבולט בתמרון זה, בדומה לשני קודמיו בצבא הסובייטי, ובניגוד לנהוג בשנים עברו, הוא שימת הדגש על דרגי הביניים: החטיבה, הגדוד ואפילו הפלוגה. זאת, הן בשיפור רמת הפיקוד של הדרגים הללו, במיוחד פיתוח יוזמת המפקדים, והן בכושר הפעולה של היחידות. תמרון זה בא, איפוא, להשלים מגמה חדשה של הצבא הסובייטי במסגרת צבאות ברית-הורשה.

5. למען הרושם הוצנח נגמ"ש אחד קרוב לבימת הצופים. ממנו יצא מפקד רגימנט צנחני הגברדיה, התייצב בפני מרכז המפלגה הקומוניסטית הפולנית ובפני שר המלחמה הסובייטי, והודיע להם שעוצבתו נחתה כמצווה וניגשת עתה למילוי משימתה.

בשולי תמרונים 1976 של הגוש הסובייטי

אל"מ (מיל') י. ו.

כל עוד חמושים צבאות ערב העיקריים במערכות חימוש מהגוש המזרחי, הם יישענו על דוקטרינות הפעלה הנובעות ממערכות חימוש אלה, ולכן מצויים אנו לעקוב אחר הנעשה בגוש הסובייטי.

למרות שהמידע המגיע אלינו מהנעשה בתחום הצבאי של הגוש הסובייטי — הצבא הרוסי וצבאות ברית-ורשה — הוא מוגבל וניזון בעיקר ממקורות גלויים, כלומר הוא מכוון על-ידי השלטונות הסובייטיים, בכל זאת ניתן להבחין מספר קוי ייחוד חדישים המבדילים את תמרונים 1976 מתמרונים השנים האחרונות.

על-פי הסכם הלסינקי ניתן פומבי רב לתמרונים, הן על-ידי הודעה מראש על קיומם והן על-ידי הזמנת משקיפים זרים גם מחוץ לגוש הסובייטי, ואפילו מקרב ברית נאט"ו. לכן אין ספק שהוקדשה גם מחשבה רבה לבחירת מקומות התמרונים. תמרונים "קווקז" מצביע על כיוון לחימה אפשרי בגזרת "הנד" בדרומי של נאט"ו וברית המרכז, כלומר אירן, טורקיה ויוון. תמרונים "צפון" קוים באגף הצפוני של הברית המערבית, מול הארצות הסקנדינביות והאיזור הבלטי. התמרונים שסיכם את תמרונים שנת 1976, תמרונים ברית-ורשה, "מגן 76", נערך סמוך לגבול פולין — מורחג-גרמניה, מול גזרת הלחימה הצפונית בין ברית-ורשה וברית נאט"ו. כל זאת, ללמדך כי אין אלה תמרונים שמטרתם לאמון ולסכם תקופת אימונים בלבד, אלא יש בהם גם "בשורה" פוליטית המאותתת ליריב. אפיון מדיני נוסף המתבלט מסדרת תמרונים זו הוא ה"אדיקות" בה מגשימה ברית-המועצות את הסכם הלסינקי: היא מקפידה על הודעה מראש בדבר התמרונים, דבר שלא נהגה לעשות בעבר, וכן מזמינה משקיפים זרים להיות נוכחים בתמרונים. ללמדך, כי ברית-המועצות היא פרטנר המתייחס להסכמים במלוא הרצינות והכנות.

שלושת התמרונים של 1976 היו תמרונים דו-צדדיים של דיביזיה (במקרים מסוימים מוגברת) מול דיביזיה, בעוד שבעבר הקיפו תמרונים הצבא הסובייטי וצבאות ברית-ורשה עוצבות גדולות וכל זרקורי התקשורת כוונו אל פעולות המפקדות הגבוהות ודרגי הארמיות והקורפוסים. בתמרונים 1976 טופלו דוקא הדרגים שמתחת לרמה הדיביזיונית, ועד כמה שניתן להתרשם ממה שפורסם בעיתונות הגוש המזרחי, הרי הדרגים הגבוהים כמעט ולא הוזכרו ב"סיפורי הפתיחה" לתמרונים. ניתן לטעון, לכאורה, כי הדבר נובע מהסכם הלסינקי, אולם אם נבחן את העובדות מקרוב, ניווכח כי הסיבה היא משמעותית הרבה יותר.

מטרות התמרונים פורטו בחוברות האחרונות של "מערכות"¹, אך מן הדין שנבחין בשימת הדגש על דיוק הפעלתן של יחידות קטנות: גדוד, פלוגה, אפילו מחלקה. בצדק

ציטט ד"ר מתי מיזל בסקירתו על תמרונים "צפון", מאמר "מפי הגבורה", בטאון מיניסטריון ההגנה הסובייטי, וייני ווסטניק", לאמור: "הבטליון, הפלוגה, ולעיתים אפילו המחלקה, חייבים לפעול בגזרות שונות, לפעמים כשהם מנותקים מן הכוח העיקרי. זאת, כדי לבצע מגוון של משימות קרביות הן במתקפה והן במגנה. מכאן שבעת אימון קרבי ופוליטי, ובאופן מיוחד בתנאי תמרונים טקטי מיוחדים, יש להגיע לרמה גבוהה של יכולת תיאום ושיתוף פעולה בין יחידות (כולל צוותים ומחלקות), פלוגות וסוללות. יכולת הלחימה של יחידות ועוצבות תלויה, אחרי הכל, ברמת אימונן. מתברר, איפוא, שעל כתפי מפקד הפלוגה ומפקד הבטליון מוטלת אחריות כבדה מאוד, ויש להכשירו ולאמנו לקראת קבלת אחריות כזו. מהו, אם כן, תוכנו של האימון שיקנה למפקד ולקצין הסובייטי את התכונות הדרושות ואת היכולת הקרבית הנדרשת ממנו? בלי להיכנס לפירוט גדול מדי של הבעיות הכרוכות באימון זה, תכונה אחת מן ההכרח שתהיה בקצין הסובייטי, אם ברצונו לעמוד בהצלחה במשימות המוטלות עליו. יש ללמד את הקצינים בצבא הסובייטי כי עליהם להשיג הצלחה בקרב לא על-ידי עליונות מספרית, אלא בדרך של תמרונים נבון של הכוחות, על-ידי הטעיה, קריאה נכונה של הקרב ושימוש נבון בסיוע האש. תכונות אלו שבעזרתן צריך הקצין הסובייטי לנצח בקרב, תלויות כולן בדבר אחד: יכולתו של הקצין לגלות יוזמה ולפעול באופן עצמאי. ללא יוזמה וגמישות מחשבתית, לעולם לא ישיג המפקד את מטרתו בקרב. זוהי הבשורה שמביא הפיקוד העליון של הצבא הסובייטי לקציניו הזוטרים."

בעוד שתמרונים העבר תירגלו את שיתוף הפעולה הבין-זרועי ובין-חילי בדרגים הגבוהים, הרי השנה הושם הדגש על שיתוף הפעולה בין שריון, חרמ"ש, תותחנים, חיל-האוויר, קשר, הנדסה ושירותי תחזוקה בדרגים הבינוניים ואף הנמוכים של הצבא. הדבר בא לידי ביטוי גם בכלי התקשורת. בעוד שבעבר בלט הדיווח על ההיקף הגדול של התמרונים ועל פעולות המפקדות הגבוהות, הרי השנה ניתן פומבי רב לפעולות של רגימנטים, גדודים ופלוגות, עד כדי הזכרה שמית של מח"טים ומג"דים שהצטיינו ב-מהלך התמרונים. יוזמת המפקדים בדרג הביניים היתה מאז ומתמיד אחת מנקודות התורפה של הצבא הסובייטי. מסיבות היסטוריות

טוריות נמנעו המפקדים בדרג הביניים (ואפילו מעליהם) מלקבל על עצמם אחריות למהלכים מבצעיים וטקטיים. הם פעלו רק על סמך פקודות מפורשות וכתובות. בעקבות מלחמת-העולם השנייה וביתר שאת בעקבות המלחמות שאחריה (קוריאה, ויאט-נאם וגם המלחמות במזרח-התיכון), הגיע הפיקוד העליון הסובייטי למסקנה שהמלחמה העתידית תהיה ניידת, מהירה ורבת-תהפוכות. במלחמה כזו יוכל להצליח רק אותו צד שמפקדיו בכל הדרגים יגלו יוזמה בכל מצב ולא ימתינו עד שיקבלו פקודות מהבכירים מהם. כנראה שבתמרונים הראשון ("קווקז") לא הושגה מטרה זו במלואה, אולי בגלל שהמגמה הזו היתה עדיין מהפכנית מדי ונתקלה בהתנגדות המפקדים. אי לכך, הוגברה מגמה זו ביתר שאת בתמרונים השני ("צפון"). על-ידי יצירת מצבים שבהם לא היה מנוס מגילוי יוזמה. זו הסיבה שצורת הקרב המתורגלת ביותר בכל שלושת התמרונים היתה קרב ההיתקלות, בו אין כלל מקום לקבלת פקודות בכתב, אלא יש להגיב על המצבים השונים ב-במקום. יש לשער שמגמה זו תימשך גם בעתיד ויש לראות בכך אחד השינויים המשמעותיים ביותר של הצבא הסובייטי מאז מלחמת-העולם השנייה.

כל העוקב אחר תמרונים 1976 מוכרח להתרשם מהקצב בה הם מופיעים לקחי התמרונים ומהמהירות בה הם מופיעים לשפת המעשה. יוזמת המפקדים היא דוגמה אחת. דוגמה שניה היא התפעול הטקטי של מסוקים. בתמרונים "קווקז" הופעלו מסוקים בעיקר כפלטפורמות להנחתת אש חוסמת מול הת-פרצויות אויב למערך. המסקנה היתה, ככל הנראה, שאין להסתפק בכך, אלא יש להשתמש במסוקים גם כדי להחיש חי"ר או חרמ"ש אל נקודות תורפה. אם כי חלפו כחמישה חודשים בלבד בין תמרונים "קווקז" לתמרונים "צפון", בכל זאת עלה בידי הפיקוד העליון הסובייטי להכין את החומר התורתי ואת שיטות האימון והתרגול הנכונות וליישם את לקחי "קווקז" בתרגיל "צפון". ואכן, בתמרונים השלישי ("מגן 76") כבר היה שימוש בלתי מוגבל בכל מגוון התפעול של מסוקים. כל מי שמצוי, ולו רק במקצת, בטכניקה של הכנת תמרונים, ביצועם, הפקת הלקחים מהם ותרגומם לשפת המעשה, יכול רק להתפעל מהמהירות בה מתבצע תהליך זה בגוש הסובייטי.

קרוב לודאי שמגמות אלה תימשכנה בעתיד ותוכתרנה בהצלחה, ואז יהיה הצבא הסובייטי פחות מסורבל משהיה בעבר ויגלה גמישות רבה יותר בכל מצבי הקרב. אם הנחתנו נכונה, שמערכות החימוש מהגוש הסובייטי הנמצאות בידי אחדים מצבאות ערב גוררות בהכרח גם יישום דוקטרינות סובייטיות, הרי צפויה החדרת מגמות אלה, בדרך זו או אחרת, בצבאות הערביים.

1. "קווקז" — תמרונים צבא ברה"מ, "מערכות" 251—252, עמ' 40—42; "צפון" — תמרונים קיץ בצבא הסובייטי, "מערכות" 253, עמ' 15—17; "מגן 76" — תמרונים ברית-ורשה, בחוברת זו.

מונאש

מצביא יהודי חדשן

שנשכח

אל"מ (מיל') פרופ' יהודה ואלך

אם יפנה תאב-דעת אל האנציקלופדיה בריטניקה רבת-המוניטין ויחפש את הערך „מונאש" יצא מאוכזב וללא מידע, למרות שמדובר במצביא בריטי רם-דרג במלחמת-העולם הראשונה. ולמרות שנושא התעניינותו הוא גם יהודי, הרי אפילו האנציקלופדיה העברית הקדישה לו פחות משלושים חצאי-שורות (בצירוף תמונה). אפס, מערך זה אנו למדים, בנוסף לנתונים ביוגרפיים תמציתיים ביותר, ש„מונאש" היה המפקד היהודי הבכיר ביותר במלחמת-העולם הראשונה. עובדה זו ראויה לתשומת-לב, אך אם זה כל מה שיש לומר עליו, אזי מתגנב לליבנו החשד, שמא בכל זאת הצדק עם האנציקלופדיה בריטניקה שהעדיפה לא להזכירו כלל. אף אנו לא היינו מתעניינים בו, לולא הגדירו מחבר אנגלי, שכתב בשנת 1970 ספר הדן בלוחמת-שריון כ„גדול מצביאי מלחמת-העולם הראשונה"¹. אותו מחבר, שהוא בעצמו קצין-שריון שנלחם במלחמת-העולם השניה בחזית איטליה, הגיע למסקנה, כי הבריטים וגם הגרמנים פעלו במלחמת-העולם השניה על-פי רעיונות מיושנים בכל הנוגע ללוחמת-שריון. כדי לגמק השקפתו זו, הוא סקר את תולדות הטנק מראשית הופעתו בשדה-הקרב ועד לימינו אלה (להבות מלחמת-ששת-הימים). מסקנתו היתה, שבמקום להביא לשיתוף-פעולה מאוון בין כל החילות והזרועות, שבו יתרום השריון את חלקו בכל צורות הקרב, ראו בו עד לקיצוניות מכשיר התקפתי והביאו, לדעתו, להפרדה מקצועית בין השריון לשאר הצבא. מראה זו יצא, כי מפקדי שריון דגולים דוגמת גודריאן ורומל היו למעשה מצביאים „מיושנים" שמקומם בשדות-הקרב של נפוליון הראשון ולא בעידן המודרני. לעומת זאת ראוי לתואר „מצביא מודרני" הגנרל היהודי-האוסטרי מונאש. וזאת משום שהסיק את הלקח הנכון מהכשלונות הבריטיים הראשונים בתחום הפעלת הטנקים במלחמת-העולם הראשונה והכניס את הטנק למסגרת מדעית כמעט של שיתוף-פעולה עם כל החילות, הכוללת הסתייעות מלאה בחיל-האוויר לרבות אספקה בהיטס. לדעת המחבר הבריטי נשכח לקח חשוב זה בתקופה שבין שתי מלחמות העולם, ובסקרו בספרו את הפרק על מלחמת-העולם השניה הוא מעיר כי זוכים להערכה דווקא הפילדמרשל מונטגומרי — על הדרך בה שם קץ להפעלתו הפסולה של השריון הבריטי, והמרשל הסובייטי ז'וקוב — על שהדגים במערכת קורסק, כי טנקים אינם סוסים, אלא פלטפורמות ניידות לתותחים.

בטרם נבחן את אמיתותה של השקפה זו ביחס לגנרל מונאש, מן הראוי להביא מספר פרטים ביוגרפיים על האיש: לויטננט-גנרל סיר ג'ון מונאש נולד בשנת 1865 במלבורן שבאוסטרליה למשפחת מהגרים יהודים מפולין. הוא הוסמך על-ידי אוניברסיטת מלבורן כדוקטור להנדסה. בהקדמה לקובץ מכתבי המלחמה של מונאש² כתב העורך, שהיה קצין-המודיעין של הדיביזיה האוסטרלית השלישית כאשר מונאש היה מפקדה, כי מונאש סיים את לימודיו גם לקראת התואר הראשון במדעי

1. Douglas Orgill, *The Tank. Studies in the Development and Use of a Weapon*, London, 1970.

ראה בהקשר זה גם מאמרי „הספד לטנק", מערכות שריון, מס' 23, יולי 1971, עמ' 40-41.

2. F. M. Cutlack(ed.), *War Letters of General Monash*, Sydney, 1934.

או לכאן (אם להוציא מחשבון זה את הנסיגה האופרטיבית מרצון של הגרמנים ב-1917) ותמיד עלה הדבר במחיר שלא עמד בשום יחס להישגים. רק ביומה הראשון של מתקפת הסום ב-1916 סבלו הבריטים למעלה מ-60,000 אבידות. פיתוח הטנק על-ידי הבריטים לא הביא אף הוא לשינוי עד אביב 1918. במערכת קמברה בנובמבר 1917 נדמה היה אמנם ש"נשבר הקרח", אך בהיעדר תפיסה מגובשת היו הבריטים בעצמם מופתעים מהצלחתו ההתחלתית של השריון ולא עלה בידם לנצל אותה. בסופו של דבר חזר גם בגזרה זו המצב לקדמותו.⁵ כזה היה המצב עד לאביב 1918. אז עשו הגרמנים, שהיו משוחררים מנטל החזית הרוסית, מאמץ עליון להבקיע את קוי בעלות-הברית במערב ושאלו להגיע לידי הכרעה. הדבר כמעט עלה בידם: יריביהם הצליחו בקושי רב לבלום את ההתפרצות הגרמנית החוצה אל השטח הפתוח שמעבר למערכת הביצורים, שהיתה ערוכה לעומק. אט-אט השקיעו הגרמנים את כוחותיהם האחרונים והתישו עצמם במידה כזאת, שבעלות-הברית יכלו לחשוב על מתקפות-נגד. בשלב זה קבע לויתננט-גנרל מונאש, שעמד בראש הכוחות האוסטרליים אמות-מידה חדשות ללחימה. הניסיון הראשון בכיוון זה נערך ב-4 ביולי 1918 במבצע בקרבת הכפר האמל בגזרת הסום על-ידי צוות-קרב דיביזיוני מוגבר.

אמן, "הקרב הקדור"

הצעתו של מונאש למבצע כפי שהוגשה למפקד הארמיה הרבי-עית הכילה מספר הנחות בסיסיות:⁶

- המבצע יהיה בעיקרו מבצע של טנקים ועל-כן יש להפעיל לפחות גדוד טנקים אחד אם כי רצוי להפעיל שניים.
- כל מרחב המבצע יוכפף זמנית תחת פיקודו של מפקד דיביזיית-חי"ר אחד.
- תופעלנה ארבע חטיבות-חי"ר. מחציתן תשמשנה להתקפה והמחצית השנייה תחזיק במערך-הגנה בגזרת-הפעולה ותחליף בהמשך את החטיבות התוקפות בהחזקת השטח הנכבש.
- התכנית תושחת על כך שהטנקים יכבשו את השטח ואילו תפקידי החי"ר שינוע בעקבותיהם יהיו כלהלן:

★ סיוע בכיבוש מצדיות.

★ טיהור החפירות.

★ החזקת השטח הנכבש.

- תפקידי הארטילריה יהיו, בנוסף לאש נגד סוללות האויב (אש נ"ס), המפריעות לגייסות האוסטרליים, לכסות באש את מרכזי ההתנגדות של האויב ומטרות נבחרות במיוחד בצירי התקדמות הטנקים. הארטילריה שתוקצה למטרות צמודות תפעל על פי לוח-זמנים ערוך מראש ולוח-זמנים מפורט זה יותאם ללוח-זמנים של התקדמות הטנקים וה-חי"ר. כמות מספקת של ארטילריית-שדה, "אילמת" תוקצה לפני הקרב לעמדות-ירי קדמיות כדי לוודא אבטחה מספקת באש של קו היעדים הסופיים לאחר שיתפס וכדי לפגוע בכל אותם המקומות, מהם יוכל האויב להנחית התקפות-נגד. לשם כך יהיה צורך להקצות בנוסף לארטילריה האורגנית של הקורפוס האוסטרלי עוד ארבע חטיבות תותחנים לפרק זמן של כארבעה ימים.

5. ראה: י' ואלך, "מערכת קמברה", מערכות 202, עמ' 18 ואילך.
6. בלעז: "Set-Piece" Battle.

7. Lieutenant-General Sir John Monash, *The Australian Victories in France in 1918*, London, 1920, p. 44 ff.

הרוח ובמשפטים, וזאת כדי, "להינפש" ממתח לימודי ההנדסה. היתה לו שליטה מוחלטת בשפה הגרמנית וידיעה שימושית בצרפתית. הוא גם קיבל חינוך מוסיקלי ראוי להערכה ונהג לצייר בעיפרון. הוא קרא ספרי היסטוריה, התעניין במחקרים הארכיאולוגיים שהתנהלו בזמנו במצרים ואהב להתבונן בטבע. בגיל 19 הצטרף מונאש למיליציה (צבא-מתנדבים) של מדינת ויקטוריה ובפרוץ מלחמת-העולם הראשונה היה כבר בדרגת קולונל (אל"מ). בשנת 1915 נשלח כמפקד הבריגדה האוסטרלית לית הרביעית לגליפולי ובעבור שנה עמד בראש הדיביזיה האוסטרלית השלישית בחזית המערבית (צרפת). במאי 1918 הוענקה לו דרגת לויתננט-גנרל (רב-אלוף) והוא התמנה למפקד הקורפוס האוסטרלי, שמנה בשיאו חמש דיביזיות אוסטרליות, כשאליהן נוספו כמובן כל הגייסות האורגניים של הקורפוס ולעיתים אף צורפו אליו דיביזיות נוספות של הצבא הבריטי ואפילו של חיל-המשלוח האמריקני שהגיע לחזית צרפת. בקרבות לבלימת מתקפות-האביב הגרמניות של 1918 ובמעבר למתקפות-הנגד של בעלות-הברית, הוא הצטיין במידה כזאת שישנם רמזים ברורים לכך, שלו נתארכה המלחמה, היה מתמנה למפקד העליון של הכוחות הבריטיים בחזית המערב.³ הוגה-הדעות וההיסטוריון הצבאי הבריטי הנודע, לידל הארט, כתב בדברי ההספד לאחר מותו של מונאש, בשנת 1931 את הדברים הבאים: "לו נמשכה המלחמה עוד שנה, אין ספק שסיר ג'ון מונאש היה מתקדם עד לתפקיד של מפקד ארמיה ויתכן שהיה אפילו מתמנה לתפקיד המפקד העליון. הוא היה ללא ספק בעל כישורי-הפיקוד הטובים ביותר במלחמה מודרנית מבין כל אלה שהיו בעלי תפקידי פיקוד".⁴ עם כניסת שביתת-הנשק לתוקפה הוטלה על מונאש המשימה לארגן את חזרתם הביתה של החיילים האוסטרלים מכל חזיתות-המלחמה (ולא רק מאירופה). אחר-כך חזר לחיים אזרחיים והתמנה ליושב-ראש ועדת החשמל של מדינת ויקטוריה שבאוסטרליה. הוא היה גם פעיל בתחום החיים היהודיים, אהד את הרעיון הציוני ושימש נשיא-כבוד של הפדרציה הציונית האוסטרלית.

הטראומה של מלחמת-החפירות

כל הצדדים הניחו שהמלחמה, שפרצה ב-1 באוגוסט 1914, תהיה מלחמה קצרה ועל-כן אומנו כל הצבאות בתקופה שקדמה לה לקראת מלחמת-תנועה מהירה. אך, מאחר שהצבאות היו מחד-גיסא המוניים ומנו במדינות הגדולות מיליונים רבים של חיילים, ומאידך גיסא נעדרו האמצעים הטכנולוגיים, לבד ממסילות-הברזל, כדי לגייס המונים אלה בצורה תכליתית לצרכי קרב-תנועה, קפאו החזיתות החל מתחילת אוקטובר 1914, תחילה במערב ובהמשך גם בשאר זירות-המלחמה. המלחמה הפכה להיות מלחמת-חפירות סטטית כאשר הביצורים, המכשולים ועוצמת-האש היו בעלי תפקיד הראשי. מאמצי שני הצדדים היריבים לשבור קיפאון זה ולהגיע להכרעה בעזרת מלחמת-תנועה עלו בהשקעת אמצעים רבים ובאבידות עצומות והיו ללא-הועיל. גם פיתוח אמצעי-לחימה חדשים ביבשה, באויר ובים לא שינה עד אביב 1918 את המצב באורח משמעותי. קוי החזית הווזו בכל מקרה רק בכמה מאות מטרים לכאן

3. כך למשל בזכרונות המלחמה של ראש ממשלת בריטניה לורד ג'ורג'.

4. Cutlack, pp. VIII-IX.

• יש לערום מצבורי ציוד הנדסי בכמות מספקת ולהנחית אותם קדימה ככל האפשר לשם ביצור המערך החדש.

• יש להקצות מראש מטוסי-תצפית, מטוסי-יירוט ומפציצים מנמיכי-טוס.

• הכרחי להנחית מסכי-עשן מתותחים ומרגמות כדי למנוע תצפית אויב מהעמדות שעל הרמה מצפון לנהר סום אל גזרת-הפעולה.

• הכרחי להקצות מראש לפחות פלוגת טנקים אחת או שתיים כדי לאפשר אימון ותרגול של שיתוף-פעולה בין החי"ר לטנ"קים. הכרחי לפתח מערכת קישור ומגע בין כל מפקדי הטנקים למפקדי החי"ר לפני המבצע ובמהלכו.

לסעיף אחרון זה סיפור מיוחד משלו: כשנה קודם לכן בקרב ליד ביל'הקור, נכשל שיתוף-הפעולה בין הדיביזיה האוסטרלית הרביעית לבין הטנקים כישלון חרוץ ותוצאה מכך נגרמו לרגלים האוסטרלים אבידות כבדות ונוצר יחס של חשד ואפילו של שלילה מוחלטת בין שני החילות. הכישלון היה אז בחלקו תוצאה של טנקים בלתי-אמינים מבחינה מכנית, בחלקו תוצאה חוסר הניסיון של צוותי-הטנקים ובחלקו תוצאה ליקויים בעבודת המטה. בינתיים הוכנסו לשימוש דגמי-טנקים משופרים, וגם לעבודת-המטה הדרושה לשיתוף-הפעולה בין החי"ר לשריון הקדיש מונאש תשומת-לב רבה יותר. הוא יצר מסכת יחסים אישיים הדוקה ביותר עם מפקדי קורפוס הטנקים המלכותי, למד מהם הלכה למעשה על כושרם של כלי-השריון החדשים ובריר עמם הבהר היטב את כל הסוגיות המבצעיות, הטקטיות והלוגיסטיות. הוא החליט, על פי עיקרון פסיכולוגי נכון, להטיל דווקא על הדיביזיה הרביעית את ביצוע מבצע האמל. בזכרונותיו כתב: „על פי העיקרון של הרגעת עצביו של רוכב שהופל מסוסו על-ידי כך שיעלה מחדש לאוכף וימשיך בציד, היה זה חשוב במיוחד לגמול את הדיביזיה הרביעית מדיעותיה הקדומות“⁹. למטרה זו הובלו הגדודים בזה אחר זה למקום שקט בעורף החזית כדי ל„השתעשע“ יום תמים עם הטנקים. הטנקיסטים אירחו את החי"ר ובהפסקות שבין ההדגמות הפורמליות של תבניות-הקרב יכלו הרגלים לעלות על הטנקים להנאתם ולעיתים הורשו אפילו לנהוג ב„מפלצות“. מפקדי-המחלקות ומפקדי-הפלוגות של החי"ר נפגשו עם קציני השריון ודגו יחד בכל הבעיות האפשריות עד שהגיעו לסיכום משותף. הוכנו התקפות גדודיות יוזמות ותור-גלו שוב ושוב. דגלים אדומים ביימו את קני-מכונות-היריה של האויב; מכשולי-תיל של ממש נפרסו ונפרצו על-ידי הטנקים; נחפרו תעלות והטנקים הדגישו את כושר הצליחה שלהם ואת יכולת מתן האש לארכן; החי"ר אומן לסמן לטנקים את מיקומן של מצודות, שערכו את התקדמותו או הטרידו אותו, על-ידי ירי רימוני-רובה לעברן, כך שהטנקים יוכלו להסתער על מצודות אלה ולמעוך אותן בוחליהם.

מפגש משותף זה בין אנשי החי"ר לאנשי השריון, לא זו בלבד שהיה בו תרגול לקראת הקרב בעתיד אלא אף הביא לשינוי במורל הגייסות. דווקא מהדיביזיה הרביעית התפשטה בכל הקורפוס השמועה על אודות הדברים המופלאים שטנקים מסוג-ליים לעשות. כל טנק שצורך לפלוגת-חי"ר כדי לסייע לה קיבל ממנה כינוי-חיבה שנרשם על דפנותיו. במקביל לובנו בעיות

טקטיות ומבצעיות בין הקצינים האוסטרלים הבכירים לבין הקצונה הבכירה של קורפוס הטנקים. מונאש קבע שני עקרונות חדשים לתפעול המשותף של שריון וחי"ר: ראשית, לכל טנק התייחסו מהבחינה הטקטית כאל נשק של חי"ר. מהרגע שנכנס לקרב ועד להשגת היעד הוא היה תחת פיקודו האישי של מפקד החי"ר לו הוקצה. שנית, על הטנקים הפרוסים היה להתקדם בקו אחד עם החי"ר ולהתקרב ככל האפשר אל מסך-האש-הנניד.¹⁰ דבר זה עלול היה לסכן במידת מה את הטנקים, הגבוהים בהרבה מהרגלים, בכך שיפגעו מפגזים קצרים (ולכן נמוכים יותר) של האש המחפה. מומחי-שריון, בהם נועצו, סברו שלא יהיה זה מעשי עבור הטנקים להיצמד אל מסך-האש-הנניד. על כך כתב מונאש: „קרב האמל הוכיח שהיה זה בכל זאת מעשי“¹⁰. הוא גם קיים מה שאנו מכנים היום קבוצת דיון מוקדם. נטלו בו חלק המפקדים הבכירים וראשי-האגפים במטה. שם הוא הסביר את פרטי התכנית ויידא שכל הנוכחים אכן מפרשים באופן זהה את כל הפקודות שניתנו. הוא עודד שאלות, סילק אי-הבנות ואיפשר לברר וללבן השקפות סותרות שנבעו מראיה טכנית שונה של החילות והשירותים. כל השאלות שהיו שנויות במחלוקת הזכרנו בו-במקום. מונאש הדגיש כי: „לתכנית-הקרב שגובשה כך, לא הורשו בהמשך שום שינויים בכל התנאים והיו מפתים ככל שהיו. קביעות זו של התכנית נטעה אמון בכל העוצבה וסייעה לעבודתם של כל מפקד וקצין-מטה. היא מנעה את הנהגת המגונה של דחיית המבצע עד הרגע האחרון האפשרי, אלא אם כן פקודה-נגדית מגבוה חייבה פעולה שונה. היא היוותה גורם רב-עוצמה ברווח זמן, שהיה על-פירוב קצר מדי להכנות הנרחבות ההכרחיות“¹¹. את התכנית ל„קרב סדור“ הגדיר מונאש כלהלן: „תכנית מושלמת לקרב מודרני דומה לפרטיטורה של יצירה תזמורתית. כאשר היחידות השונות והחילות הם כלי-הנגינה והמשימות שהם מבצעים הן קטעי-הנגינה המיוחדים שלהם. כל יחידה ויחידה חייבת לבצע את כניסתה בדיוק ברגע הנכון ולנגן את קטעה במסגרת ההרמוניה הכללית. כל התכנית מבוקרת על-ידי לוח-זמנים מדויק אליו חייב להתאים עצמו בדייקנות כל איש חי"ר, כל תותח כבד או קל, כל מרגמה ומקלע בינוני, כל טנק וכל מטוס. אם לא כן — ישרור חוסר-הרמוניה אשר יפגע בהצלחת המבצע ויגדיל את מחירו“¹².

אכן, מבצע האמל היה ראשון המבצעים בצד בעלות-הברית שפעל במלואו מתחילתו ועד סופו בהתאם ללוח-הזמנים המתוכנן וללא תקלות. היה זה מפגן של עבודת-צוות מושלמת. כל המבצע הסתיים ב-93 דקות. 1,500 חיילים נלקחו בשבי. שני תותחי-שדה, 26 מרגמות ו-171 מקלעים נלקחו שלל. אבי-דות האוסטרלים הסתכמו ב-800 נפגעים מכל הסוגים, מרביתם פצועים קל, ואילו מספר נפגעי האויב היה כ-3,000. הטנקים ענו על הציפיות ומתוך 60 הטנקים שהשתתפו במבצע, נפגעו שלושה בלבד ואף אלה הגיעו בלילה הבא בכוחות עצמם, לאחר שתוקנו במקום, אל נקודת הריכוז.

הדי הצלחת המבצע הביאו לידי כך שהמטכ"ל הבריטי הוציא

9. בלע"ז: barrage.

10. מונאש, שם, עמ' 50.

11. שם, עמ' 51.

12. שם, עמ' 56.

8. שם, עמ' 49.

חידושי מונאש

מבצע האמל היה הראשון בו השתמשו במטוסים כדי לספק לגייסות בקו הקדמי תחמושת קלה. התברר כי לצורכי התבססות בשטח הנכבש האמצעי היעיל והמהיר ביותר לקדם פני התקפת נגד של האויב הוא מיקום מספר מקלעים בינוניים, המיועדים לכך מראש, בעמדות מפתח לשם כיסוי באש של כל הגישות בחזית החדשה. בהתאם לתפיסה זו נבחרו עמדות מתאימות על גבי המפה ונקבעו צוותי-מק"ב (במקרה זה מקלעים בינוניים מדגם „ויקס“) שתפקידם הבלעדי היה לנוע תוך כדי הקרב היישר אל המקום המיועד, להתחפר ולמנוע כל ניסיון של האויב להנחית התקפת נגד בעודו באיבו. הקושי העיקרי בהפעלת מקלעים אלה היה נעוץ בכמות העצומה של התחמושת שנדרשה לשם הפעלתם היעילה. תפקיד אספקת התחמושת הוטל עד כה על אנשי חי"ר ששימשו כסבלים. נדרשו שני חיילים כדי לשאת ארגז תחמושת אחד בן 1,000 כדורים, שמק"ב הוציא תוד פחות מחמש דקות. סבלים אלה נאלצו לנוע ארבעה עד שישה ק"מ הלך ושוב על-פי רוב בשטח גלוי לתצפית ואש ולכן היה שיעור האבדות בקרבם גבוה למדי. מונאש החליט לפתור את בעיית התחמושת באמצעות אספקה בהיטס. מרבית המטוסים של טייסת הקורפוס היו מצוידים במתלים לפצצות בעלי מנגנוני-שחרור. לא היה צורך במקוריות מיוחדת כדי להתאים מתלים אלה לנשיאת ארגזי תחמושת ולאפשר שחרורם במועד ובמקום המתאימים. כל מה שהיה נחוץ הוא לקבוע בדרך של ניסוי את גודל המצנח ואת צורת חיבורו לכל תיבת תחמושת, כך שהיא תגלוש לאיטה מן האוויר ותנחת על הקרקע ללא חבטה יתירה. דבר זה נפתר ע"י אחד הטייסים של הקורפוס האוסטרלי. התרגולת היתה פשוטה למדי: כל צוות-מק"ב בהגיעו ליעדו פרש על הקרקע יריעת-בד דמוית האות וי (V — כדי לסמן ויקס) על מנת לציין לטייסים את המקום בו דרושה התחמושת. הטייסים התאמנו בהצנחת התחמושת מגובה של 1,000 רגל והגיעו לכך, שהיא תנחת במרחק של פחות מ-100 מ' מהמקום הנדרש. בקרב האמל סופקו בדרך האוויר לפחות 100,000 כדורים תוך חיסכון ניכר של מאמצים ושל חי אדם.

מיד בחוברת-הדרכה את הנוסח המלא של פקודת-המבצע האוסטרלית על כל נספחיה: כל שלבי הכנת התכנית ופרטיה בצירוף מסקנות רשמיות. בסעיף הסיכום של המסמך נכתב: „הצלחת המתקפה הושגה הודות לגורמים הבאים:

- תשומת-הלב והמיומנות ביחס לכל פרט של התכנית על-ידי מטות הקורפוס, הדיביוזיה, הבריגדות והגדודים.
- שיתוף-הפעולה בין החי"ר לבין המקלעים הבינוניים, הארטילריה, הטנקים וחיל-האוויר.
- ההפתעה המוחלטת של האויב כתוצאה מן האופן בו נשמר המבצע בסודיות עד לשעת ה-„ש“.
- אמצעי-הזהירות שננקטו בהצלחה ושכתוצאה מהם לא ניתנה לאויב כל אתרעה על-ידי פעילות מוקדמת שחרגה מן השגרה.

- האש נ"ס היעילה ומסך-האש-הנייד המדויק.
- המיומנות והמרץ בתפעול הטנקים ותשומת-הלב לכל פרט כדי להביאם לקו-הזינוק.
- ואחרון, אך חשוב מכולם — המיומנות, ההחלטיות ורוח-

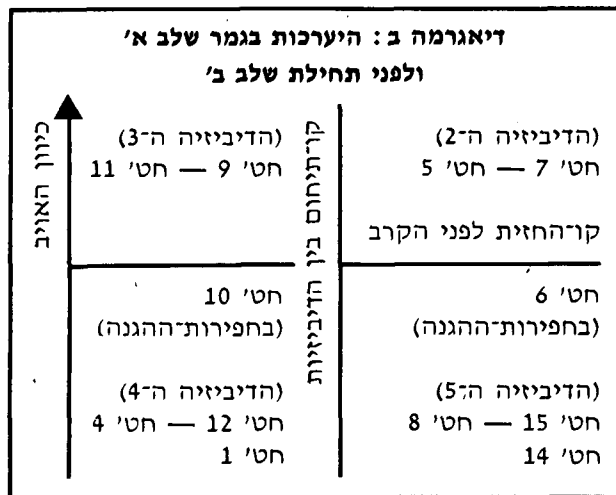
הלחימה המצויינת של חיל-הרגלים בביצוע ההתקפה¹³. מבצע האמל היה מבצע בעל היקף מוגבל בהשוואה למבצעים שקדמו לו במלחמת-העולם הראשונה ובהשוואה לאלה שבאו בעקבותיו לקראת סוף המלחמה. קביעה זו נכונה לגבי גודל הגייסות שהופעלו, אך בשום פנים ואופן אינה נכונה ביחס לגודל השטח שנכבש או לגודל השלל שנלקח. למרות שרק שמונה גדודי חי"ר נטלו חלק פעיל במבצע (ונה פחות מדיביוזיה תקנית של אותו זמן), הרי השטח שנכבש היה גדול פי ארבעה מזה שהוכתב לדיביוזיה באורח רגיל בקרבות היוזמים של 1917. היחס המספרי של שבויי האויב לאבדות האוסטרלים היה טוב בהרבה מזה שהורגלו אליו בעבר. מונאש סבר ששני סטנדרטים חדשים אלה נבעו במישרין מאופן תפעול הטנקים. למרות שמבצע האמל היה בעל היקף מצומצם יחסית, הרי שבשל חידושיו, הוא שימש כדגם לכל המבצעים הבאים של הקורפוס האוסטרלי וללא ספק גם לארמיות ולקורפוסים אחרים.

באותו קרב הופעל גם לראשונה בקנה-מידה נרחב ובהצלחה תכסיס שהיה נקוט קודם-לכן רק בשעת פשיטות של חבורות קטנות אל תוך חפירות האויב: סוגי התחמושת הארטילרית היו רבים ומגוונים; בין היתר עמדו לרשות הארטילריה גם פגזי-עשן ופגזי-גז-מרעיל. בעוד שפגזי-העשן נועדו לפתח ענן עשן לשם יצירת מסכי-עשן, אך היו בלתי-מזיקים לחלו-טין, הרי פגזי-הגז-המרעיל כמעט ולא ייצרו כל עשן, אך פלטו גז ממת וניתן היה להבחין בהם לפי הריח שהפיצו. מונאש הורה לתותחנים לירות בשעת הנחתת אש-הטרדה בתקופות שגרתיות של חוסר פעילות מתקפתית, שני סוגי פגזים אלה במעורב, וצ"י כך ליצור אצל האויב את הרושם שפגזי-עשן מלווים תמיד גם בפגזי-גז. התוצאה היתה, שגם ללא אבחנת הריח המיוחד לפגזי-הגז, חבש האויב מייד כל אימת שנורו פגזי-עשן, את מסכות-הגז שלו כדי להתגונן מפני הרעלת-גזים. ביום המערכה עצמו נורו פגזי-עשן בלבד, כדי לא להכביד על הגייסות האוסטרליים, ואילו האויב שהורגל לתערובת, חבש את מסכות-הגז, דבר שהגביל את ראייתו, הכביד על חופש-פעולתו וצימצם את כושרו להתנגד. ואכן, ב-4 ביולי 1918 הוכיח תכסיס זה את עצמו וחיילים גרמנים רבים נלקחו בשבי בעוד המסכות על פניהם.

כאשר נהדפו הגרמנים לאחור בהמשך מבצעי קיץ 1918, השאירו מאחוריהם צוותי-מקלעים-בינוניים מוסווים היטב, שנועדו לשבש ולהשהות את התקדמות צבאות בעלות-הברית. מונאש נתן את דעתו גם למטרד זה והנהיג שני חידושים: ראשית, הוא ויתר על ניהול האש הארטילרית הסוללתית וכפף פלגות (2 תותחים) תחת פיקודם הישיר של מפקדי ה"ח"ר כדי לאפשר לאלה להעסיק באש ישירה כל קו-מק"ב שיעכב בעד ההתקדמות. שנית, הוא עמד על כך שכל סוללת תותחים תישא עימה עשרים אחוזים של פגזי-עשן. הוראה זו עוררה גל של מחאה מצד התותחנים. לדעתם כל פגז שאינו חנ"מ או רסיק-אוריר פירושו הפסד של עוצמת-הרס ולכן פגז מבוזבז. זאת היתה דוקטרינת בית-הספר לתותחנות (מונאש העיר באירוניה, שהוא מקווה שהניסיון שנרכש בתקופה זו בשימוש נרחב בפגזי-עשן נגד מקלעים בינוניים יוליך לשינוי דוקטרינה זו). בפועל הוכיחו פגזי-העשן את מלוא-ערכם בסנורם את המק-לענים הגרמנים. מספר פגזים כאלה שהונחתו בתבונה מיסכו את התקדמות ה"ח"ר ואיפשרו לשטוף את עמדת ה-מק"ב מהאגפים או אפילו מן העורף. דווקא שני מפקדי דיביזיה אוסטרלים, שבאו בעצמם מקרב חיל התותחנים, היו התומכים הנלהבים ביותר בטקטיקה זו.¹⁴

כאשר תיכנן מונאש את מבצעו הבא במסגרת של קורפוס, בו נטלו חלק פעיל ארבע דיביזיות (כלומר שתי-עשרה בריגדות), ובו היו צריכות לפעול בשלב הראשון שתי דיביזיות ובשלב השני שתי הדיביזיות הנותרות תוך כדי מעברן דרך הקודמות, גיצב לפני בעיות קשות של היערכות. בעיות אלו יודגמו על הצד הטוב ביותר בעזרת הדיאגרמות שלהלן.

הבעיה לה ביקש מונאש למצוא פיתרון היתה: לו ערך את

הכוחות בשטח ההמתנה כשהם מדורגים לעומק לפי סדר כניסתם לקרב, היו הדיביזיות שהוטל עליהן לכבוש את היעד הסופי (4 ו-5) נמצאות רחוקות ביותר מקו החזית ההתחלתי והיה עליהן לעבור ביום הקרב — כולל הלחימה עצמה — מרחק של כמעט 20 ק"מ. פירוש הדבר, שדווקא אותם הגייסות שנדרשו לבצע התקפה בלתי-יוזמה תוך ניצול הישגיהן של הדיביזיות בשלב א' היו מגיעים אל הלחימה, כאשר הם כבר תשושים מהתנועה למגע. למרות שניהול מערכה תוך דילוג כוח דרך כוח אחר¹⁵ הוא מהתמרונים המסובכים ביותר, תחליט מונאש לבצע דילוג כפול¹⁶ בכך שגם לקראת שלב א' יבוצע דילוג כוח דרך כוח בשטח ההיערכות, כפי שמראה דיאגרמה ג'. היה בכך אמנם סיבוך נוסף, אך בסופו של דבר הוגבל מסע-ההתקרבות של כל הכוחות למרחקים סבירים, שמנעו עייפות יתר מהגייסות בטרם קרב.

כשהועמד מונאש בפני הברירה שבין ביצוע תמרון מסובך, המעמיד דרישות גבוהות ביותר בפני האינטליגנציה של הגייסות ודורש שיתוף פעולה מירבי מכל המטות הנוגעים בדבר החל בקורפוס וכלה בבריגדות ובגדוד, לבין הטלת מאמץ צעידה כבד על חייליו, בחר איפוא ב"דילוג הכפול" כדי לחסוך בכוחות חייליו, תוך הישענות על הבנתם, רמת

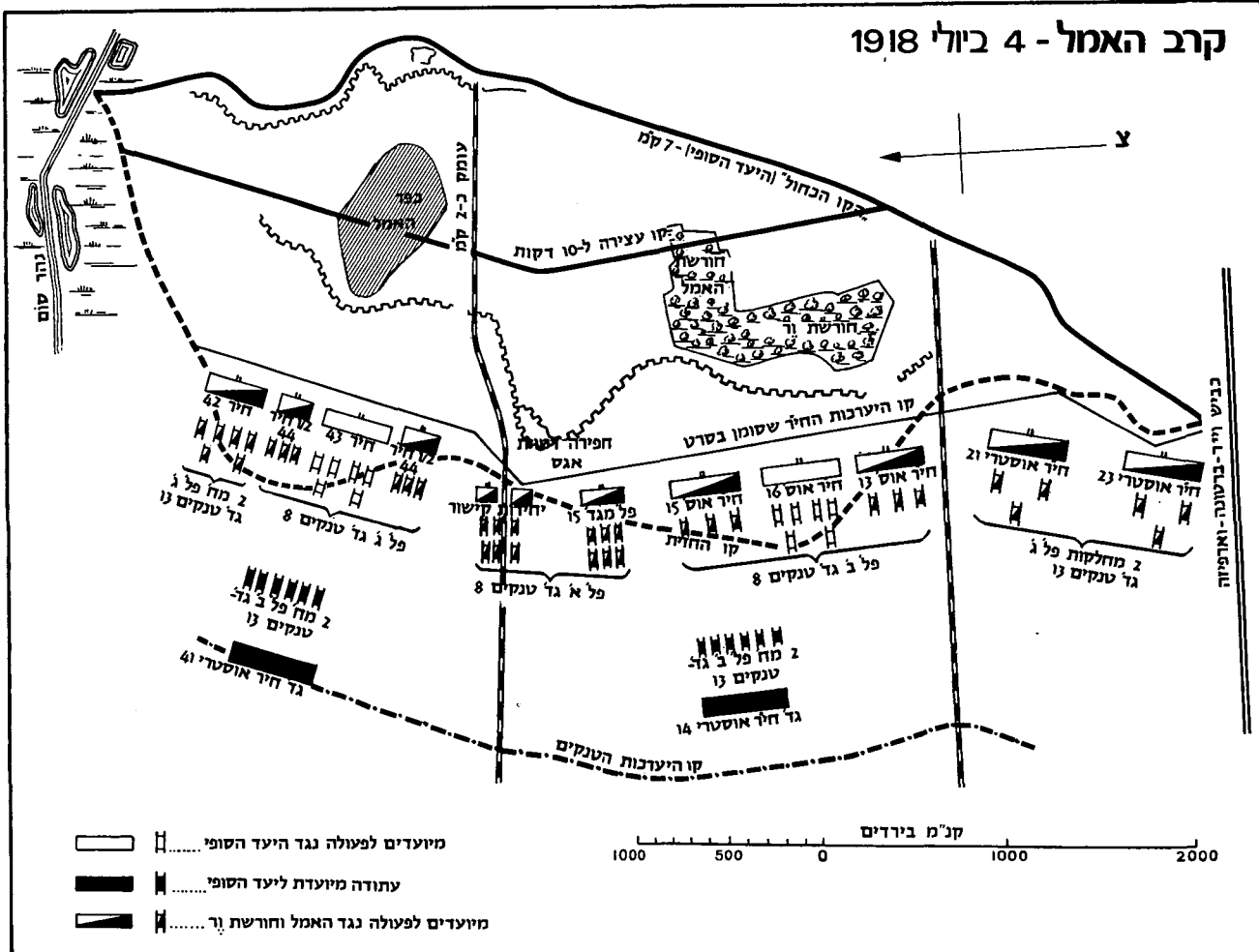
14. שם, עמ' 169.

15. בלע"ן: Leapfrog.

16. בלע"ן: Double Leapfrog.

17. לכל עניין ה"דילוג הכפול" ראה: מונאש, שם, עמ' 92-95.

קרב האמל - 4 ביולי 1918

כמה מעקרונותיו של מונאש

המעייין בזכרונותיו של גנרל מונאש ימצא לאורך כל הספר בצד סיפורי-המעשה של נצחונות האוסטרלים בצרפת בשנת 1918 גם הזכרתם של עקרונות ששימשו נר לרגליו של מונאש. בחלק מהם כבר עסקנו עד כה, אך מן הדין להזכיר מספר עקרונות נוספים, ולאו דווקא לפי סדר חשיבות כלשהו.

על קביעת קווי-תיחום בין גופי-צבא •
 „לדעתי תמיד בלתי-רצוי לבחור בתואי טבעי או מלאכותי
 בולט — כגון נהר, נסיך, רכס, כביש או קר-מסילת-ברזל —
 כגבול אחריות“, כתב מונאש בעקבות ניסיון מר שהיה לו
 בעניין. „הדבר יוצר מיד אחריות מפוצלת ומצריך בנקודה
 קריטית מידה של שיתוף-פעולה שקשה לצפות לה בין שני
 מפקדים עצמאיים. עדיף על כן למקם יחידה, גדולה או קטנה,
 לרוחב התואי, כדי ששני צדדיו יבואו תחת שליטתו של
 מפקד אחד ויחיד“.¹⁸

אימוניהם והמשמעת שלהם. אין לשכות, שהיתה זו החלטת קשה ורבת אחריות, כי בעוד שהדילוג הראשון (כולל מעבר כוח דרך כוח) בוצע עם פתיחת המערכה, הרי הדילוג השני (אף הוא כרוך במעבר כוח דרך כוח) הוצא אל הפועל כבר בעיצומו של הקרב על כל תהפוכותיו. תוצאות הקרב שהחל ב-8 באוגוסט 1918 הצדיקו את החלטתו של מונאש.¹⁷

דיאגרמה ג: היערכות הכוחות בשטח ההיערכות

קרינתום בין הדיביזיות	קרינתום בין הדיביזיות
(הדיביזיה ה-3) חט' 10 (בחפירות-ההגנה) (הדיביזיה ה-4) חט' 12 חט' 4 חט' 1 (הדיביזיה ה-3) חט' 9 חט' 11	(הדיביזיה ה-2) קו החזית לפני הקרב חט' 6 (בחפירות-ההגנה) (הדיביזיה ה-5) חט' 15 — חט' 8 חט' 14 (הדיביזיה ה-2) חט' 7 — חט' 5

18. שם, עמ' 74. — מן הדין להזכיר שגם צה"ל למד לקח זה בדרך הקשה. למשל, קביעת כביש מגידל — בית גוברין ערב פלישת הצבא המצרי ב־1948 כקרתיהום בין חט' השלמ"ח "ההנגב" לבין חט' "גבעות" היו לו תוצאות חמורות ואין זה מקרה יחיד בתולדות צה"ל.

יעודו של חיל הרגלים • „פיתחתי תיאוריה שהתפ- קיד האמיתי של חיל הרגלים איננו לבובו עצמו במאמצים גופניים של גבורה, ואף לא להיפגע באש חסרת הרחמים של מכונות-היריה, וגם לא להשחיל עצמו על כידונים עוינים או להיקרע על מכשולי האויב, כי אם להיפך, להתקדם בחיפוי מירבי אפשרי של פריסה מירבית של משאבים מכניים, בצורת תותחים, מקלעים בינוניים, טנקים, מרגמות ומטוסים; להתקדם תוך עיכוב מוערי ולהיות משוחרר ככל האפשר מהתחובה לפלס את דרכו תוך כדי לחימה; לצעוד בהחלטיות ומבלי להתחשב ברעש ובמהומה של הקרב לעבר היעד שנקבע, ושם עליו לגונן על השטח שנכבש ולהחזיק בו. ועליו לקטוף את פרי הניצחון בצורת שבויים, תותחים ומצבורי נשק”¹⁹.
אכן, מבצעיו של מונאש בשנת 1918 היו מופת לתפיסה זו, כאשר הושגו נצחונות באבידות מזעריות לא רק הודות לתכנון מעולה, אלא גם בשל הקצאת משאבים ואמצעי סיוע בהיקף נרחב ל-ח”ר הפועל.

הפתעה • מונאש היה מודע להשפעה המכרעת של גורם ההפתעה על השגת הניצחון. הוא ציין בזכרונותיו שעקרון ההפתעה היה מוכר מימי-קדם, אולם יושם אך מעט בשנים הראשונות של מלחמת העולם הראשונה. הוא עשה איפוא מאמצים רבים לנצל גורם זה. כבר הזכרנו למעלה כיצד הונה את הגרמנים ואילצם לחבוש מסכות-גז. תדיר חשב על מציאת אפשרויות הונאה. לא יפלא, איפוא, כי הקדיש תשומת-לב רבה לשמירת הסודיות ואף הפיץ תזכיר מיוחד בנידון בקרב הקור- פוס שבפיקודו. הסודיות גייסותיו וכוונותיו מילאה תפקיד נכבד במסכת שיקוליו. הוא גם הקפיד להפיץ שמועות-שוא כדי שיגיעו בסופו-של-דבר לידיעת האויב. בין יתר האמצעים אף הורה לייצר טנקי-דמה שהצגתם הטעתה את הגרמנים באשר לעוצמת הטנקים הממשית שעמדה לרשותו.

קבוצות תכנון, דיון ופקודות • כבר הזכרנו בקשר להכנות לקרב האמל את הנהגת קבוצת הדיון המוקדם ע”י מונאש. אכן, מאז נטל את הפיקוד על הקורפוס האוסטרלי לידיו, נהיו קבוצות התכנון, הדיון והפקודות לנוהג של קבע. הן הפכו למכשיר יעיל בעיצוב אחידות המחשבה והשיטה הטקטית בכל הקורפוס. בהן נפגשו פנים-אל-פנים מפקדים וקציני-מטה שקודם לכן ראו זה את זה אך לעיתים נדירות ובכך אופשרו חילופי-השקפות באופן נרחב ומועיל שתורמו רבות ליצירתה של עבודת-צוות ולשיפורה. מונאש ציין, כי הכנתן של ישיבות אלו, כדי שתהיינה תכליתיות, היתה כרוכה במאמץ רב, אך לדעתו היה זה מאמץ כדאי. בהזדמנויות אלו שמע כל מפקד או קצין-מטה לא רק על המשימות שהוטלו עליו ועל יחידתו, אלא גם מה הן הפקודות שניתנו לעמיתיו. בכך יכול היה בשעת הצורך לשקול את השפעת הפעולות של האחרים על פעולותיו שלו. מאחר שהקצינים הבכירים של הארטילריה הכבדה, הטנקים ושירות האויר היו נוכחים ודנו עימם בכל ההיבטים של הפעלת זרועם, הורחב באורח מתמיד היקף הידע אודות הטכנולוגיות של החילות האחרים.

ריכוז המאמץ • היה זה מושכל ראשון, כפי שכבר הזכרנו בדיוננו אודות יעודו של חיל הרגלים, שאפילו במקרה שתפעלנה שתי דיביזיות בלבד, מתוך קורפוס שמנה

בפרק-זמן מסוים שבע דיביזיות, ינתן לשתי דיביזיות אלו סיוע של כל האמצעים של הקורפוס כולו. פירוש הדבר, שלצורך מבצע כזה יופעלו לא רק כל הארטילריה, כל הטנקים וכל המטוסים, אלא יעמידו לרשותן גם את יחידות הפלסים והמקלעים הבינוניים של כל שאר הדיביזיות. כך הופעלו למשל בחזית התקפה של שתי דיביזיות (ברוחב של 6000 מ')²⁰ 256 מקלעים בינוניים מדגם ויקרס. מג”ד גרמני שנפל בשבי, הודה שעוצמת אש כזו שיתקה את גדודו ונטלה ממנו כל יכולת פעולה. אמנם אין לשכוח, שנקיטת שיטה כזו העמיסה עומס רב על יחידות ועוצבות הסיוע והשירותים. ובעוד שדיביזיות-ה-ח”ר נהנו מתקופות מנוחה לסירוגין, הרי יחידות אלו נמצאו באורח כמעט רצוף בפעילות קרבית.

קידום • אם כי הכוח האוסטרלי היה חלק אינטגרלי של צבא הקיסרות הבריטית, הוא היה שונה במספר תחומים מצבא זה. על פי נוהג הצבא הבריטי לא עודדו עליית חוגרים אל שורות הקצונה. ובאותם המקרים שחרגו מכלל זה, נאסר איסור מוחלט שחוגר יעלה לדרגת קצונה ביחידה בה שירת כחוגר. לדברי מונאש, „היה זה נדיר שיוכר שירותו המצטיין של חייל-מנהשורה; אך היה זה בלתי-אפשרי להשיג עבורו מינוי בעוצבתו שלו”. אולם בצבא האוסטרלי סטו, כאמור, מנוהג זה. טוראים, רבי-טוראים וסמלים שהראו כושר-מנהיגות בתנאי-קרב יועדו לקידום. אם רמת השכלתם היתה טובה, קיבלו מינוי-קצונה מיד כשהתפנה תקן. במקרה שחסרה השכלה נאותה, נשלחו המועמדים לקצונה לאוקספורד או לקמברידג’ לשם שיפור ידיעותיהם הכלליות והצבאיות. לכן לא היו בצבא האוסטרלי כת של קצינים ואף לא פער חברתי. במקרים רבים עלו אנשים ממוצא חברתי נמוך שהשתייכו למעמד בעלי-המלאכה מטוראים למג”דים במשך המלחמה. מונאש הדגיש שלא זו בלבד, שיעילות הכוח האוסטרלי לא ירדה בשל כך, אלא נהפוך הוא, כל הצבא האוסטרלי מוין כאילו באורח אוטומטי למנהיגים ומונהגים בהתאם לסגולותיו האישיות של כל פרט ומכך גם צמח יחס מופלא של הבנה ביניהם.²⁰

סיכום

קשה שלא להצביע על גילוי אחד המייחד את זכרונותיו של לויטננט-גנרל סיר ג'ון מונאש מכל שאר ספרות הזכרונות של מלחמת העולם הראשונה. בכל שאר ספרי-הזכרונות נאלצים כותביהם להסביר ולתרוץ כשלונות במהלך פעולותיהם. על-פי רוב מוסברים הללו על ידי כך שמטילים דופי במישהו. תדיר נשמעים דברי ביקורת על הדרג הממונה, שציוות דברים שלא ניתנים לביצוע או שלא העמיד לרשות המבצע את האמצעים הדרושים לשם הצלחת הביצוע. אך לעיתים גם מושמעים דברי-קטרוג על הדרגים הכפופים שהכשילו את הביצוע מסיבה זו או אחרת. הבולט בזכרונות המלחמה של מונאש הוא היעדר ביקורת בשני הכיוונים. זעיר פה, זעיר שם יש הערות על יחידות או עוצבות באגפים, שפיגרו אחר קצב ההתקדמות של האוסטרלים. אך גם כאשר דברים אלה מושמעים, יש תמיד בצידם הסבר סלחני ולעולם לא מאשים או מקנטר. אכן, ברור בעליל, שמונאש המצליח אינו זקוק להטלת דופי במישהו. שכן אין הצלחה כהצלחה עצמה!

הרשימה הבאה חורגת באופיה מפרשיות הקרב המקובלות ב„מערכות“. אין בה מחקר היסטורי או ניתוח טקטי, כי אם סיפור אישי של קצין שפיקד על הפעולה, אך עם זאת היא בעלת חשיבות ויחוד. פעולת „לה ג'ורג'טה“ אירעה קודם הקמתו של צה"ל ופיקדו עליה והשתתפו בה לוחמים יהודים. סיפור לחימתם מזכיר לדור „אשר לא ידע את יוסף“, כי עם מקורות היניקה של צה"ל ומבשריו נמנה גם שירות בני-הישוב בצבא הבריטי בימי מלחמת-העולם השנייה, ובמיוחד באותה עוצבה לוחמת שנקראה חי"ל (חטיבה יהודית לוחמת), וכונתה בפי העם „הבריגדה היהודית“. מן הראוי להזכיר, כי בתחילה לא התלהבו השלטונות הבריטיים לשתף את הישוב היהודי במאמץ הצבאי (בניגוד למאמץ המלחמתי-כלכלי); וכאשר מחסור בכוח-אדם אילצם להסכים לגייס יהודים ארץ-ישראליים, השתדלו למנוע מהם ליצור יחידות לוחמות של ממש וכיוונו אותם לחילות שירותים או הטילו על יחידות החי"ר הארץ-ישראליות שקמו תפקידי שמירה בעורף. רק לאחר מאבק מדיני ממושך הוקמה הבריגדה היהודית ונשלחה לבסוף לחזית איטליה, בה הספיקה ליטול חלק בקרבות האחרונים, ושם למדו בני הישוב הלכה למעשה דברים, שלא ניתן היה ללמוד אותם בתנאי מחתרת. פעולת „לה ג'ורג'טה“ היתה אמנם פעולה זעירה שנבלעה בתולדות המלחמה, ולא היתה לה כל משמעות לגבי נצחון בעלות-הברית, אך עם זאת לבני הישוב העברי בארץ-ישראל של שנת 1945, היה מבצע פלוגתי זה בשיתוף ארטילריה, טנקים וחיל-אוויר פרק לימודי חשוב. ערכו של אירוע זה אינו בטל גם כיום עבורנו ולו רק בשל האווירה ורוח הלחימה ששררו בקרב אותם לוחמים.

"לה ג'ורג'טה"

פרשיית קרב
מתולדות החי"ל

סא"ל (מיל') יוחנן פלץ

בקנה-מידה עולמי היתה פעולת „לה ג'ורג'טה" פעולה זעירה שנבלעה בתולדות המלחמה ולא היתה לה כל משמעות לגבי נצחון בעלות הברית. אולם מן הבחינה שלנו, של העם היהודי בארץ-ישראל, היו לפעולה זו כמה יחודים וכמה מעשים רא-שוניים, ואולי גם אחרונים, ולכן החלטתי להקדיש כמה שעות לרישום הפרשה כפי שאירעה.

בחדש מרס 1945 הייתי קפיטן, סגן מפקד פלוגה ב' בגדוד השלישי של חיל הרגלים הארץ-ישראלי, בחטיבה היהודית הלוחמת — חי"ל. באחד הימים קבלתי פקודה ממפקדי, מיגור בריטי בשם פרדי סטור לערוך סיור מוקדם לצורך העברת קטע החזית בגזרת וילה-נובה מהגדוד השני לפלוגתנו. לצורך זה נפגשתי בשעות הבוקר המוקדמות עם מרדכי מקלף, שהיה גם הוא קפיטן וסגן מפקד פלוגה, ושנינו ערכנו סיור בן כמה שעות בכל העמדות המחלקתיות ובמטה הפלוגה. חלק מן הסיור ערכנו בזחילה על הבטן שכן קטע חזית זה היה בשליטת התצפית של עמדה גרמנית מבוצרת בחווה כפרית ששמה היה „לה ג'ורג'טה". העמדות שלנו היו לאורך תעלת המים „פוסר-ווטרו", וכקילומטר אחד מעבר לעמדתנו הקדמית, שכינויה היה New Market, עברו הגרמנים את התעלה והתבצרו בחווה זו, כשהדבר מאפשר להם שליטה באש ובתצפית על עמדותיהם של גדודי הבריגדה. כמה ימים קודם לכן ניסתה פלוגה מהגדוד הראשון, בפיקודו של מקסי כהן לכבוש את „לה ג'ורג'טה", אולם נהדפה תוך אבידות רציניות. גם במהלך הסיור שערכתי עם מרדכי מקלף נפתחה לעברנו פעמים מספר אש מקלעים מכיוון לה-ג'ורג'טה ושנינו נאלצנו להפסיק את הסיור ולהיצמד לאדמה לפרקי זמן ארוכים. את הקטעים המסו-גנים עברנו בריצה כשכדורי מקלע מ"ג 42 שורקים סביבנו. כשחזרתי מהסיור התגבשה בליבי החלטה שאת המטרד מוכר-חיים לחסל ולאפשר תנועה חפשית יותר בקוים של פלוגתי. ידעתי שמפקד הפלוגה האנגלי לא ירצה להסתבך במבצעים כאלה ולכן שוחחתי עם מיגור בן-ארצי שהיה סגן מפקד הגדוד.

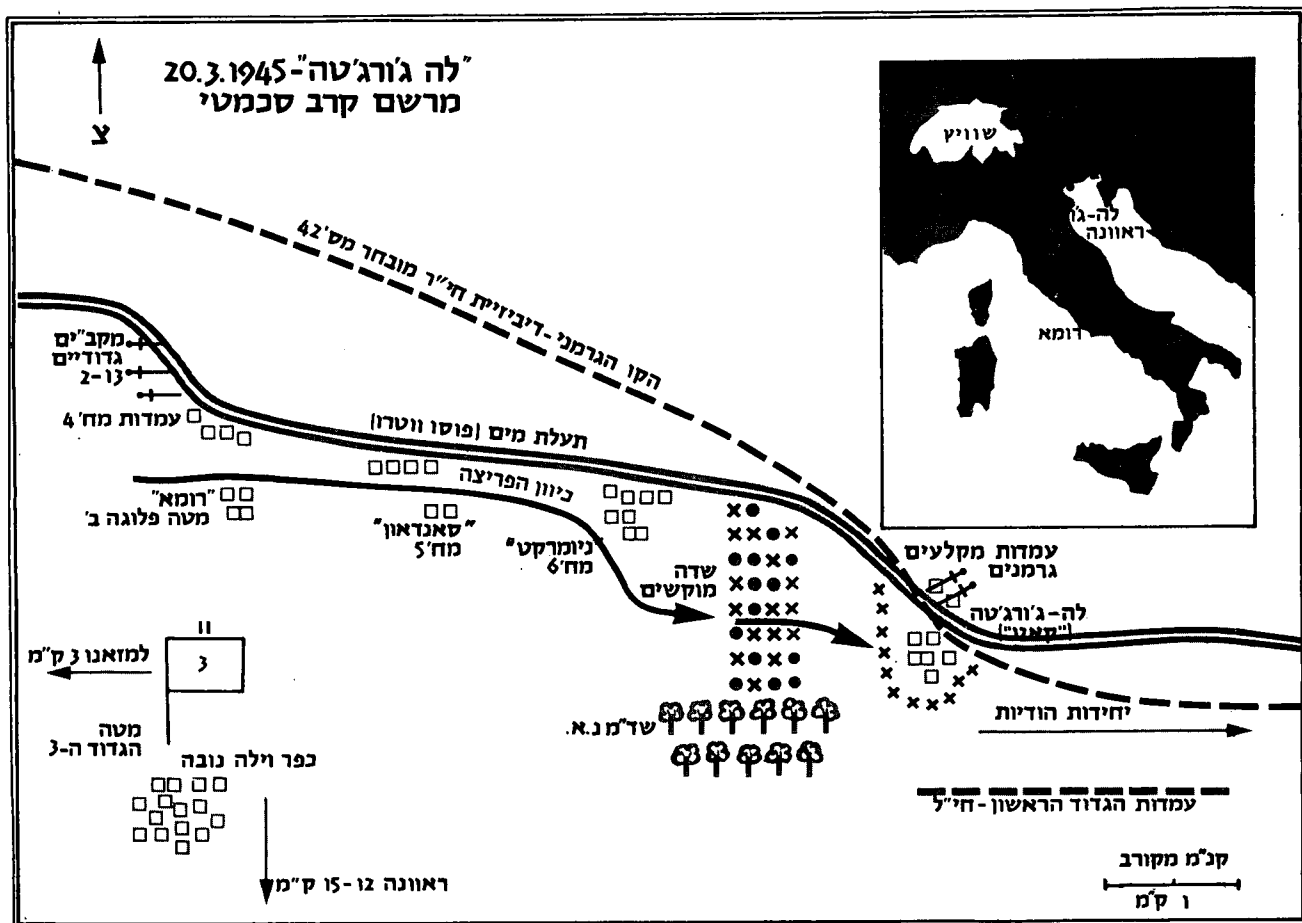

בן-ארצי רצה למצוא לגדוד השלישי משימה נאותה ולכן הקשיב בעיון רב והבטיח להעביר את הנושא למפקד הגדוד, הקולונל גופטון-סמונד, המכונה „גופי". בינתיים הפלוגה שלי, פלוגה ב', נכנסה לקוים ואז נחלתי אכזבה גדולה מאוד: נוכחתי לדעת שבצבא הבריטי סגן מפקד פלוגה ממונה על אספקה, תובלה וכיו"ב ואינו מיועד לתפקידים קרביים. על-כן ביקשתי ראיון עם מפקד הגדוד ואמרתי לו כי איני מוכן לשמש סגן מפקד פלוגה ואעדיף לרדת בדרגה ולפקד על מחלקה. הקולונל, אדם חביב מאוד בדרך-כלל, סירב להקשיב לטענותי ולקבל את התפטרותי. בינתיים המשיכה הפלוגה שלי לשבת בקו החזית. באחד הימים הודיעו לי להתייצב לפני מפקד הגדוד. מלא חששות התייצבתי במשרדו ולהפתעתי שמעתי אותו אומר: „אינני מתלהב מהתנהגותך אך אני אוהד את רוחך. שמעתי ממגיור בן-ארצי על הרעיון שלך לחסל את „לה-ג'ורג'טה" — משימה נאה. אתה רוצה להילחם — הנה לך ההזדמנות. ערוך מספר סיורים והבא לי מידע על הערכות האויב, על שדות המוקשים, על המכשולים בדרך ועל העמדות ונראה אם אפשר יהיה לשחרר אותך מתפקידי האספקה". רצתי מיד למטה הפלוגה, שם כבר ידעו על העניין.

סיורים מקדימים

הבעיה הראשונה שעמדה בפנינו היתה לסייר את העמדות הגרמניות. תחילה חשבתי לצאת לפנות בוקר, להתקרב לעמדות האויב, לצפות עליהן במשך כל היום ולחזור אחרי רדת החשיכה. הצעה זו לא היתה בת ביצוע כי הצלפים שלנו, אשר הכירו היטב את השטח, אמרו שבמשך היום אין תנועה בעמדות ולכן אין מה לראות. שנית, לא אוכל להתקרב במידה שתאפשר להבחין בפרטים שכן השטח שטוח כשולחן ואין בו מסתור. נשארה אם כן רק האפשרות של סיורים בלילה. הצטיידתי בציוד קל: קולט 45, פרטי שלי, סכין ודקר לגילוי

וניטרלתי כמה מהם על-ידי הכנסת נצרות, כן סימנתי אותם בסימני היכר מוסכמים שלא נראו לעיני הגרמנים. לאחר שעברתי את שדה-המוקשים, התחלתי לצפות לעבר העמדות שנראו באופן די ברור לאור הירח. נדמה היה לי שאני שומע קולות וברגע מסוים התחיל לגבוח בחווה כלב. בכך סיימתי את הלילה השני.

הכנות בטרם קרב

שם הקוד של „לה ג'ורג'טה" היה „CAT" (חתול). ביום שלאחר הסיור השלישי התיצבתי בפני מפקד הגדוד, שקרא לי, ודיווחתי לו בפרוטרוט על הנעשה. תגובתו של „גופי" היתה: „טוב! אני שמח שיהיה לך מה לעשות. מחר תסיים את הסיור ותביא לי את יתר העובדות על שדות-המוקשים ועל עמדות הגרמנים, כדי שנוכל לעבד תכנית הסתערות". בלילה הרביעי יצאתי שוב עם עוזי בדרך שהיתה כבר מוכרת לי. הגענו מהר לעמדות האויב והפעם גם עוזי התקרב ממש עד החווה, כדי לתת לי חיפוי כשאני משוטט בין עמדותיה. הגרמנים היו בטוחים בעצמם, דיברו בקול רם ובבונקרים היה אור. בבניין החווה עצמו שרו ודיברו בקול רם. לא התקשיתי לשרטט בזכרוני את המערך ולבודד את עמדות המקלעים ואת המעבר רים שביניהן. השלמתי את המשימה וחזרנו מייד למטה הפלוגה, שם מיהרתי לשרטט את מערך האויב כל עוד היה טרי בזכרוני. מסרתי את המידע שהספיק לצורך תכנון הפעולה, וקיבלתי חופשה בת לילה שהייתי זקוק לה מאוד.

למחרת שוב נקראתי לקולונל, הפעם עם מפקד הפלוגה וקיבלתי את הפקודות הבאות:

* בלילה יצא סיור אלים, מורכב ממחלקה שלמה. תחת חיפוי יפתחו החבלנים שביל בשדה המוקשים כדי לאפשר מעבר טנקים לתוך עמדות האויב. אני נבחרתי לפקד על סיור זה.

* המעבר יסומן בצורה שלא תיראה ביום עליידי הגרמנים, וסיוריהם לא יוכלו להבחין בנעשה.

* ב־20 במרס 1945, יום לאחר פינוי המוקשים ולאור היום, יסתער כוח פלוגה ב', בסיוע של מחלקה אחת מפלוגה ד', על „לה ג'ורג'טה", יכבוש אותה, יפוצץ ויהרוס את כל המתקנים שבה, ויסוג חזרה לעמדותינו. ההסתערות תבוצע בסיוע של ארבעה טנקים בריטיים מטיפוס צ'רצ'יל השייכים לגדוד של Royal Irish Horse. הוסדר סיוע תותחים וסיוע מקלעים בינוניים של הגדוד השלישי והגדוד השני. לכל הפעולה תקדם הפצצה מן האויר וצליפה על-ידי מטוסי „ספיטפייר" של חיל-האויר המלכותי. אני נתמניתי למפקד הפעולה.

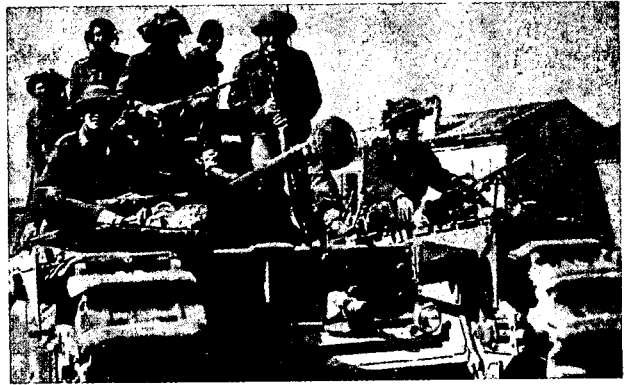
באותו הלילה יצאה מחלקה של 29 חיילים, מהמובחרים והטובים שבגדודי הבריגדה, כדי לחפות על ארבעה חבלנים, שהיה עליהם לפרוץ את השביל למעבר הטנקים בשדה המוקשים. קודם לכן, יצאתי עם הכוח המחפה ופיוזרתי אותו סביב מוקד

העבודה בצורה שנתנה חיפוי על החבלנים. הוריתי לעוזי לפקד על כוח החיפוי ובעצמי הבאתי את החבלנים לאיזור העבודה. הממונה על החבלנים היה קורפורל חיים ברות. החבלנים איתרו את המוקשים שהיו מונחים בשתי רצועות, ניטרלו אותם והיסוו חזרה את הבורות כדי לא להשאיר עקבות. אני התקדמתי בינוניים חיים שוב לעבר החווה, על מנת להכיר היטב ככל האפשר את שטח הפעולה העתידה. חצי שעה לפני עלות השחר הפסקתי את העבודה וחזרנו למחנה לאחר שהכל עבר בשקט גמור, ולא נתגלינו לעיני הגרמנים למרות העובדה שחלק מהכוח פעל במרחק של כ־30 מטר מעמדותיהם הקדמיות.

בשובנו למטה הפלוגה הסתבר שלחיים ברות היו ספקות באשר להשלמת הפינוי של שורת המוקשים האחרונה. הדבר היה חמור מאוד שכן היתקלות טנק במוקש היתה עלולה לשבש את התקדמות הטנקים והתפתחות ההסתערות כולה. באותו יום אירע אירוע מעניין בהכנות לפעולה נגד „לה ג'ורג'טה". בשעות אחה"צ נראתה תנועה חשודה בקווים של הגרמנים מעבר לתעלה ודווקא לא מכיוון „לה ג'ורג'טה". מעמדות הפלוגה שלי יצא סיור אלים כשבראשו שני קצינים: סגן משה ריינהולד וסגן טוני ואן-גלדר. הסיור נכנס במפתיע לעמדות הגרמנים ובקרב מגע פנים אל פנים שבה 14 גרמנים, והביאם לקווינו. בשלב מסוים התעוררו הגרמנים לפעולה והמטירו אש תופת על דרך נסיגתו של הסיור. כדי לחלצם יצאתי עם מחלקת חיל רגלים אל מעבר לתעלה ומשכנו אל עצמנו חלק מתשומת הלב של הגרמנים. למולנו לא נפגע אף אחד מאנשינו בכל הפעולות האלה וכל התקרית לא הפריעה לביצוע הפעולה על „לה ג'ורג'טה".

הקרב

ביום שלמחרת, ב־20 לחודש מרס 1945 בשעה 0915 בבוקר הופיעו בזה אחר זה מספר מטסים של מטוסי „ספיטפייר" והחלו להפציץ את עמדות הגרמנים מעבר לתעלה, פוסו ווטרו" וב־0945 פתחו תותחי הבריגדה בהרעשה על העמדות שלאורך התעלה כולה. בשעה 1000 בדיוק נע כוח המשימה קדימה. בעברנו ליד עמדת Sun Down („שקיעת השמש") יצא מהעמדה הטבח הפלוגתי ששמו היה ביבלאש. הבחור בחש בפעם האחרונה בסירים, נתן הוראות לעוזרו, נטל את רובהו והצטרף לכוח. הדבר לא היה אמנם בהתאם לנוהל, אך אין ספק כי הוא מסמל את רוח אותו זמן. כשעברנו על פני

העמדות האחרונות שלנו הגיעו אחרינו הטנקים. חיים ברות והחבלנים שלו רצו לפני הטנקים כדי לוודא שכל המוקשים אומנם פונו. בשלב זה הלכתי מיד אחרי הטנק המוביל. מעמדותיהם של הגרמנים נפתחה אש תופת לכל אורך הקו. ראיתי כי חיים ברות התכופף, בדק משהו בעזרת כידון, התיישר ונתן לטנק סימן לנוע קדימה. ובאותו רגע נפגע מצרור של מקלע ונפל. רצתי אליו וראיתי כי הוא נפגע בצווארו ובחזהו. נדמה היה לי כי הוא ניסה לומר משהו. קראתי לחובש אך נאלצתי לעזוב ולנוע קדימה יחד עם הכוח המסתער. תפשונו עמדות כ-400 מטרים מ"לה-ג'ורג'טה". מקלע גרמני מחופר בתוך הסכר של התעלה באגף שלנו, בעמדה שלא זיהינו קודם, פתח באש מדויקת ועצר את התקדמותנו. ניגשתי לטנק המוביל וניסיתי להתקשר בטלפון המוצמד מאחור בכדי להורות לתותחן חץ לפגוע בעמדה הגרמנית, אולם הטלפון רוסק ע"י כדור ולא פעל. נזכרתי שפעם אמר לי מישהו איך מתקשרים עם טנקים בשעת הקרב: יריתי שלושה צרורות קצרים מטומיגן אל צריח הטנק ומפקד הטנק אכן פתח את המכסה. אני קפצתי על המדף, הצבעתי על העמדה הגרמנית וציוויתי עליו לפגוע בה. התותחן של הצ'רצ'יל הסתובב אט אט לכיוון העמדה ופלט סדרה של פגזים בדיוק מפתיע. פגז אחד פגע כנראה בחומר נפץ, או בתחמושת, בתוך העמדה כי פתאום התפוצצה כל העמדה ועפה לאויר כשכולם מבחינים בבירור בכיסא ובמקלע, הרכוב עליו מתהפכים באויר מעל התעלה. העמדה שותקה כליל. האש החזיתית של הגרמנים לא היתה מסוגלת לבלום את ההסתערות. נתתי פקודה שלא ניתנה עד אז אף פעם בסערת הקרב בשפה העברית: "הצמד כידון!". ראיתי ושמעתי שורה של כמה עשרות כידונים הנצמדים לרובים ב"קליק" האופייני. ידעתי שקשה יהיה להקים את האנשים תחת האש ולכן קמתי בעצמי ונתתי פקודה ליחידה של עוזי: "לכיוון התעלה עם הכידונים הסתערו!". היחידה קמה והסתערה בריצה לעבר התעלה. מיד אחריה הונגתי לכיוון החווה עצמה את היחידה של סרג'נט מגידס. באותו רגע מצא אותי ואת הרץ שלי, בוב היה שמו, צלף גרמני והתחיל לירות על שנינו בדיוק מסוכן. כדור אחד פגע בעקב נעלי. לרגע תפסנו שנינו עמדות בקפל קרקע אולם לא היה זמן להשתהות. שלחתי את בוב להודיע לעוזי שיסוג לקו ההסתערות אחרי טיהור העמדות לאורך התעלה ובמצמי הסתערת יחד עם היחידה של קורפורל שפרבר אחרי היחידה של מגידס. הטנקים נעו קדימה והתחילו לנטרל נקודות ירי גרמניות באש מקלעים ובאש תותחים. המק"בים של הגדודים השני והשלישי חיפו על ההסתערות שלנו לאורך

התעלה. היתה אש תופת וקשה היה להבין את דברי האנשים ברעש ובהמולת הקרב. כשהגעתי לבניין החווה ראיתי מדרגות המובילות למטה למרתף. באותו רגע הופיע מולי סרג'נט מגידס. שאלתי אותו אם בדק מה יש בפנים. משהשיב בשלילה זרקתי פנימה רימון וירדתי לתוך המרתף תוך ירי צרורות מטומיגן. באפולוית המרתף התגלה לי כי נמצאת בתוכו חבית יין גדולה שממדיה מהריצפה ועד התקרה. כתוצאה מהירי נוקבה החבית ומאדי היין שנשפך ממנה הסתחררתי. רק לאחר טיפולו של סרג'נט מגידס חזרו אלי עשתונותי. בינתיים הכוח של קורפורל שפרבר התחבר עם הכוח של עוזי לאורך התעלה והם טיהרו לחלוטין את עמדות הגרמנים בתוך הסכר בתת-מקלעים וברימונייד. היתה זו לחימה מטווח קצר ביותר. לעיתים היו רק מטרים בודדים בין הגרמנים ובין לוחמינו. מגידס המשיך לטהר עם הכוח שלו את החווה עצמה ואת הבונקרים שמסביב לה. בעזרת רימונים פוצצנו מה שאפשר היה לפוצץ וכיוונו את הטנקים לצורך הריסת הבונקרים באש תותחים ועל-ידי מעבר בוחליהם על גבי החפירות והעמדות. עברתי על יד טנק ופתאום שמעתי קול אלחוטן מדווח למטה: מסתערים על היעד. הם עשו את זה ועוד איך!

מפקדים בראש

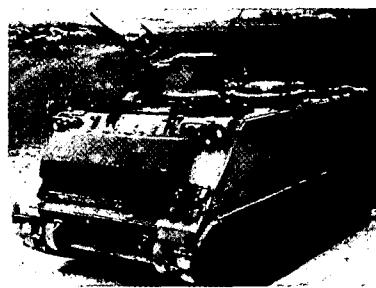
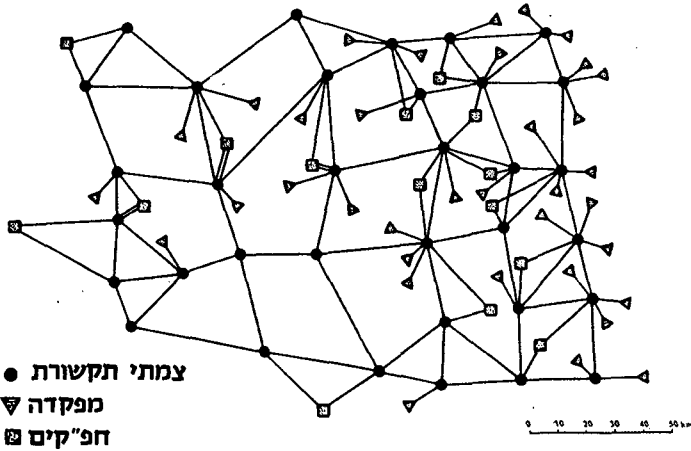
תוך עשרים דקות חדלה "לה-ג'ורג'טה" להתקיים כשהכל בה הרוס, בוער ואין בו רוח חיים. נוסף על חיים ברות נפל עוד אחד מלוחמינו, יעקב שולגסר, שנפגע מצרור תת-מקלע מאחת העמדות בתעלה. עוזי והיחידה שלו עשו את העבודה הקשה ביותר לאורך התעלה בקרב פנים-אל-פנים. עוזי התעלה ממש על עצמו בפעולה זו. כל ההתנגדות של הגרמנים בכל האיזור נפסקה וכאשר חדלנו לירות, נשתררה לפתע דממה, ונשמע רעשם של מגוועי הטנקים, שאיבטחו את האגפים במרחק של כמה מאות מטרים. יריתי רקטה ירוקה והחילוניו לסגת. חזרנו לעמדות מיוזעים ועייפים אבל שמחים. כשעברו הטנקים על פנינו יצא החוצה מפקד הטנק המוביל, הרים את הכובע וקרא: שלוש קריאות הידד לארץ-ישראלים, וחיליו חזרו אחרינו. לפתע הבחנו בדבר נורא. שני ההרוגים שלנו, שבעיני ראיתי אותם על אלונקות, והייתי בטוח שנלקחו לעורף, הושארו על-ידי נושאי האלונקות בצד השביל. הדבר נעשה לא מתוך רשלנות, אלא בשל פקודת קבע מפורשת — שאסור לשאת הרוגים על אלונקות, כדי לאפשר נשיאת פצועים וטיפול בהם. התקשרתי מייד למפקד הפלוגה וזה השיג את הסכמת המפקדה לשלוח חזרה שני טנקים עם מספר חיילים לאסוף את ההרוגים. הדבר בוצע, וחיים ברות ויעקב שולגסר מצאו את מנוחתם האחרונה בבית-הקברות של הבריגדה ברוונה. אני המשכתי למפקדת הגדוד ומסרתי אישית דו"ח למפקד הגדוד. פעולת "לה-ג'ורג'טה" היתה הראשונה בה כוח לוחם עברי הסתער לאור היום בפעולה משולבת, בסיוע טנקים, ארטילריה וחיל אוויר. סבורני שהיתה זו פעולה ראשונה ואחרונה שכוח יהודי מאורגן ביצע הסתערות כידונים קלסית ולפי כל החוקים של המשחק העתיק הזה. פעולת "לה-ג'ורג'טה" הקדימה את צה"ל בעוד דבר אחד: כל המפקדים הסתערו בראש יחידותיהם בשיטת "אחרי" המאפיינת את צה"ל. "לה-ג'ורג'טה" לא הט-רידה יותר את קוי החי"ל.

RITA — מערכת תקשורת טקסטית תוצרת צרפת

והכולל כ-1200 טלפונים, כ-1200 מכשירי-קשר וכ-200 טלפונים, תוך שמירה על תיאום, נידות, חסינות וסודיות בתנאי קרב שונים כולל תנאי קרב גרעיניים. על המערכת להיות מותאמת לרשת הטלפונים ומערכות התקשורת המפותחות עלידי מדינות נאט"ו (למשל מערכת ה-Auto-Ko).

בפיתוח המערכת הוחל ב-1962 בצרפת
ודגם ראשון נוסה ב-1968, כאשר בהמשך
שך שותפו גם הבלגים. כיום מצטייד בה
צבא צרפת.

מערכת התקשורת החזשה תוכנה עלנות
על כל צרכי התקשורת ברמת הקורפוס.
בפיתוחה הושם דגש מיוחד על קיצור
הזמנים הדרושים לפריסת הרשתות הק-
ויות, רשתות הטלפוניטור ועל הגברת
ההסתיות של ההודעות המועברות. כמו-
כן שולבו במערכת, בתקשורת אלוטוית,
גם יחידות הנמצאות בתנועה. המערכת
מטפלת בקביעת סדרי עדיפות בין ההר-
דעות ובמניעת עומס יתר על המרכזיות,
דבר שניתן לביצוע היום רק בבקרה יד-
בית. המערכת מטפלת בכל יחידות הקור-
פוס הפרוס על שטח של 30—50 קמ"ר

שיפור שוויצרי לנגמ"ש M-113

במגמה לשפר את עוצמת האש של הנגמ"ש האמריקני M-113 בודק כעת הצבא השוויצרי אפשרות להחליף את הצריחון המפקד הקיים עם מקלע 0,5 בצריחון שוודי עם תותח 20 מ"מ בעל יכולת צידוד של 360° שתוכנן עבור הנגמ"ש השוודי PBV-302. התותח מיועד לירי כנגד מטות קרקעיות משוריינות קל עד טווח של 1,000 מטר, וכנגד מטות בלתי מוגנות עד טווח של 2,000 מטר. קיימת גם אפשרות לירי נ"מ כנגד מטוסים ומימכי טוס וגד מסוקים — דרך כוונת מיוחדת. הזנת התותח נעשית ברטר או על ידי מחסניות. משקל הצריחון 600 ק"ג, ולמרות זאת לא תיפגע יכולת הציפה והשיט של הנגמ"ש, שכן השוויצרים החליפו את לוח "שובר הגלים" במצוף מתאים.

תמ"ק גרמני חדש MP5-K

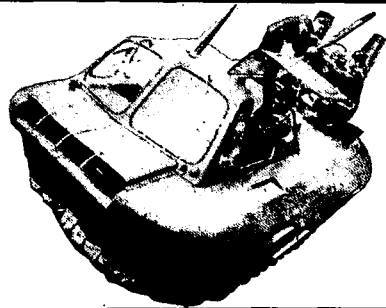
זהו תמ"ק חדש אשר פותח לאחרונה על-ידי חברת Heckler and Koch הגרמנית על-פי דרישות מיוחדות של יחידות הלוחמה בטרור של הממשלה

והצבא. לתמ"ק מחסניות בנות 15 ו-30 כדורים והירי הוא בבודדת או באוסר-מאטית. קצב האש הוא 840 כדורים לדקה, מהירות הלוע 375 מ/שני, משקלו 2 ק"ג ללא תחמושת ואורכו 325 מ"מ. משקל מחסנית של 15 כדורים (ללא כדורים) — 110 גרם, ושל 30 כדורים — 160 גרם. התמ"ק החדש מצטיין בדיוק רב בירי כדורים בודדים, וממדיו הקטנים מאפשרים הפעלות במקומות בעלי מרחב תמרון מוגבל. ניתן להתקין עליו טלסקופ ירי להגברת דיוק הפגיעה.

רחפת צ'כית

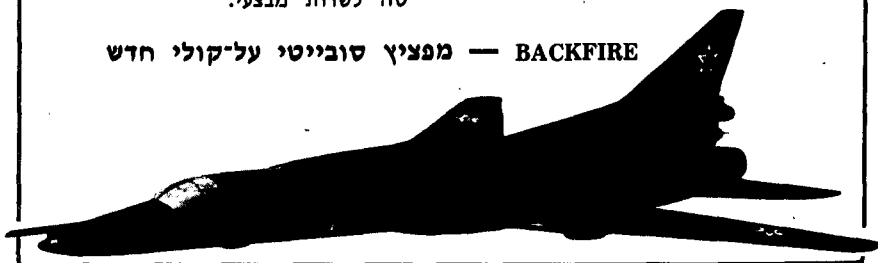
התעשייה הבטחונית הצ'כית, הפעילה במספר רב של שטחים (כלי-רכב משוריניים, רכב משא, תחמושת ועוד), פיתחה לאחרונה רחפת המכונה „מורדוקה“. ממדי הרחפת: 5.6 מטר אורך; 3.2 מטר רוחב; 2.8 מטר גובה. צוותה מונה 3 איש ולה מנוע של 105 כ"ס. מהירות השיט כ-110 קמ"ש. ייעודה העתידיים — הובלת משאות ונשיאת נשק.

טון של ה-B-1. המשמעות העיקרית של מפיץ זה הוא בטווח השיט הגדול, המאפשר לו לכסות את כל ארה"ב בטי-סות היוצאות מאיוופה או מסיביר. הדגם שבתמונה נבנה על-פי הערכות המומחים האמריקנים, הסבורים כי כ-80 מפיצים מדגם זה נמצאים בשלבי הכנ-סה לשרות במצעי.

לאחרונה הגיעו למערב ידיעות אודות מפתץ סובייטי ארוך טווח. לפי ההערכות הנוכחיות טווח השיוט של ה-B-1 — Backfire גדול יותר משל ה-B-7, המפתץ האמריקני החדש — 7,140 מייל לעומת 6,100 מייל. כושר המעמס שלו נמוך יותר: כ-10 טון, לעומת 55

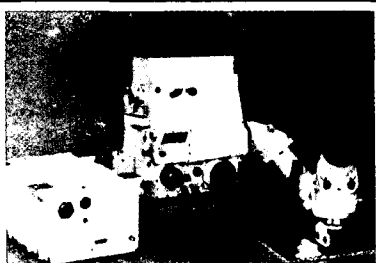
BACKFIRE — מפציץ סובייטי על-קולי חדש

למכ"ם מתקפל, על-אף שאינו נראה בתמונה. המזקו"מ דומה לזה של נושא טילים S.A.-4 ובו 7 גלגלי מרכוב בכל צד במקום 6 שיש ב-B.M.P.; הסורגים משני צידי הרכב מאחור (דומים לאלו של ה-B.M.P.) מבציעים את האפשרות שהרכב אמפיבי. רק"מ זה נראה תמיד עם יחידות חת"מ המצוידות בתומ"ת 152 מ"מ M-1973 (ראה „מערכות" 254 עמ' 40) ועל כן, למרות שנראית בתמונה אנטנה אחת בלבד על הכלי, יתכן שהיא משמשת כרכב סיור או פיצוץ ארטילרי.

תמונתו של רק"מ רוסי בלתי מוכר במ-
ערב התפרסמה לאחרונה. הרק"מ נראה
כבעל נפח גדול יותר משל ה-B.M.P.
לפי גודל הפתח האחורי וצורתו ניתן
הסיק שהוא אינו מיועד להובלת חי"ר,
כמרכב אין בו פתחיירי או פריסקופים
לתצפית בדפנות. הצריח דומה לצריח
ה-B.M.P., ממותקן מכ"ס וככל הנראה
מצייד במקלע D.Sh.K. 12.7 מ"מ. כן
ניתן להבחין, לפניס בצד שמאל, בממ-
צעי תצפית לראיתי לילה משוג מגביר
אור-וכבים. מאחורי הצריח יש מסוס

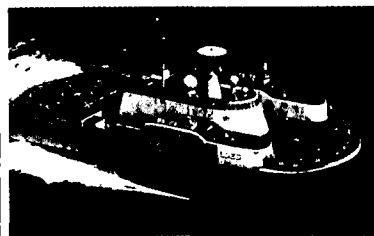

FLIR — מערכת תצפיות תרמיות

Flirt — היו שם כולל למערכות תצפית תרמויות המסוגלות, "לראות" גופים על-ידי הבחנה בפליטת החום שלהם ללא הסתייעות בתאורה חיצונית כלשהי. יתרון של מערכות אלו הוא בכך שהן "סבילות" (פאסיביות) ואינן משדרות כל קרינה שהיא. לפיכך, יש להן יכולת תצפית/הבחנה גם דרך אובדן, עשן, רש-תות הסוואה או אף שיחים, וזאת במאחר ועקרון הפעולה של המערכת הינו כאמור תגובה לחום הנפלט מהגופים ולא ללקרני האור המוחזרות מהם. חברות רבות באירופה ובארה"ב משקיעות משאבים ניכרים לפיתוח מערכות כאלו ולהתקנה במטוסים ועל כלי-רכב. חברת Texas-Instruments האמריקנית פיתחה עבור צבא ארה"ב סדרה של מערכות תצפית וכווונות ירי לטילים Dragon ו-Tow וכעת היא מפתחת מערכת תצפית וכוונון עבור טנקים M-60 הנראית בתמונה.

**תכנית לרחפת
אמריקנית**

לצי האמריקני הוגשו מספר תכניות לרחפת במשקל 3,000 טון שתהיה מצוידת באמצעי-לחימה נגד צוללות וביטילים יסיים ויס-אוויר. ככל הנראה יושלם הדגם הראשוני בשנת 1981 ואז יבדק במשך שנתיים בניסויים בתנאי ים פתוח באוקיינוס. בתחילה מתכוונים האמריקנים להתקין ברחפת ארבעה מנועים בעלי הספק 22,500 כ"ס כל אחד, שיוחלפו כעבור שנת ניסויים במונעים בעלי הספק 36,500 כ"ס כל אחד. ממדי הרחפת העתידית: 81 מטר אורך ו-33 מטר רוחב. צוותה יכלול 125 איש ומהירות השיט שלה כ-80 קשר. כפי שנראה בתמונה על הרחפת מנחת למסוק ללחומה נגד צוללות.

GEPARD — רק"מ נ"מ

גרמני חדש

הצבא המערב גרמני קיבל בדצמבר 1976 את הראשון מבין 420 כלי רק"מ נ"מ אשר יוכנסו למערך עד סוף העשור. רק"מ זה פותח בשיתוף עם בלגיה והו-לנד, אשר מצטיידות בו אף הן. הרק"מ מורכב מצריח ייעודי שהותקן על תובת טנק ליאופרד-1 גרמני. בצריח שני תותחים 35 מ"מ. נתונים כלליים של הכלי: צוות — 3 איש. אורך — 7.28 מטר; גובה — 3.01 מטר; משקל ערוך לקרב 45.6 טון.

תחמושת: משקלה — 1.1 טון; הרכבה — 660 כדור לירי נ"מ; 40 כדור כנגד מטרת קרקע; מהירות הלוע — 1175 מ/ש; קצב אש — 550 כדור לדקה לתותח או 18 כדור לשנייה לשני תותחים. מכ"ם חיפוש/עיקוב — בעל טווח של 15 ק"מ.

ל־Gepard מערכת מחשב אנלוגי. במערכת כוונת אוטומטית וכן מערכת זיהוי „עמית־טורף“, למניעת ירי על מטוסים ידידותיים. אמצעי זה אמור לתת הגנה גם בפני מטוסים. כינוי הדגם ההולנדי הוא Cheetah וצבא ארה״ב בודק אפשרות התאמת הצריר על תובות ה־M-48 וה־M-60 לקראת הצטיידות צבא ארה״ב ברק״מ נ״מ.

STINGER — טייל נ"מ אישי

אמריקני חדש

צבא ארה"ב בוחן עתה טיל נ"מ אישי Stinger, המיועד להחליף את ה-Redeye הנמצא כיום בשימוש מבצעי ביחידות. בטיל החדש מספר שיפורים: מערכת הביות אינפרא-אדום של ה-Redeye איפשרה לו להינעל אך ורק מאחור אל עבר החום הנוצר במנועים. מערכת הביות של ה-Stinger מתקדמת יותר והטיל יכול להינעל אל המטרה מזווית נרחבת יותר. לטיל נוספה גם מערכת זיהוי אשר בעזרתה ניתן יהיה להבחין בין מטוס ידידותי למטוס אויב. משקל הטיל כולל המשגר 15 ק"ג. במקביל מבוצע פיתוח מתקדם שיאפשר להפוך את הטיל לרוכב-קרן-לייזר. בניסוי שבו צלע לפני כחצי שנה הושגה פגיעה של הטיל במסוק החג בטווח של כ-2.5 ק"מ.

הארות והערות למאמרו של
 ר"ל (מיל') חיים לסקוב / „הרהורים על הפתעה“

עורר נכבד !

בהרהורי הפתעה קראתי את מאמרו של רא"ל (מיל') חיים לסקוב, „הרהורים על הפתעה“ („מערכות“ 251-252). רא"ל (מיל') חיים לסקוב מהווה עבורי, כמו עבור רבים בארץ, אחת הדמויות הבודדות בנוף הציבורי שלנו, המאפיינות עלידי טוהר, יושר ומוסר. דווקא משום כך הופתעתי מחוסר ההאתיקה המקצועית שבאה לידי ביטוי במאמרו „הרהורים על הפתעה“. הקורא את המאמר מתרשם, קרוב לודאי, כפי שהת-רשמו ממנו עורכי „מערכות“, בדרך הבאה: „תוך ניתוח של שלושה קרבות — נמל הפנינים, צפון קוריאה ומפרץ החזיר-רים — מעלה המחבר אספקטים שונים ומנתח את הפתעה ברמה אסטרטגית“ (תוכן העניינים). סיכום זה תקף לחלוטין, אך לא בהתייחס ללסקוב ולמאמרו, אלא בהתייחס ל-Irving L. Janis ולספרו „Victims of Groupthink“ (1972). לסקוב אמנם מצטט ספר זה כאשר הוא דן במונח „חשיבת יחד“, אך ציטוט זה רק מחזק את הנטיה לראות בכל המאמר פרי יצירתו של לסקוב, בעוד שלאמיתו של דבר, מהווה רוב המאמר סיכום אינטליגנטי של ספרו של Janis. בסיכום אירועים היסטוריים (כמו שלושת הקרבות המתוארים במאמר) נהוג לציין את המקורות מהם נשאבה האינפורמציה. על אחת כמה וכמה אמור הדבר לגבי הצגת תיאוריה או גישה, שאם אין לגביהן התייחסות למקור כלשהו, נותן הקורא את כל ה„קרדיט“ על הניתוח לכותב המאמר. הסימפטומים אותם מונה לסקוב והלקחים אותם הוא מפיץ, כמו גם תיאורי הקרבות, הם ברובם הגדול פרי מחשבתו האנליטית של Janis, ובמקרים כמו אלו נהוג לציין זאת בראש המאמר.

יְהוָה בְּלִיט־מְרוֹם

הערת המערכת

המערכת מודה לכותבת על הצרתה. אכן, נפלה טעות: כפי שזכרנו, מצוין במאמר, הוא עובד על-פי הרצאה, ובעת העיבוד נשמט המשפט הבא: "תיאור התופעה והיחסים בכל אחת מהמלחמות הוא לפי ספרו של Janis". משפט זה היה מבהיר שלא היתה כל כוונה ליצור את הרושם כאילו הדברים הם פרי יצירתו של מר לסקוב.

הארות נוספות למאמרו של

רא"ל (מיל') חיים לסקוב: הרהורים על הפתעה.
ראשית ברצוני להגיב על המאמר „הרהורים על הפתעה”
שהתפרסם ב„מערכות” מס' 251/2. מובן, שאני מסכים לחלוטין
עם הנאמר בו (למרות סכנת ה„קונסנזוס”), אך מצאתי עניין
רב בתרגום ההמחשה המעשית שבו למונחים של המודל שלי.
ולהלן מונחי המודל שלי: תמונה קוהרנטית, יכולת תפיסה,
ניתנת ל„מיפוי” בשלושה ממדים: פשוטות (מספר האלטר-
נטיבות), בהירות (יכולת דירוג ותפישתן) של האלטרנ-
טיבות (כייחודיות) ומטען (המשקל הרגשי הקשור לתפיסה
מסוימת). ברור כי מצב הנתפס כבעל אלטרנטיבה יחידה,
בהירה, קל להתייחסות מאשר מצב מורכב יותר, ולכן הנטייה
הטבעית היא לתרגום כל בעיה להרכב פשוט ביותר — והוא
בעצם דיכוטומיה. במאמר מתוארים בפרוטרוט הלחצים
השונים בממדים הנ”ל, החל ממידע מנוגד ולא ברור (פשטות,

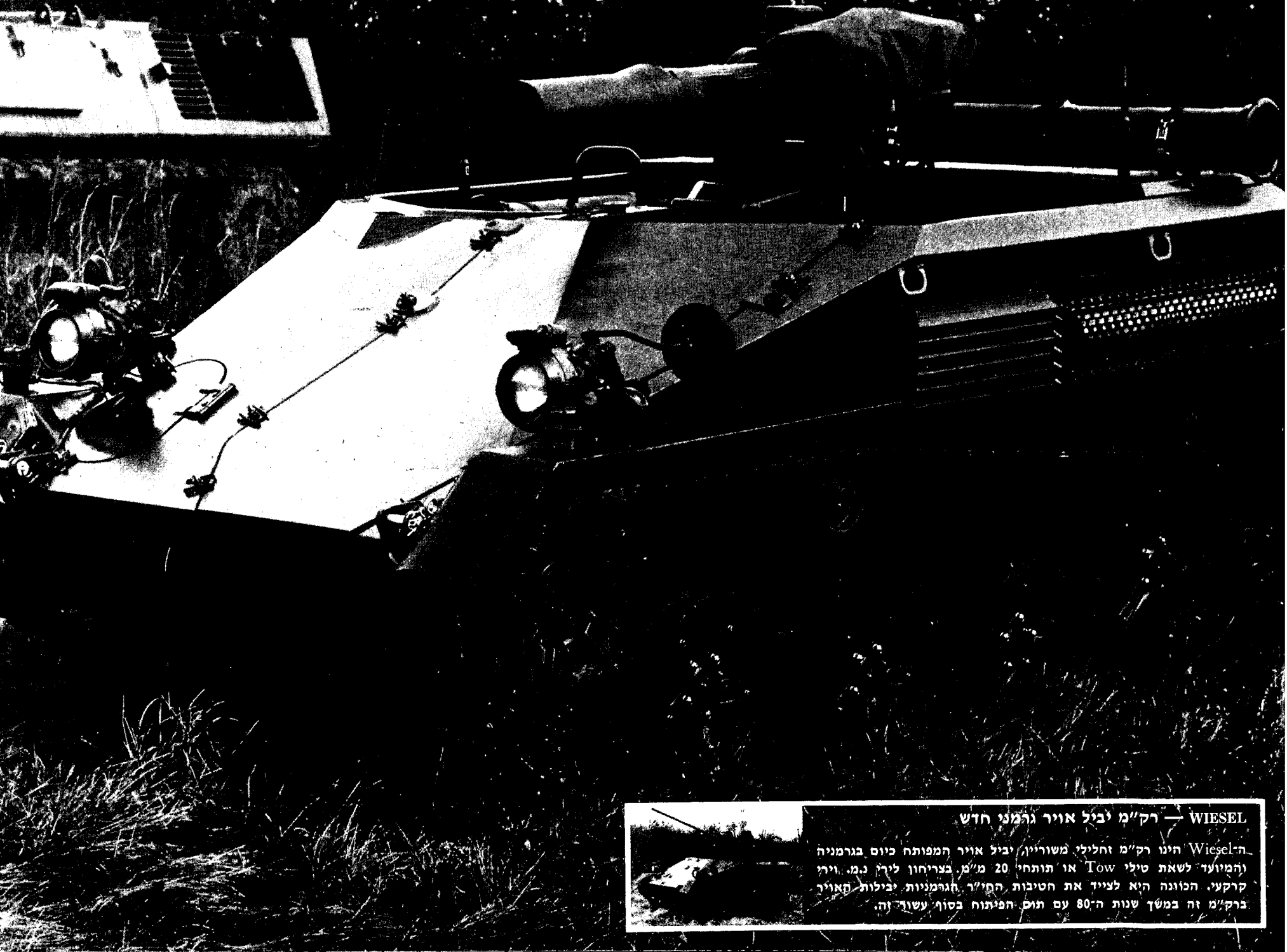
בהירות) וכלה בלחץ חברתי (מטען). בסיכום אכן מוצעות דרכים ליצור תמונות מורכבות יותר, לכפות על כך שתמונה לא תהפוך גורם אחד בממדי פשטות, בהירות ומטען. נדמה לי שהצורה הפורמלית המוקדמת ביותר שאני מכיר למערכת כזאת הוא מוסד devil's advocate * שתפקידו המפורש היה להוכיח את ההיפך. ומדור/ענף, „איפכא מסתברא“, שבמקום שעושים הערכות מצב, דומה לו עקרונית. אגב, לא אתאפשר אף מושג ותפקיד „ליצן החצר“ בחצרות המלכים לא היה דומה — האחד שמותר לו להמרות פי המלך ולשאול שאלות אפיקורסיות. פיתרון כזה צריך להיות, לדעתי, פורמלי וממוסד לגמרי. במאמך אתה אומר „אסור שמפקדה תהיה ממעור אחד...“ וכי. אני חושב שצריך לקבוע תקן ל„בעל עור אחד“ ושתפקיד זה צריך להיות מאויש על-ידי צוות שקיבל הוראה נרחבת במחשבה יצירתית ושכירת מוסכמות. בצבא אני רואה שיש סיכוי להכניס נושא זה, אך במסגרת אזרחית ופוליטית אני רואה כל סיכוי. ככל שהלחצים החיצוניים גדלים, גדלים קשיי ההתמודדות, ופתרונם, שוב במונחים שלי — הוא הקטנת מספר הממדים שמסוגל מקבל ההחלטות לקלוט. כך נקבעת עובור נקודת „הכל או לא כלום“ ברמה נמוכה יותר — והתוצאות ברורות.

סא"ל (מיל') ב. שליט

הרהורים על הפתעה מהאספקט המדיני

מאמרו של רא"ל (מיל') חיים לסקוב על ההפתעה מתייחס כעיקר לאספקט הצבאי של בעיית ההפתעה, אך שלוש הדוגמאות שלו מעוררות עניין דווקא באספקט המדיני שלהן. יורשה לי להדגיש נקודה אחת בדבריו של לסקוב, והיא שמקרים של הפתעה צבאית אסטרטגית לצד המופתע הם במיעוט, ולמעשה כל המידע המודיעיני על כוונות האויב היו בידי הצד המותקף, אך מסיבות שונות לא ננקטו אמצעי מנע. ספר שיצא בבריטניה ב-1974 מבהיר נקודה זו לגבי מלחמת העולם השנייה. זהו ספרו של ראש המודיעין האוירי של בריטניה: The Ultra Secret. בספרו מצביע המחבר עד כמה היו בעלות-הברית מודעות לא רק לכוונות האויב בכל שלבי המלחמה, אלא אף על המידע של האויב על כוונות בעלות-הברית. חיווק לדבריהם אלה מביא איש מודיעין בריטי אחר, ג'ון מסטרמן, בספרו, "הסוכנים הכפולים" (,,מערכות", 1976) וסופר נוסף, דויד קאן (Kahn) בספרו The Code Breakers. מסתבר שלא רק על פרל הרבור או מבצע „ברברוסה" ידעו המותקפים, אלא גם על המתקפה במערב (צרפת 1940), הקרב על בריטניה ומתקפות אחרות; אלא שבעלות-הברית היו חלשות מכדי לתת תשובה יעילה, מה שאין כן לאחר הבניה העצומה של הכוח שהדפה את כוחות הציר החל מ-1942 עד לניצחון, כשהמותקף היה חסר כל מידע אסטרטגי וטקטי על כוונות בעלות-הברית. כלומר, לא חוסר מידע או אי ודאות גרם להפתעות, אלא שיקולים אסטרטגיים ופוליטיים של הגורמים המדיניים. כלומר, בעיית ההפתעה לא היתה במובן הצבאי המקובל של המושג, אלא במערכת המדינית היו שיקולים שכפו מצב שמנע תגובה צבאית על הפתעה חזויה מראש. וד"ל.

* Devil's advocate — (במקור Advocatus Diaboli) — פרקליטו של השטן — כומר מתנגד המציין את מגרעותיו של הנפטר שעומדים לקדשו ולהכניסו ברשימת הקדושים הנוצרים.

WIESEL — רק"מ יביל אויר גרמני חדש

ה-Wiesel הינו רק"מ זחילי משוריין, יביל אויר המפותח כיום בגרמניה והמיועד לשאת טילי Tow או תותחין 20 מ"מ בצריחון לירי נ.מ. וירי קרקעי. הכוונה היא לצייד את חטיבות החי"ר הגרמניות יבילות פאוור ברק"מ זה במשך שנות ה-80 עם תוס' הפיתוח בסוף עשור זה.

במלאת כ"ט שנים למדינת ישראל
מברך "מערכות", בית ההוצאה של צה"ל,
את קהל קוראיו, קציני צה"ל וחיליו
ואת כל בית ישראל

יום העצמאות תשל"ז